

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-193

SMARA

BĂIATUL MAMEI

ROMAN EDUCATIV

ALCALAY & Co
BUCUREȘTI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

184038

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

BĂIATUL MAMII

In sfârșit, fie ce o fi, sunt hotărât, acum mai mult ca oricând. O iau și pace. Va fi a mea, căci o iubesc și tu, dragă Radule, mi-ai spus că, timp de un an, cât ai fost chiriașul Ruxandrei, mi-ai mărturisit, că n'ai simțit-o cu nimic, așa-i, dragă prietene?

— Da, trăia ca o sfântă, era veșnic ocupată cu ale casei, serioasă și indiferentă la orice șoaptă de iubire.

— Tot astfel mi s'a părut și mie, d'aceia o admir, o iubesc și m'am hotărât a o lua de soție.

— Și ea a consimțit?

— Vezi bine.

— Când v'ați hotărât?

— Chiar ieri, după ce te-am văzut pe tine și m'ai asigurat despre castitatea ei,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

am şi vorbit cu generalul Vlădeanul, unchiul ei.

— A stăruit şi el mult până s'o hotărască să facă pasul ăsta.

Ce, ea tot nu vrea încă să te ia?

— Nu era hotărâtă să se mărite, dar tu de unde ştii că s'a înduplecat greu.

— Ştiu dela dânsa.

— Ce, ai mai văzut-o, o mai vezi?

— Rar. Ieri am întâlnit-o. Venea dela şcoală. Era tristă, pe gânduri. Mergea cu capul în jos.

Dând ochii cu mine, abia m'a salutat, parcă nici că mai mă cunoştea. Am întrebat-o despre tine şi s'a roşit. Nu era voioasă şi eu am regretat şi că am fost indiscret şi că i-am vorbit într'această chestiune intimă.

— Dar bine, nu 'nţeleg de ce, ea ştie că tu 'mi eşti ca un frate şi n'am nimic ascuns de tine.

— Dar poate... am eu de tine, răspunse căpitanul Radu Panait.

— Tu? Hei, hei, băiatul mamii, zise Petre Dordea, suntem prea vechi prieteni, ca să nu ne cunoaştem. Ani au trecut la mijloc de când ducem traiul împreună. Gimnaziul, liceul, şcoala militară, veşnic colegi de bancă şi, când tu, când eu, eram întâiul în clasă. Ei dar, la urma urmelor, te-am întrecut. Toate gradele le-am luat înaintea ta. Loco-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tenent am fost c'un an înainte şi gradul de căpitan tot aşa, ş'acum eu mă însor şi tu rămâi holtei; dar casa mea îţi va fi deschisă, frate, Ruxandra te va primi ca o soră, mai ales că tu m'ai îndemnat s'o iau şi uite, de ce s'apropie căsătoria noastră, d'aceia sunt mai mândru că mă 'nsor cu aşa femee, preţuită de tine, pe care te ştiu puţin cam greoiu întru a recunoaşte meritele femeilor.

— Nici nu prea le am.

— Bine, dar ziceai că Ruxandra...

— Ei, ea e altceva.

— Cum e altceva, nu e tot femee?

— Femee, dar ea... trebue să se mărite, aşa zicea şi mama.

— Cucoana Angela? Este aici la tine?

— Vezi bine, mai şeade şi la mine.

— Cum să nu şadă, băiatul mamii, răsfăţatule şi te mai plângi!...

— Mă răsfaţă, da, ca p'un copil mic, dar are şi ea ale ei, e curioasă de tot, câte odată.

— Ca şi tine. Om mai ciudat, mai sucit, se poate? Şi cu toate astea, uite, eu te iubesc. M'am învăţat cu tine. Un lucru însă nu mă domiresc, tu, cât timp ai stat la Ruxandra, nu i-ai făcut curte de loc?

— Nici un minut.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu ți-a plăcut, sau ai început deja să ocolești femeile, spune drept!

— Nici una, nici alta.

— Atunci, dar cum? Enigmatic mai ești, Radule. Uite, peste puțin o să mă căsătoresc cu Ruxandra și tot nu înțeleg de ce n'ai luat-o tu; iar mie mi se pare că eu o iau, nu numai că mi-e dragă, dar parcă să repar o indiferență, o stângăcie a ta.

Ce cusur a avut femeia asta? Este un mister aici? De ce la vârsta ei, este așa de tăcută și tu așa de rece? Nu v'ați luat amândoi de stângaci ce ați fost, n'ați știut, care să începeți, cum să deschideți vorba? Tu mori cu capul între ţifre, ea moare cu capul între poezii, scrie toată ziua, cugetă și uneori plânge și îi stă atât de bine!

— E frumoasă?... Plânge? De ce?

— Vr'un secret... Mi-e frică, Radule, cine știe peste ce mister voiu da, cine știe ce încurcături mă așteaptă.

— Ți-e frică? N'ai de ce. Ea e femeie serioasă, înțeleaptă, prevăzătoare, va ști să te menajeze. Chiar dacă...

— Să mă menajeze? Dar bine eu n'am nevoie decât de iubirea ei și mă tem că Ruxandra va fi indiferentă. Prea e rece, prea stă pe gânduri, prea... mi-e frică!

— Căpitane, mă faci să râd. Atunci, dacă ai presimțirile astea, n'o lua, ce zor ai?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Femei?...

Ca părul!

— Ce nesuferit eşti, prietene. Tu, se vede că n'ai iubit niciodată. Crezi că d'o pasiune adâncă te poţi curăţa lesne. O iubesc, ţi-am spus şi cu orice păcate o fi având la activul ei, o iau... Chiar dacă ştii ceva despre ea, care să-i păteze cinstea, o iau, căci fără dânsa n'aşi mai putea trăi!...

— Şi cu ce te-a înflăcărat aşa? Nu te mai cunosc, Petrică dragă. Pe mine azi, nu mai mă mişcă decât... deslegarea unei probleme.

— Dar care problemă e mai grea de deslegat decât aceasta? Vezi o femee, cauţi s'o studiezi, dai d'o enigmă, ori de un sfinx şi totuşi vrei să fii al ei şi ea a ta pentru vecie!...

La Paris, când studiam amândoi, într'o seară, când tu erai bolnav şi cu le 'ngrijeam ca p'un frate, deschizându-se vorba despre căsătorie; iar franţuzoaica sta de capul meu, nu ţi-am spus că eu n'am să mă 'nsor niciodată?

— Ei şi-acum de ce nu te ţii de vorbă?

— Ce om de ne'nţeles! Apoi tu m'ai înflăcărat, descriindu-mi pe Ruxandra ca p'o zână din poveşti, şi'acum tot tu parcă ai vrea să'mi înstreinezi inima de ea. Târziu, Radule, acum nu se mai poate. Nu, bă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

iatul mamii, nu, rămâi tu holtei, dacă-ți place, eu te părăsesc, d'acum n'am să mai duc grije de nimic; fericirea casei mele, n'are s'o mai turbure nimeni!...

— Ești sigur?

— Ce 'ntrebare e asta Radule?

— Furtunele cele mai grozave nu sunt acelea cari bubuiesc în natură, ci acelea cari răsbesc în sufletele noastre.

— Ești lugubru, ș'am să te spun Ruxandrei, dar ea, ori de câteori îi vorbesc despre tine, tace ca și când nici nu te-ar cunoaște.

— Da? I-am devenit indiferent?...

— Căpitane, i-ai fost altfel altădată? O! D'aș ști una ca asta! Sabia mea aș înfige-o în inima ta până în mâner.

— Glumești?

— Nu glumesc nici de fel. Apoi cum ar fi, cum ar veni un astfel de fapt? Tu să ai o amantă și să mi-o cedezi mie, s'o recomanzi bine, ca s'o iau eu, de soție. Camarad mi-ai fi tu? Om de onoare, prieten? Ia seama, amice, grăiește adevărat, spune tot, până mai e timp. Vorbește! De nerăbdare mor!

Radu, rămăsese încremenit lângă bibliotecă.

O mână o ținea pe sabie, iar cu cealaltă potrivea înlăuntru bibliotecei cărțile, fără

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să știe ce face, când Petre îl luă de piept, și 'ncepu să-l sgudue.

— Spune Radule, nu face și cu asta, cum ai făcut cu toate premiile și cu toate gradele, în școală și în front. Rivalitatea dintre noi pentru studii și înaintări în grade, nu ne-a stricat prietenia, dar rivalitatea pentru Ruxandra, e moarte, ascultă-mă, vorbește!

Bică, ordonanța lui Radu, intră și spuse căpitanului că Angela e la ușe.

Petre, când văzu pe bătrâna mamă a camaradului său intrând, își stăpâni mânia, el respiră și făcu un pas către dânsa zicându-i: Sosești la vreme mamă. Petre era să mă omoare, zise el, zâmbind.

Bătrână, pătimașe, Angela trăia acum susținută de Radu pentru care, după moartea lui Panait, ea cheltuise tot ce avusese de pe sufletul său.

Ajunsese om, în fața lumei, avea grad frumos, dar păstrase, moștenire dela dânsa, caracterul.

In oștire, ca și în societate, el nu fusese în stare să se facă simpatic nimănui, toți îl numeau: *Șearpele cu ochelari.*

Căpitanul, Petre Dordea, suflet nobil și mare, se deprinsese din școală a-l iubi, dar din copilăria lor, între ei, exista o luptă pentru întâietate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Amândoi erau inteligenți, dar ce deosebire!

Dordea moștenise dela tatăl său, colonel, mort în războiu, hărnicia, demnitatea și echitatea, pe când Radu, dela Angela Arghiriadis și dela Panait ocnașul, ce să ia alt decât perversitate și invidie?...

Dordea, când intră Angela, își retrase mâna și rămase în picioare. Angela, sărută pe Radu, salută pe Petre, apoi s'așeză pe scaun, scoase tabacherea, făcu o țigară, puse picior peste picior și 'ncepu să fumeze.

Cei doi căpitani stau acum față în față, ca doi muți.

Angela ceruse o cafea. Ordonanța pusese tava pe masă. In odae s'auzeau numai bătaia ceasornicului.

Toți tăceau. Dordea rupând tăcerea zise îndreptându-se către ușe: *Băiatul mamii!* Leit d-ta, așa e cucoană Angelino?

Ea, sorbind din cafea, răspunse: Mâncal'ar mama de flăcău, D-zeu să mi-l trăiască! Ce-ți pare rău că-mi seamănă?

— Nu dar...

— Ne vom socoti, camarade, zise Dordea și ieși tremurând de nerăbdare.

— De ce ești așa de abătut, puiul mamei, frumosul mamei? Ce ai, spune, nu care cumva Ruxandra a destăinuit ceva? Socoteala

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ei. Ce ne pasă nouă? *Capul face, capul trage!*

Cine e vinovat? A umblat ca o desmetică. Ce a căutat a găsit.

Ş'apoi... ai cunoscut-o numai tu? Păi, o biată dăscăliţă, să ia un bujor ca tine. Să 'nţelege, îi venea ei la socoteală! Să gândise bine, fata.

Auzi, auzi, să arunce vina pe tine şi să-ţi dea ponosul în spinare.

Nu te mlădia, Radule. Fii hotărât.

Cu gradul şi cu mintea ta a mare, poţi să faci o partidă aleasă, o partidă demnă de noi.

— Dar cine suntem noi, mamă? Cine, ai uitat?

—Cine-am fi; nu se caută trecutul, ci prezentul, viitorul, şi ăla este al nostru.

Băiat frumos, elegant, ca mâine ajungi general şi... Auzi, auzi, să te 'ndupleci, să destăinueşti lucruri... Fugi d'acolo! Eşti copil! Din bun zdravăn să-ţi legi capul şi să te dai învins. Ofiţer eşti tu? Aide, aide, nu fii slab.

Ş'apoi dacă ai fi sigur d'asta, oricum ar fi ceva, dar aşa. Auzi acuma na! Din libertatea mare a ta să-ţi pui lanţul de gât.

Ştii tu ce va să zică a avea un copil?

Va să zică a'l băga în averea, în bunurile tale, în leafa ta, măiculiţă! Va să zică a'ţi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

jertfi numele și punga. Ruxandra crezi tu că te-a iubit?

Aș, nici o clipă. A vrut numai să se căpătuiască pe ea și să dea numele copilului. Auzi plan:

Căpitanul Radu Panait, fruntașul ofițerilor din geniu, s'ajungă haina ei de vreme rea!

Fata, cu cred c'o avea cniar mai dinainte.

Cine știe ce dăscălași i-o fi tată și vrea să li-o arunce ție în spinare. Ruxandra, e bună d'astea, o știu eu!.. Mironosiță, care se uită cu ochii în jos!.

— Nu e așa mamă!...

— Ce nu e așa? Ai văzut'o tu purtând sarcina?

Era ea așa, când ai cunoscut-o?

Ce știi tu lucruri d'astea mucrești? Tu să taci!

Cât ești de 'nvățat, dar era să te dea după deget o femeie?

De n'aș fi fost eu aici, te alegeai cu sluta'n vatră și snama de copil. Vezi bine, asta ne lipsea! Eu trag nădejde ca, prin căsătoria ta, să ne'nălțăm, nu să ne 'ntoarcem iar la tarabă, de unde am plecat.

Ce făceai tu cu asta? Zestre n'are, ale casei nimic!

— Are leafă.

— Ei, ce'i o lefușoară ca aceia? Trei sute

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de lei, trec printre degete. Nu ne trebue sute, ne trebue mii, d'aia suntem frumoși de strălucim ca soarele! Of, Puiul mamii, Puiul mamii! Tu singur n'ai fi știut să te prețuești cât faci. Bine c'am fost aici lângă tine, bine că...

— Ei cine știe, dacă e bine să tăinuești adevărul!

— Va să zică, atunci este adevărat, Mărgărita este copila ta.

Atunci ce mai stai? Du-te, întoarce pe Dordea dela pasul ce vrea să facă. Leagă-ți samarul de gât, intră într'o mlaștină din care n'o să te mai scoată nimeni, fii pavăza unei femei, care s'a târât ca s'ajungă și'a ajuns acolo unde a vrut. Omoară-mă după ce mi-am dat sângele și tot ce am avut pe sufletul meu, spre a te face om în lume.

— Mi-ai dat tot, este adevărat, dar nu mi-ai dat aceia ce trebue.

— Și ce-ți lipsește mă rog?

— Suflet.

— Ei frate, curioase ființe sunteți voi oamenii ăștia modernii. Voi faceți greșelile și noi, ori strămoșii, vreți să vi le reparăm. Bună socoteală!...

— Taci cu strămoșii, mamă, Nu'mi mai aduce aminte că descind din Hristache și Zamfira Arghiriadis, că-mi vine rău!

— Păi, vezi frate, din cine-ai vrea să te

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tragi, din prinți? Aceia crezi tu că n'au păcatele lor?

— Or fi având păcate, dar au și noblețe sufletească, pe când noi!...

— Noi, ascultă-mă, să ne mulțumim pe ceeace suntem și să fim tari. Nu de geaba ești ostaș.

Nu de geaba te-am crescut eu și ți-am dat sângele meu.

— Da, știu... și cu toată bărbăția mea, n'am putut să mă schimb, caracterul ți l'am moștenit pe d'antregul, mamă și d'asta sunt trist, și d'asta plâng...

Radu, trecând la masa lui de scris, puse capul între mâini și oftând adânc stete astfel multă vreme.

O lacrimă, poate întâia de înduioșare, îi alunecă pe obraz. Angela mai sorbi din cafea, mai trase din țigară, scoțând pe nas fum gros, apoi sculându-se de jos, se duse la oglindă, își potrîvi părul și, îndreptându-se în spre ușe, voi să iasă, când Bică, intrând, aduse o scrisoare.

Angela voi să pună mâna pe ea, ordonanța însă i-o refuză și păși către Radu, ea'ncepu să strige:

— Nimic, eu nu sunt nimic, în casa asta, până și bădăranul ăsta, nu-mi dă nici o cinste.

— Mamă, n'ai dreptate, scrisoarea este

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a mea şi mie trebue să mi-o dea, căci mie-mi este adresată.

Radu luă scrisoarea şi făcu semn soldatului să iasă.

— Ştiu şi mă aşteptam. D'aceia şi venisem, ca să isbutesc să nu-ţi cadă'n mână. Miorlăituri dela ea, ca să te 'nduplece să cazi în cursă, ş'o să cazi, o să cazi, c'aşa sunteţi voi, vă păzim ca pe vederile ochilor şi ajungeţi să vă ducă de nas, toate nimicurile de femei uşoare, toate...

— Mamă, cred c'ar fi timpul să isprăvim. Ajunge! Numai uşoară n'a fost Ruxandra.

— Ei aş, vânt... Acum apucă-te d'o spală, curăţ-o de păcate.

— Păcatele? Eu i le-am făcut şi i le-am aruncat pe cap. Eu am părăsit-o după ce... D-tale vreau să-ţi spun adevărul... Eu...

— Sănătate, ce-ai căutat a găsit, ţi-am mai spus.

Acum' lege-şi capul cum o şti.

Nu vreau s'aud nimic.

— Lesne!... Asta e morala d-tale, care judeci lucrurile din punctul de vedere, care-ţi vine la socoteală.

— Ba o să te las să dai în groapi.

— Mamă, lasă-mă că-mi pierd răbdarea. Nu te mai amesteca în treburile mele.

— Ba, am să mă amestec, că eu te-am

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

făcut şi te-am crescut. Scrisoarea asta dă-mi-o, că de nu mi-o dai, iar te îndupleci. Cu dalde astea te-a ţinut, te-a îmbrobodit Ruxandra. Dă-o iute c'am văzut-o, îi cunosc măsgăliturile. Laba gâştei, scrie ca la clasele primare.

— Parcă vreai adineaurea să pleci, du-te mamă şi dă-mi pace, căci nu te mai poţi asculta.

Nu mai sunt copil mic, ştiu şi cu judecata, alege albul din negru. Nevoe mare de sfaturi acum nu mai am. Sunt hotărât, ţi-am făgăduit că n'o iau; totuşi chestia cu Ruxandra mă interesează. Ca simplu spectator, voiu să urmăresc desfăşurarea lucrurilor. Această dramă mă pasionează. Îţi spun că rolul ce joc, nu este aşa de uşor şi-ţi mărturisesc că nu ştiu cum să fac, spre a'l juca cu dibăcie, până la sfârşit. Urăsc pe Petre, ştii... şi m'am hotărât să mă răsbun, deşi Ruxandra...

— Apoi de ce mi-e frică mie? Dă-mi scrisoarea, n'auzi?

— Nu ţi-o dau, căci şi p'asta ca şi pe celelalte o trec la documente... Vreau să râd!

— Ia vezi să nu-ţi dea râsul prin piele.

— Mamă ţi-am făgăduit că te ascult şi să fii sigură că nu revin.

Numai aceia ce te rog e să nu te mai amesteci în afacerile mele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vorbă-i frate, afacerile d-tale sunt și ale mele; când le cunosc și văd că ești în stare s'aluneci, să czai în prăpastie. Cu numele tău va să faci o partidă strălucită, nu să dai de râpă. Dacă te ții de făgăduială, de ce nu tai cangrena, de ce mai ții corespondență c'o femee pe care, din motive puternice, ai părăsit-o.

— Motive puternice! Capriţiu de bărbat!.. Inimă neagră!

Dacă-ar fi să judecăm fără părtinire, eu n'am nici-o dreptate. M'am purtat și mă port în mod nedemn și cu ea și cu Dordea.

— Ce spui? Iți dai sentința? Te osândești singur?

La ocnă, băiatul mamii, ce mai stai între noi? Să mulțumești lui D-zeu că ai lângă tine o mamă zdravănă ca mine, căci altfel...

— Nu știu zău dacă trebuie să-i mulțumesc, ori să mă plâng lui că...

— Frumos, foarte frumos... zi înainte, zi ce vrei, dar dă-mi scrisoarea.

— Nu ți-o dau.

— Să mi-o dai, căci prevăd că iar te îndupleci, iar...

— Lasă-mă mamă, vreau să ies de sub epitropia asta, vreau...

— Și eu vreau s'o rupi, zise Angela, smucindui-o din mâini și rupând'o în mii de bucățele...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Apoi aruncând-o, satisfăcută ieşi pe uşe. In acest moment intră Bică.

— Strânge şi aruncă hârtiile astea, zise Radu, către Bică... Strânge-o! Of!...

Ordonanţa, adună de sub masă şi bagă în buzunar bucăţelele scrisorii, care conţineau secretul scump al unei inimi zdrobite, jertfirea unei fiinţe nevinovate!...

* * *

La Biserica Albă s'aprinseseră făclii multe, se strânseră familiile cele mai alese ale capitalei, străluciră epoleţii, zornăiră pintenii tuturor ofiţerilor de seamă, camarazi d'ai lui Radu şi Dordea; iar Radu mulţumea el, de mai multe ori, în locul lui Petre, care era emoţionat, dar vesel ca un copil.

Episcopul Nifon, înalt ca un brad, frumos şi cucernic, ca un sfânt, sosi şi dânsul, făcându-şi loc printre mulţimea nerăbdătoare, care aştepta mireasa, acuzând-o c'a mâncat din blid, de oarece vremea se cam încruntase şi ameninţa de ploaie.

Muzici şi trompete lucitoare fluturau prin aer, soldaţii muzicanţi s'aşezaseră în rând să cânte primirea.

In biserică se răspândise, din ce în ce mai tare, mirosul florilor şi al smirnii. Femeile îşi făceau vânt cu evantaliul, nunii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cereau deschiderea ferestrelor, Radu şi Petre se opuneau, căci va răci mireasa.

Bică, după ce a lipit scrisoarea, ş'a citit-o, a ascuns-o bine, în căptuşala mantalii şi a făcut cismele, s'a gătit, ş'a venit şi el la biserică. Sfios s'a aşezat pe treapta scării şi a privegheat ca o sentinelă. Când văzu cupeul, venind de departe, se repezi printre mulţime şi într'un minut fu la uşa caretei şi la urechea Ruxandrei şopti: Scrisoarea, necitită de căpitanul meu şi ruptă în bucăţi de către maică-sa, este în mâinile mele, n'aveţi nici o teamă. Ruxandra îngălbenind se sprijini de braţul bătrânei sale mame şi tremurând, urcă treptele scării, merse la cununie.

Mirele, care alături de Radu, o aştepta la uşe, îi oferi mănunchiul de tuberoze ş'o urmă printre mulţime...

Cu chipul ei de madonă, mai ascuns sub bucle de păr mătăsos printre cari erau petrecute fire de beteală, cu genele şi buzele tremurânde, ca sclipirile văpăilor unei candele, cu rochia albă de borangic subţire şi transparent, ca pânza păianjenului, cu pasul şovăitor şi rar ca de domniţă din poveşti, Ruxandra, fermecă toată mulţimea, care acuma şoptea: Ce frumoasă şi încântătoare mireasă! Ce noroc pe Dordea să ia de soţie aşa zână, fată muncitoare şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înțeleaptă de pe urma căreia nu s'a auzit decât bine!...

— Așa e Radule, ziseră mai mulți ofițeri, că, tu știi, tu ești peținorul, tu socrul, tu...—

— Da, da, altfel eu...

— Tu... tu ești un prost, așa fată gingașe s'o dai lui Petre, când puteai s'o ici tu.

— Prietenia, până aici, zicea unul. Dragă căpitane, nu te 'nțeleg, cum de făcuși greșala asta, adăogă un altul!...

— Ce copii, ce copii ați fi avut voi. Amândoi tineri și frumoși!...

Radu, înaintă, se pierdu printre mulțime. Ruxandra, după ce se 'nchină pe la icoanele de argint, cari din cadrul lor parcă se desprindeau ca s'o binecuvinteze, păși în neștire către mijlocul bisericii, s'așeză la stânga lui Dordea și, când se începu serviciul, nu mai văzu, nu mai auzi nimic.

Capul îi atârna greu, hainele o apăsau, florile din mână îi păreau uriașe și toate-i șopteau cuvinte ne'nțelese, cuvinte ce o amețeau, îi apăsau greu sufletul ei chinuit.

Fu un moment, când s'ar fi rupt tot după dânsa, ar fi aruncat blesteme asupra tuturor celor cari o înconjurau s'ar fi fugit la capătul lumii să-și ascundă durerea, care o sugruma, dar n'avu putere, căci îi tremurau picioarele, îi clănțăneau dinții, ca prinsă de friguri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—Mărgărita, sărmana mea copilă ce o fi făcând ea acum, surghiunită la doică, gândi Ruxandra; iar când preoții îngânară pe: Isaia dănțuiește, ca șovăi și rămase locului înlemnită. Radu, care sta la spatele lui Petre, o sprijini, ca văzându-l îi șopti încet:

— Fugi din fața mea.

Păli, apoi se simți rău...

— Florile, luați-i tuberozele din mână căci, mirosul lor tare, i-au făcut rău, ziseră invitații.

Dascălul aduse un pahar cu apă, o stropi pe frunte și îi dete să bea.

Ruxanda își reveni puțin.

Sub voalurile de rețea albă și fină, chipul ei, frumos și galben ca de ceară, părea pierdut, ca un disc palid de lună, între norii alburii ai unui cer senin de primăvară. Florile de lămâiță îi încadrau fruntea și îi dau aerul de sfințenie, de cuviosie, de nemurire al madonelor de Rafael.

Era frumoasă ca o zână din povești.

— Ce ai? De ce suferi, iubito, zise Dordea, când Ruxandra se mai trezi.

— Sprijinește-te de mine și aruncă florile.

Preoții, văzând starea de slăbiciune în care se găsea mireasa, grăbiră slujba. Felicitările terminate, soții ieșiră din biserică.

Petre, radios și plin de speranțe și de iluzii, înaintă, cu pas voinicesc, către jugul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

greu al căsniciĭ. Ruxândra nu vedea înainte ei decât un abis. Prăpastia, deschisă în fața-i, o îngrozea şi totuşi în spre ea trebuia să înainteze.

Va fi nevoită să mintă, să înşele mereu p'un om care îi da numele şi onoarea lui, va trebui să-şi calce zilnic peste inimă şi taina vieţii sale s'o ascundă în fundul pământului.

Lumea din jurul ei, îi păru un convoi funebru, cântecul corului „*Mulţi ani trăiască*" un lugubru „*Vecinica pomenire*".

Ieşind din biserică, scoase un suspin adânc.

Se grămădeau toţi să vadă mireasa şi ea, sub envantaliu fin de dantelă, îşi ascundea faţa şi suspina. I se păru un an, până s'ajungă la uşea bisericii. Trăsura o aştepta, albă, capitonată cu mătase înlăuntru, parfumată şi încărcată cu mănunchiuri de iasomie şi de tuberoze.

Dordea-i dete braţul, iar Radu îi deschise uşa cupeului s'o ajută de sui scara.

Ruxandra, tremurând de mânie, urcânse în trăsură, se trânti pe perină şi îngălbenind zise în gândul ei. De ce n'am acuma un revolver ca să-i spulber creerii?

Dordea, abia întorşi acasă, o luă pe genunchi şi apucându-i mânuţele ei albe şi moi, dar reci ca de ghiaţă, i le duse la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gură şi i le încălzi cu răsuflarea, apoi i le acoperi cu mii de sărutări şoptindu-i:

Suntem fericiţi, scumpa mea iubită, suntem fericiţi!... Nu te speria, aneţeala ta este datorită oboselei, dar poate că cununia noastră va fi citată, căci n'a fost banală. Ruxandra, Ruxandra mea, dragă, tu erai frumoasă şi aşa palidă. Intre iconostase, lucirile fantastice de candele şi de făclii, parcă erai o sfântă.

Sub voaluri de dantelă şi fire de beteală, mi-apăreai tocmai aşa, eu, văzându-te, te adoram. Te ador, icoana mea, oricum eşti, oricum vei fi, iată, în genunche te ador şi vecinic şi'n orice minut, mă voiu închina, înaintea ta, o mireasa mea scumpă, o tovarăşea vieţii mele.

Stai aici şi eu să te îmbii cu îngrijirile mele, să mă îmbăt de parfumul răsuflării tale, până te vei înviora, până te vei simţi bine, puternică... O delicata şi plăpânda mea tămâioară.

Tu nu poţi înfrunta greutăţile şi oboseala. Mulţimea şi admiraţia tutulor ţi-au stins puterile. Atâţia ochi, îndreptaţi asupra ta, te-au fermecat.

Ai fermecat mulţimea, cum m'ai fermecat pe mine... Şi luându-i capul, încununat încă de lămâiţă, o sărută cu patimă pe buclele'i negre. O tristeţe grecaie îi apăsa pe inimă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

greu al căsniciі. Ruxăndra nu vedea înainte ei decât un abis. Prăpastia, deschisă în faţă-i, o îngrozea şi totuşi în spre ea trebuia să înainteze.

Va fi nevoită să mintă, să înşele mereu p'un om care îi da numele şi onoarea lui, va trebui să-şi calce zilnic peste inimă şi taina vieţii sale s'o ascundă în fundul pământului.

Lumea din jurul ei, îi păru un convoi funebru, cântecul corului „*Mulţi ani trăiască*" un lugubru „*Vecinica pomenire*".

Ieşind din biserică, scoase un suspin adânc.

Se grămădeau toţi să vadă mireasa şi ea, sub envantaliu fin de dantelă, îşi ascundea faţa şi suspina. I se păru un an, până s'ajungă la uşea bisericii. Trăsura o aştepta, albă, capitonată cu mătase înlăuntru, parfumată şi încărcată cu mănunchiuri de iasomie şi de tuberoze.

Dordea-i dete braţul, iar Radu îi deschise uşa cupeului ş'o ajută de sui scara.

Ruxandra, tremurând de mânie, urcânse în trăsură, se trânti pe perină şi îngălbenind zise în gândul ei. De ce n'am acuma un revolver ca să-i spulber creerii?

Dordea, abia întorşi acasă, o luă pe genunchi şi apucându-i mânuţele ei albe şi moi, dar reci ca de ghiaţă, i le duse la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gură şi i le încălzi cu răsuflarea, apoi i le acoperi cu mii de sărutări şoptindu-i:

Suntem fericiţi, scumpa mea iubită, suntem fericiţi!... Nu te speria, ameţeala ta este datorită oboselei, dar poate că cununia noastră va fi citată, căci n'a fost banală. Ruxandra, Ruxandra mea, dragă, tu erai frumoasă şi aşa palidă. Intre iconostase, lucirile fantastice de candele şi de făclii, parcă erai o sfântă.

Sub voaluri de dantelă şi fire de beteală, mi-apăreai tocmai aşa, eu, văzându-te, te adoram. Te ador, icoana mea, oricum eşti, oricum vei fi, iată, în genunche te ador şi vecinic şi'n orice minut, mă voiu închina, înaintea ta, o mireasa mea scumpă, o tovarăşea vieţii mele.

Stai aici şi eu să te îmbii cu îngrijirile mele, să mă îmbăt de parfumul răsuflării tale, până te vei înviora, până te vei simţi bine, puternică... O delicata şi plăpânda mea tămâioară.

Tu nu poţi înfrunta greutăţile şi oboseala. Mulţimea şi admiraţia tutulor ţi-au stins puterile. Atâţia ochi, îndreptaţi asupra ta, te-au fermecat.

Ai fermecat mulţimea, cum m'ai fermecat pe mine... Şi luându-i capul, încununat încă de lămâiţă, o sărută cu patimă pe buclele'i negre. O tristeţe grea-ie îi apăsa pe inimă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și toată curățenia ei sufletească, tot curajul și puterea ei de a lupta cu viața naufragiau într'un fel de inconștiență, într'o vinovată nemișcare.

Simțea nevoia unei reacțiuni puternice în care să-și regăsească personalitatea cât și caracterul ei drept și cinstit, nevoia de a striga acestui străin, care o năpădea de sărutări fierbinți și lacome, că florile de lămâiță îi apăsau tâmplele, că sunt furate altor fecioare, nepătate, neîntinate! Dar nu putu să zică o vorbă. Inertă și rece, cu gândul bolnav și sufletul înghețat, asistă la îmbrățișarea plină de dragoste nebună a lui Petre, ţintind ochii obosiți, când pe rochia ei de borangic subțire, întinsă ca o formă moartă pe un scaun, când pe vălul feciorelnic a cărui albeață— sub razele lunei, ce se furișau printre dantelele perdelelor, avea reflexe azurii, în umbră...

* * *

Alexandrina, mama Ruxandrei, crescuse orfană de tată-său. Ce putuse prinde și învăță dela mamă vitregă? Tatăl său, slugerul Vlădeanu, om ales și cu mare vază în oraș, nu ședea niciodată acasă și n'avea grijă de ea.

Sătulă de bușelile fraților vitregi și de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

certurile tutulor, sta, când printre maici la mânăstirea Viforâta, când la moşie la „*Leşteul Domnesc*, unde dovedind-o clucerul Niţă Adorescu, începu a o urmări şi a o ţine din ochi. Fugea dela slujbă din oraş, ori de câte ori fata era la ţară şi slugerul la Bucureşti, încura calul pe lângă conac, îi da pinteni, trosnea biciul, şuera; tuşea, fluera, până când fata trebuia să se arate pe la geamuri şi el s'o salute şi să-i arunce câte un mănunchiu de flori, câte o cutie cu cofeturi.

Pe lună, seara, punea şeaua pe calul lui cel ager şi sbura la ţară. Descăleca, abia ţinându-şi răsuflarea, şuera din frunza fagului, când vedea conacul luminat, căci aceasta era dovada că slugerul s'afla acasă; iar când vedea licărind lumina, numai la fereastra singuratică din bătaia lunei, zicea din flaut, până ce vedea apărând la geam: zâna albă, frumoasă şi plăpândă ca floarea crinului de Mai.

Trimise tânărul vorbă slugerului că 'vrea să-i fie ginere; iar acesta îi răspunse că n'are fată de măritat şi chiar dacă ar avea, nu-i de nasul lui.

Iubirea, stăvilare nu cunoaşte, avântul tinereţei sfărămă zăgazurile, chiar dacă ar fi de oţel.

Platonismul este vălul subţire, care învă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

luie misterios sufletele amanților; dar în care ele nu pot sta mult însovonite.

Realitatea îl pândește și râde, când căzuți în brațele ei, tinerii se trezesc și, de urâțenia feței ei, se îngrozesc, o blestamă, dar e târziu.

Din așa cătușă e grea scăparea.

Pierdu multe nopți, făcu multe serenade, pledă dulce și 'nfocat pentru sentimentele ce-i covârșeau inima, luptă greu cu răspunsurile amenințătoare ale sărdarului Mihalache Vlădeanu, dar toate piedicele, toate cursele, nu slujiră la nimic, căci fata nu mai știa de ranguri și clase sociale, de când în urechi, îi răsunau frunza fagului, fluieratul flautului, glasul mlădios și dulce al ciucerului Adorescu.

Erau frumoși, falnici și tineri. Amândoi se înțelegeau din semne și din ochi, dar cum să-și vorbească, cum să-și destăinuiască văpăile iubirei adânci ce le dogorea sufletele?

Argații furnicau prin curte. Isprăvnicelul sta mereu la scară, cu iataganele și cu pistoalele la brâu, strejarii ocoleau pârleazurile și se năpusteau, ca zăvoii, asupra oricărui om, care bătea noaptea la poarta curței boierești.

Ordin primiseră dela slujerul să nu s'apropie nimeni de curte, că-i tae gâtul cu barda.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fata astfel închisă, tânjea. D'o bucată de vreme nu se mai spăla, nu se mai primenea, iar când venea Vlădeanu, își făcea de lucru prin celar și pe la magazie, cu cheile, ori își lua cusătura, gherghefu! în mână, sau dacă nu, lucra la răsboi, da cu vătalele până cântau cucoșii.

— Dar tu, fată mare, nu mai faci parolă tătă-nă-tău?

— Ba da, dar... mai avusei câteceva de făcut p'aici cu cheile, cu lucru, cu...

— Cu pârdalnica de dragoste, care te-a zăpăcit!...

— Dar... ia lasă vorba aia, tată...

— S'o las, dar tu te lași de ea? Dacă te-ai fi lăsat, ai avea grijă de casă, de tine...

— N'am!

— N'ai, vezi bine. Te uită în ce hal ai ajuns. Nu te mai piepteni, nu te mai primenești, parcă ești o babă bătrână.

— Pentru cine să mă gătesc? Am pentru cine, aici în pustietatea asta?

— Pentru tine, pentru noi...

— Pentru voi... pentru cucoana Pastearca, care mă oropsește și mă bate... Să se gătească ea, că pe ea o iubești, eu... peatră în casă! Vreți să scăpați de mine!

— Nu vrem, dar tu, nu trebuie să te măriți, să-ți faci rândul?

— Ba da, dar cu cine-mi place mie...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Oleo? Ia să faci bine să n'alegi și să iei pe cine-ți dau eu, uite feciorii Cerbescului, ai Ostescului, avuți, boieri, oameni de seama noastră.

Să faci bine să te'mbăezi diseară, să te gătești frumos, că mâine începe carnavalul și ne vin peținorii...

Vom merge în oraș și la club. Te voiu scoate la horă, știe lumea c'am fată mare, nu te mai pot ține sub copae... Ai înțeles?..

Fata tăcu, smerită, sărută mâna tatălui său și ieși din odae.

Slujerul era satisfăcut și sigur c'a și convins'o.

Afară sticleau potecile și cărările de polei, copacii erau încărcați de chiciură. Scânteiau vii raze de lună și se propleau în pervazurile ferestrilor dela conac, umplându-le de nestimate: opale, rubine, safire..

In casă jucau lumini fantastice, în curte s'auzea scârțâind zăpada sub pașii strejarilor, schincind de ger zăvozii. Pe vârful conacului țipa de frig ciufurezul..'

Fata ocolise, de sute de ori odaea ei plină de aniresme și de mii de raze, furișate parcă înadins, pentruca ea să n'aibă nevoe de lumânare.

Încetișor își strânse rochițele și giuvaericalele ce avea ca amintire dela măiculița ei, pe care n'o cunoscuse; dar știa de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe la argați, de pe la cunoștințe că fusese bună, darnică și cinstită. Ofticase din pricina tată-său căreia îi picase cu drag Pasteasca. Alexandrina coborâ încet scara din dos, lângă care știa că dormeau câinii, îi băgă înlăuntru, dându-le câte o felie de azimă, apoi urcând scara și intrând în chiliuța ei de odae s'așeză la geam și'și pironi ochii pe vârful bradului; când își va clătina creștetul 'și va cerne 'n văzduh chiciora d'argint, ca să lege sfoara de crucea ferestrei, ca să coboare 'n brațele cluceruluí, care, călare pe murg, o va lua din fugă și o va duce în cuprinsurile lui din Târgoviște, de unde nici Vodă-Cuza, nu-i va mai putea-o lua.

Ca o țintă uriașe de aur, luceafărul sta pironit pe bolta cerească, acum ajunsese d'asupra crucei bisericei, spre care Alexandrina îndreptându-și ochii, îngenunchiă, și făcu o cruce, apoi, tremurând îngână: „Doamne ajută-ne" !...

In acest timp un bulgăre de zăpadă isbi geamurile și ea, cu ochii spre luceafăr, adaose sfioasă:

„Tie poate-ți place să stai acolo sus stingher și rece, căci tu ai dat iubirea pe vecinicia strălucirii tale în văzduh... Eu alerg, cobor, unde mă chiamă glasul iubirei... D-zeul meu, tată, iertă-ți-mă !..."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O nouă şi uşoară detunătură s'auzi şi fata uitându-se la vârful bradului, care acum se căltina tare, se ridică din genunchi îşi luă legăturica, deschise geamul, legă frânghia de crucea ferestrei şi-şi dete drumul în gol...

Lângă zidul casei, Adorescu, îşi proptise calul care, nerăbdător, bătea din copită. Pe umerii săi largi şi puternici îşi primi gingaşa şi mult aşteptata-i comoară, cu care acum, în goana mare, sbură prin grădină, sări peste pârleazurile desgrădite de Alexandrina, încă din amurg, de cu seară şi apoi, văzându-se scăpaţi, sburară că vântul, se pierdură în largul câmpului argintiu...

Intr'un târziu, către revărsatul zorilor, ca un punct se mai zăriră pe poleiul sclipitor de zăpadă, apoi tăcere adâncă se lăţi în urma lor!...

Ciufurezul mai ţipă de câteva ori, orbit de lumina zorilor, se lăsă de pe turlă la cuibul lui din firida de sub streşina bisericei.

Strejarii trezindu-se, despre ziuă, deteră rotocol conacului, găsiră funia atârnată de geam, o traseră puţin şi Firfirică, scărpinându-se 'n cap zise către Ispas:

— Tii, vericule, s'a isprăvit cu noi... a scăpat păsărica, ne spânzură Sărdarul!

— Ei aşi, zise Ispas şi ca o veveriţă, ţi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nându-se de sfoară, într'un minut şi fu sus la crucea ferestrei; dându-şi o palmă peste frunte adaose: Goală, măi vere, pustie, a fugit fata, ne-am dus!... Cu urgia bocească atunci, nu era de glumit, pataranga falangei şi a mielelor la spate, o ştiau ei, aşa că ne mai pierzând vremea, o luară de vale prin grădină, săriră iute pârleazul şi se făcură nevăzuţi.

Alexandrina în căsnicie, ar fi fost fericită, căci ciucerul o iubea şi era vrednic, mândru şi stăruitor în toate, doar soacră-sa le strica şi le învenina traiul.

Greu o duseră şi cu cei zece copii ce le dărui D-zeu, însă după furtuni veniră şi bucurii. Se mângâiară, la bătrâneţe, cu aceşti lăstari ai lor, căci toţi ajunseră bine, toţi ascultau cu drag idila amoroasă a părinţilor, care rar s'ar mai repeta în aceste vremuri, când căsătoriile se precupeţesc, făcându-se numai din calcul.

* * *

In strada Viorelelor, la o răspântie, era o căsuţă mică de bârne, lipită cu pământ şi învelită cu şindrilă putredă şi sburată p'a'ocurea de vânt, după învelitoare, aşa că de cădea vr'o ploaie mai deasă, pica în năuntru ca afară.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ulucile erau dărăpănate și în curte se aflau multe gropi pline cu apă pe deasupra cărcia pluteau gunoaie și mătasea broaștei.

Într'un colț fumega un morman mare de gunoiu pe care zilnic stau suite un cârd de găini și așteptau să le vie dela grajd porția de mâncare, boabe de orz, picate din traistele puse'n capul cailor, aciolați în grajdul dărăpănat și sprijinit cu stâlpi și proptele putrede și ele ca și toată clădirea aceasta în care n'ai fi crezut că ar putea trăi oameni.

Nichita, birjarul și soția sa Frusina, locuiau aici de douăzeci de ani și plăteau chirie cincisprezece lei pe lună, însă deși proprietăreasa nu le bătuse, în acest timp, măcar un cui, nu le dase reparație, o mistrie de var, ei tot ședeau că n'aveau ce face. Cu cinci copii și sărmani, cine să-i primească, de chiriași? Ce să iasă dintr'o biată birje, hodorogită și aia? Unde să găsească ei în prețul ăsta, casă cu grajd și oameni să-i aștepte cu banii să-i dea când or putea?

Săracul tace și rabdă.

De întristare, de când ieșiseră automobilele, Nichita, căzuse rău la darul băuturei. Tot aceia ce câștiga da pe gât. Cu birjea nu mai avea curaj să iasă decât noaptea, căci ziua cine să-l ia pe el cu caii morți de slabi și cu trăsura veche ca dela Herasca? Sta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ceasuri întregi la răspântii ș'acasă se întorcea pocâltît, el și caii.

Își blestema soarta și uneori plângea ca un copil și ș'ar fi făcut seama singur de nu se împiedica, da cu ochii mereu cu cele cinci ploduri, ce-i stau în picioare, se țineau după dânsul și cu glumele lor îl întorceau la viață.

De când ieșea noaptea cu trăsura începuse a-i merge ceva mai bine, dar se'nmulțiseră greu nevoile, copiii se făcuseră de școală și toate greutățile trebuiau învinse cu bani și nu le mai răsbia cu nimic; din pricina-asta curgeau certurile, bătăile și îmboldelile zilnice 'n casă. Frusina nu mai știa cum să se împărțească, copii mărunți răi și bolnăvicioși. Caii îngrijiți mai mult de ea, căci Nichita, dacă umbla noaptea ziua dormea, sau ședea la cârciumă. Trăsura cine s'o curețe? Mâncarea cine s'o facă? Rufele cine să le spele? Cine alta decât biata Frusina.

Supță la sân și la față, zdrențăroasă și cu disperarea în suflet să 'mpărțea la toate nevoile și tot aceiace câștiga ea, da pentru gură, căci, afară de dânșii, mai avea pe cap și pe soacră-sa, bătrână și bolnavă.

O cicălitoare și o intrigantă de pe urma căruia mâncase multe bătăi dela Nichita.

Ce folos că lipia și spoia casa în toate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lunile că nu mai ţineau zidurile răsbite de igrasie pe dedesubt. Cele două odăi din faţă tot mai semănau a locuinţe de oameni, dar acolo sta Nichita şi maică-sa, iar odaia unde robotea ca şi copiii era o adevărată nenorocire. Zidurile dărăpănate şi ude până sus se mai ţineau abia de temelie, doar proptite p'afară cu nişte ţevi groase de canal, cu şine vechi de tramvai, aduse de Nichita, şterpelite ş'alea noaptea de pe căile singuratice ale Capitalei.

Frusina se canonea într'un pat strâmt de scânduri putrede, coperite cu toale vechi şi sdrenţuite toate din petece împletite. În jurul ei se ghemuiau câte-şi patru copii ei, iar lângă pat, într'o copac din care odinioară mâncaseră porcii, ghemuită, oropsită, slabă şi aruncată, ca un pui de pisică, râioasă, gemea, mai având în pieptul ei numai o mână de suflet, Mărgărita, fata Ruxandei, despre care nimeni nu mai cercetase nimic d'atâta amar de vreme. O luase Frusina, ca să se mai ajungă, pe 30 lei pe lună, un kilo de săpun şi cinci litri de gaz.

Ca s'o ţină cu viaţă, căci de supărări îi perise laptele, îi da fetei ceai de mac s'o adoarmă şi când o vedea pocăită de tot, muia pâine în apă, o amesteca cu zahăr, o lega într'o cârpuşoară ş'o băga în guriţa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fetei, care flămândă, o sugea cu atâta putere, încât deștepta pe toți din casă.

De i-ai fi luat-o din gură țipa ca de moarte și apoi își sugea cu putere degetele.

Mica martiră, împlinise anul și nu era desvoltată nici cât un copil de două luni.

De unde să prindă putere, dacă nu era de loc hrănită și zăcea în albie în scutece murdare, de îi era tot trupușorul copleșit de bube și vânătăi?

Nichita, copiii, chiar și Frusina, câte odată o pălmuia ș'o ghiontea, când îi auzea gura pe care i-o închidea mereu cu ceaiul de mac de nu se mai știa zile întregi de ea. Dormea dusă. Zăcea în cojocul birjarului, ne hrănită, ne scăldată, ne premenită; dar aducea lunar în casă, parale, căldură și lumină.

Venea din când în când ca să cerceteze de ea un soldat, ș'aducea: banii, săpun, gaz, rufe, pe cari le purta copii Frusinei, dar nimeni nu știa cine erau părinții acestei nenorocite?

Vecinele d'acolo se obicinuiseră cu destăinuirile Frusinei, și aproape toate începuseră să creadă că Mărgărita era fata ordonanței. Câte o vecină mai deșteaptă, mirată zicea: De unde să aibă rătanul ăsta atâția bani? Fata apoi avea trăsături foarte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fine şi distinse. Nu semăna de fel a fi de neam slab.

Chipuleţul ei mic cât o gutue, parcă era de păpuşică blondă. Perişorul galben şi mătăsos îi cădea pe fruntea înaltă, sub care erau înfipţi doi ochi negri şi strălucitori.

Totuşi această mică martiră era sprijinul puternic al casii. Frusina, numai dela doicit vedea venind în mâna ei o sumă atât de mare, încolo... Nichita, din ceeace câştiga cu birja, da pe grăunţe, pe fân şi pe ovăz, iar restul pe gât.

Intr'o zi, pe când ei nici nu se gândeau la necazul ăsta mare, văzură oprindu-se la poarta lor o trăsură de casă elegantă şi din ea coborâ un căpitan şi o d-nă îmbrăcată bine, dar palidă şi care înainta în curte, tăcută şi cu pas şovăitor.

— Bună ziua Frusino, zise ea birjeresei, am venit să iau pe Mărgărita...

— Sărut mâna cuconiţă, răspunse Frusina şi se învârti prin casă, căutând un scaun pe care să poftească aşa oaspeţi. Petre, trecu pragul, 'şi puse batista la nas, apoi mai înaintea Ruxandrei, pătrunse în odaia unde s'afla Mărgărita, care acum, înfăşurată în cojocul zdrenţăros şi murdar al birjarului îşi sugea mânuşiţele.

Alături era căzută cârpa în care fusese păinişoara şi zahărul, porţioara ei zilnică,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe care o morfolea în gură, după care apoi urma ceaiul de mac!...

Ruxandra, cum își văzu copila ajunsă în astfel de hal, începu să strige plângând:

Mizerabilo, mi-ai omorât copilul!

Frusina speriată ieși în tindă.

Petre, o dete la o parte de lângă albie, îngenunchiă jos și uitându-se lung și amănunțit, în chipul ca de ceară al Mărgăritei, căută să descopere marele mister care, d'atâta vreme, îl chinuia amar.

—Nu mai plânge, zise el Ruxandrei, răstit, aide să ieșim afară de aici.

Tăcută Ruxandra sta încremenită, și privea odrasla ajunsă astfel și nu știa nici ce să facă, nici ce să răspundă lui Dordea, care, de când o luase în căsătorie, o chinuise amar, spre a afla al cui era acest copil nenorocit, nenorocirea și disperarea lui de toate zilele.

— Aide, ia-ți prăsila și du-o acasă, cum ți-am făgăduit; ia-o s'o ții lângă tine. Aicea moare!

Ruxandra, sperând în înduioșarea inimei soțului său, s'aplecă să îi sărute mâna, el i-o trase repede și strigă:

— Lasă-mă, te vei umili după ce-mi vei destăinui tot secretul, până atunci...

— Până atunci, mă vei chinui mereu, nu e așa? Apoi o podidiră lacrămile.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—Aidè, repede, pune-o în scutece şi du-o la trăsură, că mor aicea de mirosul ăsta, zise Dordea.

Ieşi ră şi se suiră în trăsură.

Frusina luă banii ce'i întinse Ruxandra, îi sărută mâna şi dete'n lături cumetrele cari se strânseseră la poartă mirate şi nedomirite de cele întâmplate.

* * *

Bică, ordonanţa lui Radu, ascultase la uşe în preziua nunţei lui Petre Dordea şi auzise toată cearta cucoanei Angela cu căpitanul său.

Când Angela rupsese scrisoarea Ruxandrei el se şi gândise s'o adune de pe jos s'o păstreze ca s'o dea la lumină, când o găsi el ocazia. Ce nu ştiu scoate slugile din intrigile stăpânilor!

Pe stăpână-său de altminteri nu-l iubea de fel, că era sanchiu, nedrept şi nemilostiv. Trecuseră mai doi ani de când îl servea ca ordonanţă şi la toţi cei cari veneau să-i ceară vr'un sfat, vr'un ajutor, vre-o protecţie, el răspundea cu asprime, îndoia pedepsa, ori nu da nici un răspuns şi chema pe Bică să-l pofteasc ă pe om afară, iar d'o mai călca pragul, să-i închidă uşa în nas. Cu femeile se purta ca la cazarmă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

le răsplătea pe toate cu insulte și cu dispreț. Trecere la el n'avea nici una.

La Ruxandra fusese chiriaș un an de zile; timpul cât maică-sa lipsise la Atena. Se purtase cu ea ca și c'o streină, din trei lei pe zi, casă și masă, nu a ieșit tot anul.

Nici odată nu venise c'o floare, ori c'un lucru ales.

Nici odată nu ieșise dintr'o conversație banală, searbădă și de conveniență. Aceleași lucruri le repetase de sute de ori: „Viața lui dela școala militară din Iași, de la București, școala de artilerie și geniu, viața petrecută la Paris și la Fontainebleau, carte și școală, școală și carte... Alături de toate mișcările lui apărea figura lui Dordea, cu care mereu fusese rival.

Încă din clasele primare se luptau și se luau la întrecere pe premii. Radu tocea cartea spre a învăța. Petre, o inteligență superioară, învăța cu ușurință, se explica foarte clar și cu cuvinte elegante și alese, de aceea ieșea mereu clasificat înaintea lui, lucru pentru care ei se certaseră adesea-ori, când erau copii. Dordea, ființă aleasă și nobilă, nu ținuse nici o socoteală de lucrul acesta, dar camaradul său, hrănise în sufletu-i o ură ne împăcată și ca crescuse cu câți ori în ce sens, ori în ce afacere se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

găsea alături de prietenul său, succesul era de partea acestuia.

De aceea dânsul aştepta parcă ocazia să se răzbune şi nu ştia cum s'o găsească, voia să-i plătească tot cu vre-o perfidie, care să nu poată avea nici reflex, nici răsunet.

Amândoi căpitanii, întorşi de curând din streinătate, erau foarte căutaţi şi apreciaţi pentru cultura lor. Fiind numiţi profesori la şcoalele militare, se întreceau să facă, fiecare cursurile, cât se poate de atractive, să captiveze, cu ştiinţa lor, pe acei tineri cari din carieră fac artă.

Din gura lui Dordea, curgeau cuvintele ca mărgăritarele, experienţele şi aplicaţiile le făcea cu ştiinţă şi preciziune academică; la cursurile lui urmau toţi elevii cu drag şi-l urmăreau cu atenţiune. Şefii aveau pentru noul profesor o adevărată admiraţiune, iar el, modest şi simpatic, le răspundea tuturor că ofiţerul român, care este cult şi inteligent, înmagazinează ştiinţa, căci e dornic de ea.

Radu, era şi el un savant, dar prelegerile lui erau pură ştiinţă, dată şi aplicată sec şi costeliv. Cuvintele toate reci şi pretenţioase. Dânsul mereu poza, vorbea în axiome şi în termeni pur ştiinţifici. Plictisea ofiţerii şi cu atitudinea şi cu lecţiile lui. Cu cât Dor-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dea câștiga, cu atât Radu pierdea simpatia clasei ofițerilor.

Amintindu-și de succesele din străinătate, unde mereu avuseseră casă împreună în București se despărțiră.

Camarazi de bancă din cea mai fragedă copilărie, nu uitau însă scenele duioase și copilărești dintre dânșii.

Petre nu era niciodată mai fericit decât atunci când putea să și le amintească.

Le repeta cu gingășia micilor strengari și râdea cu hohot, atunci Radu se ghemuia într'un colț, fuma, tăcea sau protesta aspru, nu se lăsa până ce nu tăia cheful camaradului său care, la rândul lui, îi arunca vr'o vorbă aspră numai ca să-l facă să înceteze cu așa lucruri ordinare și nesăbuite. Nu numai succesele dela examenele lor și dela lecțiile ce făceau ofițerilor la școală îl apăsa pe Radu, dar și acelea pe care Dordea le avea față cu femeile. Deși era cu mult mai frumos, mai tânăr, c'un an, și mai cochet la îmbrăcăminte, nici o femee nu'l simpatiza mai întâi pe el. Trebuia să sacrifice timp mult până să reușească a o cuceri, pecând camaradul său, nu putea să dovedească scrisorile de dragoste la cari trebuia să răspundă, invitațiile la întâlnirile cu femeile cele mai distinse și mai galante. Unul povestea aventurile cele mai frumoase

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şşi mai dulci, altul da numai de lucruri complicate.

Unul cheltuia şi nu folosea; celalt folosea şi nu cheltuia nimic cu dulcinei drăgălaşe, tinere şi cari ştiau petrece şi profita de viaţă.

Când se întorceau dela întâlnirile date, Dordea râdea şi ciripia ca o păsărică, iar Radu se posomorâ, se încruntă, şuera ca un ciuf de pe turla unei biserici părăsite.

Intorcându-se odată acasă, dintr'un motiv mai mult uşor decât grav, se începu o ceartă. Dordea răspunse insultelor stăpânindu-se, dar Radu turbă de mânie. Radu plictisit, îi aruncă o vorbă grea, atingându-se de educaţia lui şi pomenindu-i de obârşie.

— Ai s'ajungi şi general camarade şi rătănia din tine tot o să se cunoască!

N'ai tact, nici noblelă sufletului, n'ai suflet şi pace, îi strigă Petre, plictisit de nerozviile şi de pretenţiile lui.

— N'am, ei şi ce-ţi pasă.

— Văd şi mă doare. Tresele astea, pe cari le porţi cu atâta mândrie, le-ai dobândit cu creerul, dar golicIunea sentimentelor tale, sloiul din inima ta, îmi face rău. D'atâţia ani de când ne cunoaştem, n'am văzut în tine decât gelozie, invidie, pică pe mine de parcă ţi-am mâncat averile pe care nu le ai. Ce stric eu, dacă sunt nobil şi în mine

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lumea nu vede numai galoanele de pe mânecă. Ce strică eu, dacă pe lângă inteligență trăiesc în mine atâtea sentimente frumoase?

— Te crezi amice.

— Nu mă cred de fel, căci le am, altfel lumea nu m'ar simpatiza și tu n'ai fi atâta de gelos.

— Gelos, de ce?

— De succesele mele, de...

— Hei, hei, o să se sfârșească și cu asta!

— N'o să se sfârșească, pentrucă eu sunt înzestrat bine de natură, am primit educație frumoasă de acasă, pe când tu...

— Ce vrei să zici, că eu sunt crescut în pădure?

— Nu, dar... dela Anghelina Arghiriadis și Panait cârciumarul, aș putea zice pușcăriașul, n'ai moștenit decât...

— Ba da, răspunse Radu furios, ba da, am moștenit ura și răsbunarea; iar insolențele tale și noblețea rasei cu care te lauzi, am să ți le...

— Fă ce voești, te știu mic la suflet, mărginit și capabil de crimă, ca și strămoșii tăi. Nu de geaba te-a botezat camarazii: *Șearpele cu ochelari!*

— Ajunge, căci...

— Mă zdrobești, nu este așa?... Zise Dordea, dar revenindu-și din furia ce'l apucase

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se stăpâni, şi cu un gest ca de compătimire zise: păcat de tine că eşti secătură.

— Poate; însă nu-ţi fie teamă, insultele astea am să ţi le plătesc amar şi mă voiu răsbuna !...

Din ziua aceea un fel de neîncredere şi de amărăciune se strecurase în sufletul senin al lui Petre, care tot credea în sinceritate şi în prietenie.

Trecuse multă vreme de când între cei doi prieteni se petrecuse această scenă. Dordea cu inima lui sinceră şi bună uită îndată relele ce-i pricinuia Radu; cu acesta însă nu se întâmplă tot astfel. In fiecare zi în carnetul lui, alături cu datoriile sale ostăşeşti, erau însemnate toate scenele avute cu Petre, toate vorbele serioase, ori zise în glumă şi chiar când erau veseli şi petreceau colegial, ca să-şi uite greutăţile serviciului şi pe'ale depărtării de ţară, el scotea la iveală vocabularul, faptele, ori zisele lui Dordea, turbura cu ele seninătatea şi veselia petrecerei.

Dela ultima ceartă, Radu se schimbase cu desăvârşire. In gândul lui clocotea răsbunarea şi mereu căuta ocazia ca să-şi verse veninul.

Intors în ţară, iar suferise mult şi la şcoala unde era profesor tot acceleaşi în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

frângeri. Intîetatea lui Petre îi sta pe suflet și îl apăsa greu.

Ocaziunea nu întârzia a i se prezenta; cu un cinism ne mai pomenit putu juca rolul trădătorului.

Intors din străinătate, luă casă la mama Ruxandrei și, încetul cu încetul, căpătă încrederea tinerei fete. Mai târziu, legând relațiuni strânse, nu întârziă s'aibă un copil.

Ruxandra îndură toate chinurile iubirei și toate suferințele și greutățile sarcinei; cheltui mulți bani, ca să-și acopere greșcala și să scape de rușine. La început se încrezu în Radu, care îi da toate asigurările, o încânta, îi făgăduia că va cere dispensă și de oarece are leafă de ziaristă, o va lua în căsătorie. Cu aceste speranțe, hrănindu-se Ruxandra, puse la mijloc tot aceia ce economisise și cerându-și un concediu plecă în Italia.

Acolo jertfi până și ultima lăscaie.

Mai la urma urmei, gândea ea, Radu va judeca drept și-mi va trimite și el ceva pentru întâmpinarea cheltuelilor ce vor necesita să fac la asemenea ocazie.

Dela Veneția îi scrisese de mai multe ori și primise răspunsuri îndoelnice, dar cari pentru ea erau isvoare de speranță, în acele locuri depărtate, pline de mister și de poezie. Odată, în urma unei încântătoare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

descripții a vestitului oraș al Dogilor, făcute iubitului său, el scrise că cere concediu și vine s'o vadă și să se plimbe cu ea pe caile și canalele tainicei cetăți, a amorului și că'n fiecare insulă, îi va lăsa în suflet o încântătoare amintire.

Vom merge la Lido, la Mestre, la Chioggia, la Grădinile tăinuite și îmbălsămătoare, la muzee, gândi ea; ne vom pierde sub arcade și portice; voiu sui, cum voiu putea, în Palatul Ducal, în turnul Orologiului și al Campanilului. Intrând în Catedrala Sf. Marcu, voiu îngenunchia cu el la altar, îi voiu jura și-mi va jura credință, în fața sfinților de veacuri protectorii și sprijinitorii credincioșilor. Voiu alege amândoi numele ce voiu da acestui prunc, care acuma tresaltă voios în pântecele mele!... Voiu fixa însfârșit întoarcerea mea în țară și data căsătorii noastre.

Din minunata Piazzetă se uita Ruxandra până târziu la candela lui Fornareto. Câte odată lumina ei tremurătoare parcă îi da speranță. Nevinovăția micului brutar, spânzurat pe nedrept de către Dogi și recompensa d'a-i arde, în coasta de Nord a basilicei Sf. Marcu, d'atâtea veacuri, o candelă, îi întărea credința, că odată nesiguranța și amărăciunea ei se va sfârși. Dreptatea și sinceritatea dragostei sale pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Radu, o vor pune acolo unde merită să stea, o fată cultă, frumoasă și fidelă ca dânsa. Pe treptele reci și tocite de pialră ale faimoasei biserici din Piazzetă, ea îngenuchiase de multeori și se rugase de apostolul Marcu ca s'o ajute; iar în catedrală rostise multe Crezuri, pe când orga cânta la vecernii și la leturghii; pitită în colțuri, vărsase multe lacrămi și ceruse lui D-zeu s'o libereze, să-i dăruiască ceas bun și pe alesul inimii sale. Dela o vreme primia mai rar scrisori dela dânsul. Când atinse chestia banilor, răspunsul fu plin de scuze, el invocând felurite cauze și spunând: când că și-a făcut uniforme, când că ș'a cumpărat mobile ca s'o aștepte cu toate gata. Încrezătoare, Ruxanda, suferi cu resemnare greutățile sarcinei și ale facerei printre streini și-și dete ultimul gologan până se liberă.

In strada *Carducci* din Veneția, într'o căsuță mică și întunecoasă *la mama Lucia* de pe *Calle Larga* văzu lumina, în noaptea celor trei Sfinți, Mărgărita. Rumenă ca un bujor, drăgălașe și chip leit al lui Radu, surâse când moașea, după ce o îmbăiă ș'o înfășă o puse lângă mama sa. Aceasta, slabă, istovită de puteri, și cu disperarea în suflet, din puținii bani ce-i mai rămăsese, rugă pe gazdă să se ducă la poștă și să dea o telegramă lui Radu, anunțându-i și cerân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

du-i măcar sacrificiul d'a veni repede să le ia de printre streini. Cât ţinu lăuzia, nenorocita femee, aştepta înfrigurată răspunsul la telegramă, răspuns pe care nu-l mai primi niciodată.

Ori de câte ori treceau gondolele pe la colţul casei, vânturau laguna şi apa isbia zidul, ea tresărea crezând că soseşte Radu, pe care îl striga şi'n vis mereu... mereu!..

Cele două femei, cari veghiau la căpătâiul ei, o mângâiau cu vorbele cele mai duioase, dar ea n'asculta nimic. Tresărea şi plângea, vorbea cu mica creatură, care din zi în zi, în loc să progreseze, slăbia de laptele ce sugea dela sânul amărât al mamei sale. Ruxandra se bolnăvise greu şi frigurile o doborâseră cu totul. Nu mai mânca aproape nimic şi gura toată-i era băşicată şi arsă de boală. Cu cine să vorbească, cui să se tânguiască, astfel încât chinul său să se uşureze? Muncită era şi de necazul că nu cunoştea limba italiană, că măcar cu moaşa şi cu gazda ar fi stat de vorbă, s'ar fi răcorit. Cu câtă-va vreme mai înainte, în vorbe rare, îi învederase Ruxandra mamesei rostul şederei sale, aşa de lungi, în Italia, dar sdrobită de disperare şi de ruşinea ce-i făcuse, nu-i răspunsese nimic, nici dânsa.

N'a înţeles, ori mă blestamă şi mama,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII DIN CLUJ

cugeta ea, când o lăsa câte puțin tremurul și căldurile frigurilor.

Venise primăvara și d'o lună Ruxandra nu văzuse soarele, nici alte chipuri decât p'ale celor două bătrâne, căror ea le rămăsese foarte îndatorată. Femei streine și ele s'arătaseră către ea, c'un devotament de care nu știa cum să se plătească. Cu ultimii bani ce-i mai rămăsese, hotărâ să plece acasă, unde toți trebue să fi murit, altfel măcar de milă, i-ar fi scris vr'unul, i-ar fi trimis vr'un ban alb pentru aceste zile grele și amare!

Vorbele rele se lățiseră, critica asupra șederei ei atât în streinătate, luase forma crudului adevăr. Ea cugeta zilnic ce să facă, cum să ascundă. tot.

Se deschidea, în ziua plecărei Ruxandrei, expoziția artistică, care se ține, din doi în doi ani, la Venezia. Pe căi, pe canale, sburau gondolele, vapoarele și vaporașele împodobite cu flori și cu drapele, cu stemele și blazoanele Dogilor și principilor, a căror nobleță mai trăiește în niște urmași șubrezi și anemici. Fâlfâiau pe canale sute de stindarde. In aer s'auzeau imnuri, muzici, chitare, și mandoline, ce parcă se întreceau să redeștepte amintirile trecutului măreț al Venției.

Răsturnați în gondole tăinuite, amanții treceau doi câte doi și când gondolierii lo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pătau, ei își șopteau cuvinte tainice și calde de iubire. Cu un gondolier, căruia îi încredințase copila și micul ei bagaj, Ruxandra se târâ până la port; s'aruncă în gondolă pe furiș ca o vinovată își luă copila în brațe și se îndreptă către vaporul uriaș, alb ca o lebădă, care era ancorat în fața bisericei San Giorgio. Dela piazzetă și până acolo i se păru calea fără capăt, nesfârșită, eternă!...

Singură și cu copilul în brațe, ascultă clopotele cu glasul lor sinistru și amenințător, glas uneori al speranței, alteori al disperării. Dorea să s'arunce în mare cu fructul disperării în brațe! Trecu pe lângă dânsa o gondolă plină de cântăreți veseli, cari o treziră cu arii duioase, cu melodii, care imitează armonia talazurilor lagunei. O rază de soare se propti drept pe fața Margaretei și'o lumină. Fetița părea acum un candid îngeraș, sburat din tăriile cerului.

Pe gondolă raze feerice, se prefirau când pe chipul și pe brațele mamei care plângea cu amar, când pe chipul fetei.

Ruxandra rosti iute o rugăciune; era scăpată de primejdie!

Clopotele sunau, gondolierii cântau; iar dânsa plângea, plânsul martirilor ispășiți de păcate și gata de noi sacrificii!...

— Perchè piangi, signora mia? Zise gon-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dolierul, care până atuncea și el fredonase, în ritmul lopeților, frumoasa romanță: „*O Sole mio!*".

— *Sono triste!* răspunse Ruxandra.

— Hai lasciato la mamma? Abbàndonato l'amante? Perduto al Lotto?

Drept orice răspuns Ruxandra plângând își sărută îngerașul, care d'acum îi legase strâns brațele și norocul.

Tiptil ca ocnașul, care scăpând din închisoare s'ascunde, se ferește și de umbre ca să nu fie văzut și recunoscut; așa călători Ruxandra. Pe vapor cine pulu închide ochii? Cabina ei fiind lângă spălător și aproape de motor, după liniștea dela Veneția, aici în salonul vaporului, i se păru fundul iadului; stinse și aprinse electricitatea de mai multeori, cercă să citească dar capul i se întorcea și răul de mare începuse. Ca prin vis își mai reamintea ea de cele petrecute. Fruntea îi ardea, urechile îi vâjiau și atât era de aprinsă și de tulburată încât nimeni și nimic n'o mai interesa, nici chiar mica Margareta, care țipa de-și lua auzul.

In cabină nimeni nu se puluse odihni și s'auzeau injurii pe toate limbile. In legănarea vasului, dus de valuri argintate, parcă Ruxandra se pierdea din lume și nici o vorbă nu înțelegea din cele ce auzea în ju-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rul său, măcar că toate erau zise la adresa ei. Mai la urma urmei, chelneriţa se duse d'o sgudui de piept, o stropi cu apă, îi dete oţet la nas şi îi trânti copilul în braţe, spunându-i să vadă de el, că a plictisit pasagerii.

Maşinalicește îl puse la sân să sugă şi, după ce se mai trezi, îi premeni, îi adormi şi târându-se ieşi afară pe coverţă.

Se revărsa de ziuă şi vaporul, despicând talazurile azurii, s'apropia din ce în ce mai mult de Fiume. Pe coasta din stânga a mării începuse a se zări colibele, vilele şi palatele din Abbazia. Cu gândul, Ruxandra alergă, le cutreeră pe toate şi cugetă că poate în aceste castele şi sub acest cer senin, trăieşte fericirea, care pentru ea apusese şi nicăeri, în viaţă, nu mai spera s'o întâlnească vreodată. Pe când soarele se ridica dela răsărit, razele lui la apus se propteau în măreţele hoteluri: *Ştefania, Excelsior, Quarnero,* şi umbra lor o proecta mărcaţă şi uriaşe peste valuri şi peste poalele muntelui Maggiore. Un miros de mirt, chiparos şi portocal, adus de zefir de pe coastele Lovranei, graţiosul oraş din apropierea Abbaziei, o trezi. Răul, care atât o mâncise, începu să dispară.

Se simţi mai înviorată. Lângă ea mai veniră şi alţi călători şi, punând ochianele la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ochi, povestiră scene petrecute sub brazii, stejarii, chiparoşii acestui unghiu de pământ unde, văzut din depărtare, s'ar părea că suferinţa în el tace şi pasiunile înflăcărate îşi iau avântul, găsind aicea tărâmul priel-nic pentru desvoltarea lor. Ruxandra se gândi la viaţa ei, la ce-o aştepta la întoăr-cere şi se cutremură.

— Aţi vrea să trăiţi aicea doamnă? Acest paradis trebue să vă vorbească mult şi dul-ce şi frumos de aţi rămas atât de încân-tată...

La ce vă gândeaţi, dacă nu sunt indiscret?

Ruxandra mirată răspunse involuntar:

— La tot şi la nimic!...

— La nimic, nu se poate. Vârsta dv., fe-eria acestei dimineţi, aerul acesta îmbăl-sămat, fiorul primăvăratic răspândit în na-tură, nu vă şopteşte nimic, nu vă îndeamnă la nimic?

Ruxandra tresări şi căutând în valuri le-arătă cu mâna... apoi după un lung suspin răspunse:

— Ba da, zise ca streinului, care îi vor-bise, dacă nu mi-ar fi braţele legate, aş vrea să m'arunc acolo... în aceste valuri a-zurii.

— Sunteţi lugubră doamnă, şi deşi spe-ram să am în d-voastră o tovarăşe agrea-bilă de drum, cu care să petrec la Abbazia,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

orele între tren și vapor și să merg până în țară; dar neplăcându-mi *Ieremiadele*, am onoarea să vă salut și să vă zic: Adio! Mă numesc Gheorghe Murgu, căpitan, iată cartea mea de vizită. Am călătorit prin toată Italia, cu companii foarte agreabile, dar am fugit totdeauna de femei „*Mater Dolorosa*".

Nu-mi plac femeile cari plâng Paradisele pierdute! Rămâneți cu bine și... păcat!

Ruxandra, rămase multă vreme pe bord și cu ochii duși pe unde. In două rânduri își așternu pe piept semnul crucei și voi copleșită de desnădejde, să s'arunce în valuri; dar brodit, glasul Margaretei, o rechemă la viață!...

Vaporul s'apropiă de țărm, mulțimea se grămădi cu bagajele la ieșire și Ruxandra înfofolită și sfiită, ca să nu dea cu ochii de alți români, își luă copilul în brațe și dela vapor merse la gara, care este în apropiere. De acolo, unde să se mai ducă, amărâtă și obosită?

Trecură sute de călători prin salonul clasei a doua și ea la fiecare deschidere de ușe, avea inima sărită.

Se ferea să n'o cunoască cineva.

Lumea toată i se părea veselă. Nimeni n'avea aerul mai trist ca ea, nimeni sufletul mai îndurerat.

Plecă spre țară cu trenul și, în cupeul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

damelor, fu fertiă de cunoştinţe. La Budapesta schimbă trenul şi alergând se cuibări tot într'un cupeu special. In tot drumul se gândi la spusele lui Gheorghe Murgu şi, cugetând la legăturile ei cu Radu, începu a se învinovăţi.

Poate că eu, cu seriozitatea mea, i-am amărât zilele. Poate altfel trebuia să iau lucrurile şi în loc de atâta ştiinţă să fi învăţat ştiinţa vieţii. In definitiv ce am făcut eu pentru Radu?

Sacrificiul cinstei mele este puţin alături cu acela ce trebuia să fac, spre a avea lângă mine o fiinţă ca el, care nu se întâlneşte pe toate drumurile. Vezi bine, eu, eu sunt la toate de vină,

Dela Cluj se sui în vagon o femee înaltă şi grasă, care d'abia încăpea pe uşe. Ea cuprindea două locuri. Era somnoroasă şi părea foarte obosită. In piept avea o mărturie şi ronţăia în gură coleturi, dela vr'un botez. Cum văzu pe Mărgărita, începu a o mângâia şi a-i spune că mititica asta seamănă cu copiliţa pe care o botezase ea la Cluj.

Intrând în vorbă cu dânsa, Ruxandra, al cărui suflet era apăsat de durere, începu a-i spune păsul, ca fiind vorba despre altcineva, acestei femei; care, deşi era urâtă şi monumentală, părea inteligentă şi foarte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

apropiată. Ca unei prietene sincere destăinuindu-se căuta mângâiere, în sfaturile ei, să găsească. După ce povesti tot acestei călătoare, tovarășca sa de drum, care n'avea de ce se teme că sta într'un oraș depărtat prin Transilvania, aștepta să vadă părerile ei cum așteaptă un bolnav sfaturile unui doctor.

In nenorocire, ca să nu te afunzi în prăpastie, te agăți de orice buruiană.

— Și eu am trecut prin frigurile astea, draga mea, cât mă vezi acum de grasă, atât am fost de slabă. Amețeam și cădeam grămadă, când îmi ridicam capul de pe canapea. Eu n'am fost fără avere, cum zici că ești d-ta, dar care ești deșteaptă și ai o carieră, ci am avut zestre, sute de mii de lei si totuși am fost înșelată și părăsită.

— Părăsită? Voiu fi părăsită și eu?

— Vai! Vai! Se prea poate. Socotești că vei fi altfel?

Ce va să zică nepăsarea despre care mi-ai vorbit și suferințele ce-mi spuseși c'ai îndurat? Veneția nu era peste pământ. Bărbații ce nu fac ei, când vor și când iubesc!

Ruxandra rămase ca trăsnită. Toate ideile negre îi trecuseră prin gând, numai să fie abandonată de Radu nu cugetase. Cum eu, Mărgărita, pentru el să nu mai prețuim nimic? Cum, tăcerea lui aceasta să însemneze?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu mi-a răspuns la telegramă, e adevărat, dar ce e cu asta? N'o fi putut, dar dela Predeal îi voiu telegrafia şi nu, nu se poate să nu-mi iasă înainte şi după câte şi i-am scris c'am îndurat singură prin străini el să nu fie înduioşat, să nu-mi recunoască meritul, sacrificiile şi...

— Fii pe pace!...

— Şi iubirea mea, adâncă pentru el, să nu însemneze în sufletul lui nimic?

— Vei vedea, ascultă ce spune baba, vei vedea: Te-a părăsit, fată hăi!

Să nu-mi zici mie pe nume, de n'o ieşi vorba mea, zise femeia aceasta, căutându-şi bagajele şi coborând din tren la *Mediaşi*

— Du-te, cucuvae rea, pici din faţa mea, şopti între dinţi Ruxandra şi începu să tremure, gândind la spusele acestea. Obosită de drum, plânsă şi nemâncată, suptă de copil, adormi adânc şi nici că prinse de veste, când trecu mai multe gări.

La Predeal ajunse amorţită şi aerul tare al munţilor o deşteptă. Vizând paşaportul şi aranjând bagajele dete unei fetiţe să-i ţină copilul în braţe şi se repezi la telegraf şi telegrafiă:

Sosim diseară, ora 8½ tăticule. Aşteaptă-ne gară. Sărutări dulci.

Ruxanda, Margareta.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu se poate să nu ne aştepte Radu.... Radu, zise ea, închizând ochii...

Ce fericire, ce fericire, peste câte-va ore lustrei vom fi la un loc!... Istovită de puteri se duse în restaurant, sorbi iute o ceaşcă cu lapte şi, mai înaintea tuturora, se sui în trenul, care mergea spre Bucureşti.

Nerăbdarea ei creştea mereu, trenul parcă nu sporea de fel. Dela Ploeşti înainte începu să i se bată inima.

La fiecare staţie sărea la geam.

Luna trimetea razele ei piezişe în tren peste chipul palid al micului îngeraş, care, gemea, schinceа, se gândăcea. în colţul canapelii.

— O să vedem pe tătucu, puiule, îi zise Ruxandra Mărgăritei, sărutând-o, scoală-te, aide, c'ajungem acasă, ajungem!...

*
* *

Societatea „Călugăreni" a promoţiei din anul 1875 hotărâse a sărbători întoarcerea din streinătate a celor doi colegi ai lor, Radu Panait şi Petre Dordea.

Din zi în zi, fusese amânată petrecerea din cauză că ori camarazii lipsiau şi nu-răspundeau la apel, ori preşedintele lor, capul clasei, căpitanul Dordea, de când se însurase, nu-l mai vedeà nimeni, iar când

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

apărea prin oraș, sau pe la serviciu, s'arăta încruntat și trist de nu cutezau colegii să-i propună, ori să-i amintească de banși de petrecere.

— Nu-mi dă inima la d'aldeastea, zise el într'o zi, căpitanului Murgu, care, în puterea vechei prietenii, îi propuse să fiseze ziua, în care ei să s'adune și să petreacă la o masă comună.

— Te-ai schimbat mult de când te-ai însurat, camarade, ce să fie asta?

— Imprejurările, timpul!...

— Imprejurările dictează, ele sunt motorii principali, cari conduc toate lucrurile în omenire

In fața soartei n'avem ce face. *Ce fi-e scris, în frunte fi-e pus.* Eu d'aceia n'am voit să pun pirostrii în cap, ca să nu mă mohorăsc așa. Când am bani petrec, călătoresc, când nu...

— Știu și faci foarte bine. Și vara trecută am auzit c'ai fost la Veneția, Lido...

— Da, da, s'am petrecut minunat. Cântece, serenade, muzici, gondole, cunoștințe drăgălașe...

Popolancle astea cu boccele negre de mătase, pe umerii albi ca neaua, cu ciucurii până în pământ, cu părul creț și cu ochii negrii, ori verzi, adânci și focoși, ca para infernului, te bagă în păcat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Da, da, le cunosc, le știu și le știu strengăriile! Dacă vrei să-ți destăinuesc și un secret al tău. Pe vapor n'ai călătorit singur la întoarcere și...

— Ei taci! Cine ți-a spus?

— Un coleg, care stă la Paris, înțelege puțin românește și te-a văzut și auzit, când spuneai unei femei: Aide, aide, fii vesela nu-mi plac femeile „*Mater Dolorosa*" și ea îți spuse c'ar vrea să s'arunce în valurile mării, ce'i făcuseși, spune?

— Inchizitorule! Ha! ha, mă învinuești de geaba pentru aceia; alte lucruri stau greu la catastivul meu, dar aceia...

Biata femee! Vr'o nenorocită, vr'o seducă, își plângea păcatele c'un plod de gât. Venea dela Veneția și mergea în țară.

— Cum o chema, spune, sunt curios?

— Pe ea, nu-știu, dar...

— Ei cum nu știi? Râzi, vorbești, petreci cu ea...

— Sărmana! Ce petrecere! Aceia era bună d'asta? Plângea mereu și-și mângâia odrasla. Imi plăcea doar chipul ei blând și frumos. Ascultam cu drag cum își desmierda fetița: Mărgărita, Mărgărito, puișorul mamei, taci, taci, mergem la tăticu... Mergem...

— Cum zicea?

Ce făcea?

Câte luni avea copila?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu știu c'abia se zărea din scutece. Părea născută d'atunci.

— Dar pe femee, cum o chema, nu știi, spune, vorbește curând?

Murgu se uită lung la el,

— Da curios ești, măi omule, cine s'a interesat d'asta? Am auzit-o și eu plângând și am vorbit două vorbe cu ea.

Să-ți spun drept, femeea aia parcă aducea puțin, semăna poate cu...

— Cu cine?

— Cu... d-na Dordea, parcă...

— Cu femeea mea?

A D-zeule, zise Petre și îngălbenind, căzu pe scaun, apoi urmând întrebă:

— Lângă ea n'ai văzut pe nimeni, nu călătorea însoțită de nimeni?

— Nu frate, nu, era singură; ce te leagă de ea, spune, vorbește? Ți-era prietenă, soră, amantă? Vorbele tale, vor fi tăinuite, știi că-ți sunt prieten.

— Nu, nimic, nimic, dar m'a turburat asemănarea ce zici că avea cu Ruxandra.

— Dar văd că tremuri. Ce este asta căpitane? Om ești d-ta să-ți faci atâta sânge rău pentru o femee? Atunci la ce ești gogeamite căpitanul?

Ori ce ar fi, nu știu amănunte, dar nu trebue să te atingă atâta, să fii așa de slab, de inimă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Eu venisem aici să stabilim ziua banchetului și d-ta...

— O să-mi sărbătoriți moartea, pe ea o chem' acuma, o doresc din suflet, o cer! Chinurile astea, nu le mai pot suferi, nu, nu!...

In mijlocul casei Murgu rămăsese de lemn, încremenit. Fire veselă, de felul lui, nu-i plăceau dramele, dar, inimă bună, suferea de durerile prietenilor și, nu de puține ori, fusese sprijinul multora dintre camarazii săi, cari recurseseră la el pentru vr'un sprijin.

De data aceasta se vedea prins într'o pânză a cărei urzire n'o înțelegea. Nu știa la ce să s'aștepte, ni i ce măsuri să ia ca să scape dintr'această situație penibilă. In acest moment îi părea rău că acea necunoscută îi scăpase ne cercetată mai d'aproape. Nu'l interesase... Nu era om, să-l atragă suferința.

Bărbaților le sunt urâte chipurile brăzdate, frunțile încrețite, corpurile încovoiate sub greutatea suferinței. Cu plânsul femeia pierde, depărtează, înstrinează mai ales atunci, când are d'afface cu oameni cărora le place să profite altfel de viață...

Petre rămăsese cu ochii țintă la Murgu. Pe buze îi stau mii de cuvinte și totuși nimic nu cuteza să-și dea drumul gurei de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

teamă să nu afle lucruri dureroase, să nu descopere secretul care, de când se căsătorise, îi rodea inima.

Chinuit aşa trăia de un an de zile; slăbise şi se înrăise de nici nu-l mai cunoşteau prietenii, ba îl ocoleau chiar pentru asprimea cu care le vorbea.

Toată învăţătura lui, toate sfaturile camarazilor, nu-l ajutaseră la nimic. Filozofia are teoriile ei, bazate pe principii fizice, când e vorba să le îndure altul, când însă e în joc propria ta persoană, atunci ea tace şi în om vorbeşte fiara.

Dacă Petre ar fi judecat că iubirea lui preţuieşte cât existenţa sa, desigur că ar fi dat pace micei creaturi de care era legată viaţa celei pe care o martiriza, pierzând-o sufleteşte. De mii de ori şi în genunche Ruxandra îl rugase să-i dea pace şi să înceteze cu întrebări şi insulte; cu lacrămi şi ameninţări, căci acest secret tăinuit era pe veci ascuns în sufletul său, mort pentru un laş, viu pentru tine, îi zicea ea cu lacrămi în glas, care eşti bun, înţelept, harnic, iubitor şi n'ai dreptul a te îndoi de mine, căci aceea ce-ţi spun ţi-am probat-o cu prisosinţă..

Cum îşi reamintea scenele repetate de mii de ori şi protestările femeii ce adora, dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe care n'o stima din cauza gelozăei, ea îi zicea:

— Această tăinuire e tot pentrucă sentimentul meu e mare pentru tine.

— Pentru mine, răspundea el, plângând și îngenunchiând în fața Ruxandrei, pentru asta, pentru lumina ochilor tăi, pentru fructul iubirii tale, pentru Mărgărita, da, da pentru ea!

Eu nu sunt în casa asta nimic.

Scaunul, masa, hârtiile tale, prețuiesc mai mult ca Petre Dordea.

Petre Dordea, fruntea ofițerilor, a ajuns jucărie în mâinile tale și pentrucc, pentru ce, Dumnezeule...

— Pentru c'așea vrea el, altfel nu este de ce să plângă un bărbat, care, a judecat matur altă dată ș'acum judecă tocmai ca un copil.

— Ce lesne-ți vine ție să zici așa, ție care nu știi ce este iubirea, sau dacă știi, atunci tu păstrezi această comoară numai pentru ea, pentru fata asta, în care trebuie să se fi reprodus figura iubitului tău, iubire căreia trebue să-i fi jertfit tinerețea și dragostea și mie să nu-mi dai decât drojdii, amar, venin!...

— Petre, Petre, destul Petre, destul!

— Da, da, cu asta trăiesc eu în toate zilele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dar ce-ți fac eu, ce, spuneț, cu ce te amărăsc?

— A femee, femee neroadă ce ești? Cum de nu pricepi ceeace dogorește sufletul meu? In zadar ți-am explicat d'alâtea ori că toată durerea mea este copilul ăsta, în care trăiește celalt...

— Isprăvește, Petre, că nu te mai pot asculta, isprăvește! Ce vrei să-i fac, s'o ucid?

— Ucide-o!...

— Asta n'o pot, face, că nu sunt tigroaică și nici acelea...

— Nu poți, nu, dar cu crezi că pot să mai văd aicea zilnic în fața mea și să tolerez, sub acoperământul casei mele, pe aceia, care probează ticăloșia inimei tale? Pot, mai pot?

— Ombar'o pe ea și pe mine, asta-ți cer.

— Nu; nu așa, nu mi-aș sdrobi eu singur fericirea, căci te iubesc, Ruxandro, te iubesc, cum alt om n'a mai iubit femeę pe lume.

— Vorbe, dacă m'ai iubi, mi-ai ierta greșeala, dacă m'ai iubi pe mine, mi-ai iubi și copila și din ziua ce ai consimțit s'o aducem dela doică și s'o creștem sub acoperământul nostru, i-ai fi fost părinte, nu gâde, cum ai fost.

— Inebunesc!... Inebunesc femee, ascul-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tă! Ce fel de cap și ce fel de morală e morala ta?

— Morala mea este c'a ș'a ta. Una din două; ori divorțezi d'o femee, când afli c'are un copil cu altul, ori o ții lângă tine cu el ș'atunci isprăvești cu scenele de gelozii neroade, cari turbur, ș'amărăsc viața. Nu știu ce mai fac, nu știu ce mai lucrez, au să mă dea afară dela ziar, dela școală..

— Atât mai bine, câștig cu destul.

— Câștigi, da, dar ceeace câștigi este pentru tine.

— Ingrată ființă ce ești, ingrată și rea.

— Alungă-mă, dacă nu-ți mai plac.

— Să te alung eu, ca s'alergi în brațele lui!...

— Intr'ale cui?

— Mizerabilo, prefăcuto, te faci că nu știi într'ale cui braț te trimit? Frumos mai joci comedia, ipocrito, *Mater Dolorosa* ce ești. Plângi, iar plângi, lacrămile tale de crocodil. Panteră, hienă, care mi-ai desgropat inima doar ca să mi-o sfâșii!

O să te omor și pe tine și pe iasma ta de copil.

Auzi, am să vă omor p'amândouă, să curăț casa de mizerii, de mocirlă, de...

— Ajunge Petre, ajunge pentru Dumnezeu, aude lumea, ordonanța, slugile și atuncea ce mai însemnez eu aici, cu femeia ta, eu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

flacăra vieței tale, adorata ta, fără de care zici că n'ai mai putea viețui un moment!..

— Așa e, așa e și tu știi aceasta bine și de aceea mă chinuești.

— Dar ce-ți fac eu, ce?

— Te gândești la el!...

— Nici măcar în vis.

— Ba da! Suspini, îți încrețești fruntea, plângi, amenințî, dar nici un nume n'ai pronunțat niciodată nu, nu.

— Ei atunci?

— Atunci, tu ești sigură că eu nu știu nimic. Iubitul tău e la adăpost de orișice răsbunare a mea și așa trăești bine, bine de tot la adăpost de tot, de tot...

— Petre!..

— Da, da te-am pândit. Nopți întregi am veghiat, sentinelă neadormită, ca să văd ce faci, ce zici, pe cine strigi noaptea. Visul tău e ca de copil, pe fața ta îngerească nici o dungă, pe buzele tale nici un nume!.. Dormi și surâzi, nimic nu te turbură. Nimic. Conștiința ta nu te atinge, nu te mustră, nu, nu, nu; pe când eu; turbez; înnebunesc, înebunesc Ruxandro, auzi?...

— Nebun ai fost și când m'ai luat, nebun ești și acum și prevăd că nebunia ta se va sfârși cu o tragedie...

— Am s'o sfârșesc cu frumos de tot. Te voiu ucide întâi pe tine și apoi pe fie-ta. Dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

când vedea pe Ruxandra plângând și fugind, se desmeticea din furiile astea.

* * *

Afară era o căldură de nesuferit și pe ferestrele întredeschise pătrundea o arșiță încărcată de miasme, de praf și de fumul automobilelor, cari șuerau, alergând nebune pe stradă.

Înăbușind în piept, durerea, acestor amintiri, cari îl obsedau ca halucinații, se sculă după scaun și împleticindu-se se îndreptă în spre fereastră.

In stradă zări pe Radu, care-și dase întâlnire tocmai spre a decide de ziua serbării pe care voiau să le-o facă colegii.

— Soseşti la timp, camarade, zise Petrelui Radu, am să-ți vorbesc.

Murgu care venise să te vadă, profitând de ocazie salută și plecă zicând:

— Vă las să vă consultați, și când veți deceide tot noi suntem la ordin.

— Bine, du-te, du-te mai repede, ori nu; stai aci, ori du-te, ordinul îl vei vedea curând, curând, zise Dordea, punând mâna pe sabie și scrâșnind din dinți.

Canalia! Il ucid ca p'un șoarece! Da, va să-l ucid, ca să scap, să mă liniștesc!

Pe cine omori Petrică? Ce este ce s'a întâmplat?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ascultă-mă, Radule, stai aici și ascultă-mă, căci tu ești vinovat, stai aici, spuse Petre, apucându-l de mâini, strângându-l cu putere și așezându-l pe scaun.

Radu încremenise, tremura, nu rostea nici un cuvânt, nu găsea nimic cu care să-l potolească.

— Ascultă-mă, repetă iar Dordea, către Radu. Tu ești acela, care mi-ai recomandat pe mironosița mea de nevastă, pe sfânta pe imaculata de Ruxandra tu, și nu știai desigur că are un copil?

— Nu, răspunse repede Radu, roșindu-se și tremurând fără voia lui.

— Ce ai de tremuri așa, întrebă Petre?

— Pentrucă, pentrucă... te văd așa de mânios, așa de supărat...

— Mă vezi, dar nu știi nimic, nu știi chinul și amărul ce îndur de când am luat-o de soție.

— Nu... nu știu nimic, cred că ar fi bine...

— Stai, aibi răbdare, ascultă-mă. Vreau să știu care este omul care mi-a răpit fericirea, vreau să descoper, care este tatăl copilei, vreau...

Pierzându-și cumpătul, galben ca ceara, lovit așa, în plin, Radu se ridică să plece, însă c'o mână puternică, Dordea îl opri:

— Unde te duci? De ce te-ai ridicat așa deodată? Mă arde, mă doare, vreau să-ți

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spun, să-ți destăinuesc tot, sufletul meu și tu trebue să mă ajuți, trebue să'mi spui ce știi, căci tu trebue să știi ceva, tu, care m'ai îndemnat s'o iau...

Radu nu se desmeticea din teama ce-l apucase; îi era frică să răspundă, ceva ca să nu se trădeze. Uraganul care se desfășura în inima lui Dordea, știa că trebuie să se spargă în capul lui și n'avea cum să se apere. Murgu, ce să fi destăinuit lui Dordea? El nu știa nimic. Ruxandra? Nu putea să fie așa de slabă! Tăcuse, atâta vreme, de ce să fi vorbit acuma? N'avea nici o noimă, nici un interes... Gândurile se izbeau răzleț în mintea lui, buzele îi tremurau, deși își încleșta fălcile cu putere spre a se putea stăpâni, cinismul obicinuit pierea în fața pericolului.

In două rânduri, cercă să iasă de sub privirile aspre ale lui Petre Dordea, dar nu isbuti.

— Intelege-mă, ș'ascultă, căci în lumea asta nu mai te am decât pe tine și tu...

Radu tresări și cu batista-și șterse sudoarea de pe frunte. Pricepu că totul nu era pierdut și se simți mai ușurat.

— Camarade, frate, frate, Ruxandra are o copilă și ei îi jertfește toată iubirea, iar cu mine este rece și nepăsătoare. Azi cred că sunt pe urma unei descoperiri; vreau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să știu cine e acela, care mi-a răpit fericirea?

— Și-l știi? Ingână Radu cu glas nesigur.

— Nu, dar îl bănuiesc.

— Cine este zise Radu înăbușit.

— Murgu...

Radu respiră adânc și aproape căzu pe un scaun. Celalt continuă excitat:

— Când voi descoperi totul, îi sfărâm pe amândoi. Au fost împreună la Veneția. Știu după convorbirea pe care am avut-o cu el, înainte d'a veni tu. Cred că dânsul este tatăl Mărgăritei.

— El? Apoi dacă ești sigur să'l provocăm.

— Da, da, vreau să mă răzbun pe acel mizerabil, niciodată, ca azi, n'am avut nevoe de un sprijin, de o prietenie adevărată!... Nici odată!... Comptez pe tine Radule.

Istovit, Petrică căzu pe scaun.

Radu rânjii, satisfăcut, că scăpase și de data asta! Privi cu compătimire, aproape pe Petre, gârbovit de durere, cu părul lipit de tâmple, îmbătrânit parcă în câteva ceasuri. Nici o amintire de biata Ruxandra nu-l turburâ. Se simți tare, și la adăpostul acestor suferințe sentimentale... Calcul, nu suflet, șiretlic, nu cinste trebuesc pentru a trăi bine în lumea asta.

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Spre sfârcle de miază-noapte, Radu hotărâse să călătorească liniștit. Luna de concediu ș'o luase în grabă dela minister, cu speranța că lucrurile între soții Dordea se vor potoli; iar el va putea, obraz cinstit, să-și urmeze cariera sa, să-și ia înainte gradele. Fireturi strălucitoare, cruci și decorații, puse peste un piept gol de orice sentiment nobil și înălțător.

De mai multeori tremurase, dar îndoiala nu'l cucerise.

Dordea bănuia pe Murgu și de Ruxandra era sigur că va tăcea.

Așa încredințat și îndupleeat și de Angela își călca mereu peste conștiință, ca ori și care laș, care nu se sfiește de nimic, se hrănește cu speranțe false, trăește din minciună și din fasitate, întinde mâna oamenilor onești, blamează pe desonești c'o cutezanță neauzită, astfel că de nu l'ai ști cât prefuește, le ai îndupleca, ai crede, ai jura poate în cinstea și în omenia lor.

Scena cu Murgu și cu Dordea, o povestise toată mamei sale, dar ți-ai găsit la dânsa cuget curat, teamă de oropsire și de păcat!..

Spăla cât putea pe fiu-său, iar pe Ruxandra o scufunda în fundul iadului. Prietenia înșelată, necinstită o casă, traiul înveninat din cauza unui suflet, care trebuia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să fie mângâerea bătrâneţelor ei şi ale lui Radu, toate o lăsau rece.

— O să te însori şi o să faci şi tu copii, în ogorul tău, *băiatul mamii,* bujoraşi ca tine, auzi, auzi...

— Mamă, mamă, dar vezi că drept tu n'ai, când înegreşti pe Ruxandra, ea a fost...

— Cinstită vrei să zici, ei lasă vorba aia, băiete, aida de!...

— Mamă, despre partea cinstei, numai vorbi d-ta!...

— Ce vrei să zici?

— Lasă, eu nu te discut şi te iau aşa cum eşti, mama mea, n'am ce face!...

— Ba eşti stăpân, eu nu mă amestec.

— Ei, nu te amesteci, de nu te amestecai altfel ieşeau lucrurile.

— Altfel da, cădeai în groapă, păcat de capul tău.

— Cap, alteeva mai am? Şi încă şi ăla fără inimă, nu valorează două parale. Ei dar, aşa m'ai zămislit. Nici eu n'am voit să fac nimic pentru Ruxandra şi pentru copila noastră.

— A ta, ei aşi! Vezi frate!...

— Împietrirea asta dela cine alt o moşteneşc decât dela voi, oameni de nimic, fără 'scaun la cap, fără suflet, fără... Bine zice unchiul Kivu.

— Ajunge şi pieri dinaintea mea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ai ieșit tu mai prăcopsit, trescle astea de geaba le porți. Militar ești tu? O mămăligă, — aide pleacă, du-te în lume, profită de concediu, răcorește-te, poate-ți vei veni în fire, îți vei da tu singur prețul pe care-l ai, că așa mi-e rușine de slăbiciunea ta!

In lumea asta largă se va găsi o femee și pentru talia ta. Pleacă... pleacă... mă auzi: Pleacă!

— Ce să fac cu ea?

— Ce spui, așa ai ajuns? Nu mai ai nevoie de femei? Proastă, slabă cătană!

— Nu, și aceasta e nenorocirea mea cea mare.

Dar tu ce știi. Am suferit în străinătate sărăcie și boale; Dordea m'a îngrijit, m'a ajutat și m'a sfătuit. Ruxandra, cum știi, ne-a ținut pe o chirie de nimic și ne-a dat să mâncăm p'un preț ridicol! Inviorare în casa ei am căpătat, de am isbutit să-i cuceresc inima și să dobândesc și copila aceia care uite...

— Te gândești s'o lași clinoroamă pe averea ta, nu e așa? Nu-ți dăruesc nimic, băete, dacă este așa.

Casa și prăvălia le fac aur și eu mă duc la mânăstire.

— Nu sunt ale d-tale, ci ale unchiului Kivu și acolo trebuia să te duci de mult

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ca să-ţi ispăşeşti păcatele, mamă, păcate mari şi grele!..

— Păcătos eşti tu!

— Păcătos, da, că aşa m'ai născut şi aşa o să mor. Nu pot ieşi nicidecum din tina, care m'ai călit moale, fără vlagă şi fără nici o înălţime morală, zadarnic o să ajung aceia ce m'a făcut cartea, căci suflet tot n'am.

Dela unchiul Kivu ştiu tot şi'n fiecare minut, mi se aprinde carnea pe oase, gândind la obârşia mea. De ce nu m'ai făcut cârciumar, să înot şi eu în bârlogul vostru? De ce nu m'ai făcut cămătar ca bunicul să zălogesc şi eu pe cei care au mai rămas nedespuiaţi de voi. De ce nu mi-ai pus în oasele astea cel puţin vârtoşia unchiului Kivu?

— Te-am făcut cu el?

— Nu, căci aşi fi avut conştiinţă şi omenie, vrednicie şi bărbăţie ca dânsul, până la adânci bătrâneţe, n'aş fi semănat lui...

— Lui Panait, vrei să zici. Nu-i semeni, săracul, nu, ci mie, mie sărmana de mine, mie care te-am crescut, ţi-am dat...

— Atât mai rău! Am luat dela d-ta tot ceeace a fost mai mârşav şi mai putred.

— Putred eşti tu nemernicule şi de azi înainte să nu te mai văd, eşti negru înaintea mea!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Știu și de aceia plec în lume, căci și mie d-ta...

Bătu cineva la ușe. Căpitanul Murgu, fără să aștepte mult, nerăbdător, intră repede în odaia plină încă de ecoul imputărilor și amenințărilor și ceru lui Radu voia de a-i comunica ceva urgent și între patru ochi.

Angela se sculă de pe scaun și trecu în camera de alături, găsind pe Bică adormit pe patul de campanie al căpitanului său, îl trezi sbierând și insultându-l în așa fel, de trebui s'alerge între ei Radu, care fără să discute, îi trânti o palmă chiar peste nas de-l umplu de sânge. Îl trimise apoi la garda ei, cu ordinul să-i vie altă ordonanță.

Murgu ardea de nerăbdare, iar Radu după ce sfârșise acest gest cavaleresc, în apărarea numei sale, reintră cinic în casă.

In acelaș timp, bietul Bică, la cișmea își turna apă în cap și trăgea pe nas să se potolească sângele. Revolta de slugă batjocorită, ce de mult clocotea în sufletul lui isbucni și trăgând o înjurătură printre dinți, scoase scrisoarea păstrată în sân, ieși pe poartă bătându-și pieptul și zicând:

— Te am în mână, o să te frec eu, *Șearpe cu ochelari ce ești!...*

Radu furios aprinse lampa s'apropiindu-se de birou, luă telefonul, telefonă la că-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zarmă, terminând cu un: „închide-l moncher pe măgarul ăla", apoi adresându-se lui Murgu zise:

— Acuma sunt al tău, camarade, mă iartă, pentru netrebnicul ăsta, mama suferă greu d'atâta timp. Trebuia odată să-i dau lecţia asta!...

— Nu ştiu ce suferă d-na, dar nenorociţii ăştia să nu ne mai mirăm de fel de fel de ura ce ne hrăneşte şi, întorşi la căminul lor, se răsbună şi ei cum pot mai bine! Au poate dreptate.

— Ei aş, ei au dreptate, ori noi?

Auzi nas, să se tolănească în patul meu de campanie, râtanul, şi să răspundă şi mamei că era obosit! Auzi, obosit! Dar apropos... Ce te-a adus la mine?

— Lucrul pentru care venisem la tine e grav, foarte grav şi în aceste momente grele, într'acest angrenaj, în care mă văd băgat, sfatul tău mi-ar prețui mult.

— Ce este?

— Am venit să-ţi spun că colegul, camaradul nostru Petre Dordea, a înebunit şi că...

— Vai de mine, cine ţi-a spus?... Şi mie mi s'a părut...

— Ce ţi s'a părut? Ceeace îţi spun eu, nu e nici decum părere, este lucru foarte adevărat. Gelos de trecutul soţiei sale pe care eu abia o cunosc, mă cercetează mereu, mă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spioncază, mă plictisește zilnic ingrozitor.

— Pe tine? Asta vorbiați, când v'am văzut ultima oară?

— Da!

—Și de unde au isvorât, pe ce-au întemeiat aceste bănuieli?

— Nebunie, camarade, alucinații, nebunii. Anul trecut îți-amintești c'am fost la Veneția, nu mi-a plăcut monotonia, știi că pe mine mă plictisește, chiar când e artistică și poleită ca acolo.

Atâtea palate și bazilice, ajunse pe mâinile ghizilor, cari te asurzesc cu explicațiile lor, mă ostenesc. De porumbei, de muzica și de mutrele din Piazzeta, de macaroane și risotto, mă săturasem și, deși plătiserăm pensiunea, pe opt zile înainte, am plecat către țară.

— Aveam și eu nevoile-mele; știi că am copii cu femeia cu care trăesc, și școala lor începea; și... câte și mai câte...

— Ei dar ce are face plecarea ta și macaroanele, cu nebunia lui Dordea, eu nu înțeleg nimic?

— Dar parcă eu'l înțeleg pe istericul ăsta. Pe biată nevasă-sa, o plâng! Aud că suferă îngrozitor și e chinuită de pe urma mea și cu, parol, dacă o cunosc bine.

Am văzut-o la cununie și încă...

— Și încă unde...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Unde, unde, ai răbdare, pe vapor, când mă întorceam dela Veneţia. O fiinţă; sdrobită, palidă, plânsă, mi-a atras un minut privirile şi, intrând în vorbă cu dânsa, pe dată ce am înţeles că e suferindă, i-am spus că Ieremiadele nu-mi plac şi nici *Mater-Dolorosa* şi am mai văzut-o şi c'un copil mic după dânsa, am încheiat conversaţia şi...

— Şi tot nu înţeleg, zise Radu, din ce în ce mai curios.

— Pe Maica Precista asta a luat-o Dordea, ca se vede că nu i-a spus nimic despre copilul ăsta şi el cercetează acum să ştie autorul.

— Ei şi tu?...

— Ei şi eu, care sunt vinovat, doar c'am vorbit cu ea, cum îţi spun pe vapor, zice...

— Te bănueşte pe tine?

Am scăpat, Dumnezeule, zise Radu în sine.

— Susţine că Ruxandra călătorea cu mine şi că eu sunt tatăl copilei. Vrea să mă omoare în duel! Am venit la tine, să te duci să-l potoleşti, să-l asiguri, să...

— Bine, mai ales! Eu, tocmai eu!... Bine, mă duc!...

Curagiul laşilor s'ar putea măsura vr'odată?

Seninătatea cu care Radu răspunse lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Murgu, că-l va apăra, putea oare da cuiva de bănuit?

După ce acesta plecă, stătu mult pe gânduri, apoi zise tare, cu un aer mulțumit: Sunt asigurat, acuma pot-pași înainte fără grije. Nu mă îndoiam: Ruxandra n'a destăinuit nimic, iar el bănuește pe Murgu.

Ce țesătură, doamne, doamne! Am noroc și pace, am noroc!... Și monstrul ăsta de copil, cum nu moare odată să scăpăm de el? Bică mi-a spus că e ca o pisică. Slabă, dar frumoasă și blândă.

Seamănă cu d-v. d-le căpitan. Ce i-o fi năzărit lui să zică vorba asta? O fi semănând, mai știi, m'o urmări păcatul!...

Snamele astea, bastarzii, au nouă vieți. O ține la bucătărie ticălosul, nu-i dă decât o jumătate de litru de lapte pe zi, n'o scaldă, n'o înfașă, nu lasă pe Ruxandra s'o vadă și zilnic o amenință că trimite ordonanța s'o arunce la răspântie. Ce câine!

Dar eu? Il acuz pe Dordea și mă cruț pe mine. Caracter, nu glumă, e și al meu.

Poftim invitație la bal la palat, zise Radu, citind scrisorile de pe masă. Ofițer de elită, se înțelege, dau mâna cu Regina cu Suveranul și mandatarii țării, fac curte celor mai frumoase fete de familie...

Fireturile de pe mine le atrage... Capul meu... după ce se uită în oglindă, pune

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

chipiul... Cap de mareșal. O s'ajung s'acolo, cine mai știe? Cartea mea? Doar Petrică. e mai tare... Scrisul lui, iată aici o scrisoare. Ce o fi zicând, nu mai tremur, acuma sunt asigurat.

Pe Murgu căzu păcatul!.

Desfăcu scrisoarea și citi:

Camarade,

Fiind într'o grea cumpănă, am nevoie de sfatul tău. E vorba de moarte și de viață. Un duel. Vino imediat; de n'aș fi fost amărât și bonalv, veneam eu, dar mi-e capul și picioarele ca de plumb. Te aștept.

Al tău ca frate,

Petre Dordea.

* * *

Ca leul în colivie se sbătea de moarte căpitanul Dordea, și suferințelor sale, capăt credea să le pună prin sânge. In fața lui se desfășura zilnic puternica dramă prin care să-și câștige liniștea. Nopți întregi, nu dormise și în capul său făurea tot felul de planuri, cari de cari mai slabe și mai pilărești de ai fi socotit că sunt urzite d'un nerod. Slăbiciunea omenească, în anumite împrejurări e una și aceiași, pen-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tru omul savant, ca și pentru omul mărginit.

Mânia trece repede, pedeapsa e dată fără multă cugetare, ne știind unde duce răsbunarea și cari sunt consecințele crimei. O !... Câtă vreme oamenii culți, meditând răzbunarea, se istovesc, se mincază pe ei, mor ne satisfăcuți, ne având curajul să se răsbune. Inocența apoi are și ea destui martiri. Câte tinere fecioare nu învăluc, în zăbranice misterioase, faptele lor ușuratece, tac, sufer consecințele și'n fața societății joc valsul, pe când în inimele lor se cântă marșul funebru.

Cu microscopul de te-ai uita, te-ar lua groaza de microbul conrupției, cât de stăpân e, cum împărătește el pe cea mai înaltă treaptă a societății.

Câte fete nu trec pragul bisericii la cununie cu lămâița fecioreasă veștejită și biserica le iartă; lumea le sfâșie, chiar atunci, când ea n'a fost mai bună.

Incovoiați sub maldăr de păcate grele, tânjesc tinerii și apar în saloane galbeni și pârliți, ca fierți în ceară, iar vestalele veghetoare în foruri și temple, zi și noapte la păstrarea focului sacru, au fost desigur mai puțin plăpânde ca tinerețea veștedă a fetelor noastre. Tânjitoare, reci, anemice, certate cu realitatea și cu moralitatea, se trec

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toate ca zorelele de noapte. Sufletul şi-l desichid poate la stele, căci streine stau de părinţii lor, de casă, de familie, de patrie, de dumnezeire.

Citirea romanelor proaste şi nepotrivite cu moravurile noastre, le stinge, le topeşte de pe picioare şi jugul greu al căsniciei, vor să-l ducă aninat cu panglicuţe de catifea ori de mătase...

Nici una nu se gândeşte că soţul pe care l'ar lua ar fi vr'un Radu Panait. Ne altoim copii de vărsat, de tifos, de holeră şi nu gândim de fel a-i pregăti pentru ziua de mâine, pentru viaţa reală, alcătuită din chinuri şi din suferinţă, din luptă aspră şi titanică.

Calvarul Mântuitorului a fost mult mai uşor, decât calvarul vieţii, fiecărui om. Ruxandra suferise şi învinsese totul.

Cât de liniştită ar fi fost ea de se mulţumea pe uniformitatea vieţei de şcoală, pe modestul ei câştig de dăscăliţă.

Necinstea adusă ei de Radu Panait a fost cu mult mai puţină, cu mult mai slabă isbire morală, pe lângă ceeace suferea acum dela soţul său, care zilnic, ori îi plângea, în genunchi spuindu-i c'o adoră, ori o ameninţa cu revolverul, cerându-i să-i spună al cui e copilul.

După aceste crize Dordea cădea bolnav

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și zăcea, câte două trei zile d'ajunsese, din cauza acestor sbuciumări, slab și istovit de puteri de era de necunoscut.

Ideia divorțului nu-l urmărise atât, cât îl urmărise ideia răzbunării. Amarul și-l bea zilnic singur, speranța lui toată era în Radu. Îi va destăinui lui totul și el prietenul din copilărie, el care e în afară de chestie, va judeca cu capul liniștit, îi va deschide drumul ce trebue s'apuce, îl va scăpa d'acest chin nesuferit. Îi scrisese, îl chemase și acum îl aștepta ca să decidă împreună despre soarta lui Murgu.

După o scenă teribilă, avută cu Ruxandra, el se liniștise puțin, aținând pe canapea; ea disperată, își strânse toate lucrurile și rufele fetiței și se hotărâse să se ducă în lume, așa cum era, cu brațele legate, numai să-și cruțe viața sa și p'a sărmanei sale copile.

In acelaș moment, tiptil Bică, intrase, dase scrisoarea, ce avea culeasă de pe jos în ajunul nunței lor, vorbise ce vorbise cu Dordea, tocmai când se apropia Radu și acum ieșea repede pe poartă.

Fosta lui ordonanță se dete puțin după un stâlp de telegraf, până ce trecu căpitanul, apoi o luă iute la picior, ca să scape de fața *Șearpelui cu ochelari,* după cum îl nu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mia acuma și el pe șeful lui de care dase Dumnezeu de scăpase.

N'apucă să intre în curte, când auzi d'afară răcnetele lui Dordea și țipetele Ruxandrei.

Servitoarea și soldatul lui Petre erau în curte. Radu rămase un minut nehotărât dacă trebuia să intre sau să se retragă, dar el aci fusese chemat să dea sfaturi, era necesară și, negreșit, utilă prezența lui.

Păși înainte, cu fruntea senină ba chiar măgulit de importanța persoanei sale.

Sui scara cu pas sigur, puse mâna pe clanță, intră în camera de lucru a lui Dordea și d'acolo înaintă în spre odaia unde s'auzeau cele mai aspre cuvinte adresate Ruxandrei, strigăte și bătăi cu pumnii în masă.

Cum intră Radu, Dordea se repezi la gâtul lui.

C'o mână'l ținea și cu cealaltă cercă să descarce arma în tâmpla camarădului său. Acesta i-o smuci repede și'o întoarse în spre Dordea, care cu ochii ieșiți din orbite striga:

— Mizerabilule, lașule, comediantule, tu ești acela care din cea mai fragedă copilărie, mi-ai răpit drepturile, care m'ai înșelat todeauna, mi-ai zdrobit existența...

Ruxandra, plânsă, disperată, lovită, sări între dânșii. Lupta fuse cât se poate de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dârză, mai la urma urmelor, nenorocita femee reuşi să pună mâna pe revolver, să fugă la fereastră, care era deschisă şi să strige ajutor, cât o ţineau puterile. Servitoarea era cu copila în braţe, ordonanţa nu cuteză să se apropie şi să despartă pe cei doi căpitani, cari se luptau acum pe viaţă şi pe moarte.

Ruxandra aruncă arma pe fereastră, care se descărcă în curte, apoi istovită de puteri, leşină şi căzu jos.

Suflând greu, cu scrisoarea adusă de Bică, strânsă în pumnii încleştaţi, Petre bolborosea acum crâmpeie de frase: infam, trădător, canalie neagră.

— Acuma te curăţ de tot, zise Radu, îmbrâncindu-l cu putere şi, strângându-l de gât cu amândouă mâinele, îl aruncă lat jos pe duşumele.

Un horcăit greu s'auzi, un geamăt scurt şi apoi o tăcere adâncă se lăţi în casă.

Radu s'aplecă, smulse din mâna lui Dordea scrisoarea ce-i arătase, ieşi grăbit din casă; iar pe stradă merse citind printre petecile lipite cu răbdare de soldat:

Radule,

Purtarea ta este dintre cele mai mizerabile. După ce ai profitat de mine şi ai un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

copil, convingi pe mama, pe unchiul meu să mă dea după camaradul tău cel mai bun, după Petre Dordea și pe mine mă forțezi să fac pasul ăsta, ne mai având altă scăpare. Catedra mi-am pierdut-o. Mica proprietate ce aveam am vândut-o, ca să ne ținem zilele mama, eu și Mărgărita. Revino-ți te rog, te conjur, te implor, la sentimente mai bune, căci de nu, din aceste îngrădiri neoneste ale tale, prevăd că va decurge o mare nenorocire.

Aștept răspunsul tău.

Ruxandra.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA II

Mărgărita rămăsese singura consolare a Ruxandrei; de ea însă nu se putea ocupa, cum ar fi dorit, că ziua toată îi era luată cu casa şi cu ziarul la care căuta să lucreze cât mai mult. Dorul şi suferinţele toate, le simţea uşurate, cu încetul, în jurul ei, îşi creiă simpatii literare şi artistice, îşi asigură binişor existenţa, căci dela Petre nu moştenise nimic alt decât o groază de viaţă.

Cât de mare îi arăta ei dragostea până s'o ia în căsătorie, atât de mult o chinuise, după ce o luase şi toate erau din cauza Mărgăritei.

Dreptatea totuşi recunoştea că sta de partea soţului său, dar ce scuză îi putea dânsa optune şi cum să destăinuiască secretul inimei sale?

Lesne i-ar fi venit, dacă nu ar fi fost tocmai Radu tatăl copilei sale şi dacă n'ar fi auzit dealtea ori ce ură există şi ce gelozie în sufletele lor, hrănite de pe băncile şcoalei,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aţâţată mereu şi terminată cu aşa nenorocită dramă. Divorţ cum să ceară femeia, când avea de soţ o capacitate a armatei române, când în casă nu-i lipsea nimic şi când toată cearta era numai din cauza geloziei lui Petre? Dânsul credea că inima soţiei sale este la acel care o legase cu acea copilă, pe care trebuia s'o crească sub ochii lui şi din cauza căreia el nu putea să aibă toată dragostea Ruxandrei.

Scenele duioase, cari alternau de obiceiu cu celelalte de furioasă gelozie după cari ei, abătut şi ruşinat, cerea milă de scuze, scene de cari acum îşi aducea aminte înfiorată, nu mângâiau şi nu încurajiau pe nenorocita femee, care-şi blestema viaţa şi ceasul, când se mai născuse pe lume.

Mărgărita, care n'avusese parte de un sân cald la doică, se desvoltase foarte greu. O hrană suficientă şi o mângâere dulce, arareori căpătase, în această casă turburată. Petre, sta de pază, spiona toate mişcările Ruxandrei, care n'avea voie nici să cureţe fata, nici s'o îngrijească, nici s'o aducă de la cuhnie, decât odată pe zi, ca s'o vadă în faţa lui şi atunci, iar începeau certurile, insultele şi lacrămile. Chinul, pentru amândouă era de nesuferit, dar ce puteau face?

Ruxandra n'avea pe nimeni, care să intervie; chestiunea era prea delicată, ca s'o poată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

destăinui, ș'apoi lumea ce așteaptă? Fără clevetire, femeile mai ales, ar pieri de ciudă și de urât!

Petrică 'și adora soția, căci de n'ar fi iubit-o, n'ar fi fost așa de turburat de trecutul ei.

Fata începuse să înțeleagă tot și să se desvolte binișor, sub îngrijirea furișată a încercatei mame, care, de multeori, absenta dela ziar, spre a-și mângâia copila, când gâdele nu era acasă. Iubirea maternă, dovedită și la fiare, nu se poate compara decât cu iubirea de patrie.

In mai multe rânduri Ruxandra se scula noaptea și se ducea în bucătărie ca să supravegheze leagănul Mărgăritei.

In deosebite momente i-a venit furii s'o ia de unde dormia și cu ea în brațe să fugă la marginile lumei!...

Lumea? Dar care lume e bună, care iartă pe mama rătăcită, care îndrăsnește să se dea omului ce iubește, în afară de orice lege omenească?

Când Radu Panait o părăsise, când maică-sa murise, și ea cheltuise ultimul ban pentru ca să se libereze de sarcină și să se întoarcă în țară, când i se împietrise sânul de durere și n'avea un strop de lapte,, o aschie, ori o țandără ca să pună pe foc, ori un creștin să-i deschidă ușa? De nenumă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rate ori i-a venit să se sugrume împreună cu Mărgărita. Ea, care n'a avut minte s'a încrezut în cuvinte calde, măgulitoare, ea care a suferit ruşinea, durerile sarcinei şi ale facerii, ea care sacrificase totul pentru viaţa copilei sale, îndurase toate chinurile ca să nu destăinuiască numele celui care o părăsise, celui care, cu toată lumea, se purtase rău, numai ca să-i fie lui bine!

Galoanele de colonel le primise tot aşa de repede, ca şi pe cele de maior; pe suflet, ca şi pe ghiarele lui de fiară, nu se cunoşteau scrise păcatele săvârşite şi faţă de Ruxandra şi faţă de Petre Dordea.

Băiatul mamei, îşi împinsese camaradul să ia de soţie pe femeia pe care o sedusese el, şi'atunci, când acela se revoltase sub cruda lovitură a trădării descoperite, canalia îl sugrumase şi îi smucise din mâini dovada crimei, fără a putea fi acuzat el, căci Dordea avusese şi o sincopă care-l gătise repede.

La înmormântare îi ţinuse discurs şi îi dusese coroană, în calitate de membru în societatea Călugărenii, ba dase soţiei acestuia şi telegramă, de condoleanţă!...

Ruxandra îşi muşca mâinele, plângea şi, numai cu Mărgărita rămasă acum, nu ştia care e rostul vieţii ei şi pentruce ele mai trăiau în lume.

Scrisese în ziare, articole în cari cerea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

drepturi pentru fetele mame, pentru bastarzi, pentru pruncucigașe, toți aplaudând și susținând părerile ei, toți poate, afară de Radu, care se socotea mereu în afară de chestie!.. Râzând, citea Angelei ziarele, tot cu aceiași nepăsare cu care citea ordinele severe, date subalternilor săi de cari era iubit, ca sarea în ochi!

Bine știa el ș'astea și toate păcatele de cari se făcuse vinovat, dar gradul îl purta sus, toate ușile i se deschideau, căci petele conștiinței stăteau ascunse sub fireturile strălucitoare.

Cine să mai discute obârșia nașterei și a creșterei? Angela trăia în casa fiului său liniștită, cu el împărtea satisfăcută zilele de glorie și de înaintări în servicii. Se sfătuiau la pedepsele pe cari le da ofițerilor din regiment. Ei îi povestea toate infamiile ce le făcea colegilor, ea primea plocoanele ea acorda, or suprima concediile, ea era una cu colonelul.

Băiatul mamei!... Și cum m'ascultă și cum îmi seamănă!

— Da, da, zicea câteodată, cumnată-său Kivu, da, mai bine ar fi semănat cu mine, că tu,.. Știe lumea ce fier afurisit ai fost... Știe, Angelo, știe!...

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe Elba Icobsen, Radu o cunoscuse cu ocazia unei călătorii pe care o făcuse în Englitera. In țările nordice se înțelege că expansiunea lui o fi făcut efect ceva mai puternic ca în țară, unde el n'avea nici o căutare.

In fața femeilor d'aici trecea drept un anost și un râtan. Pe vaporul care pleacă din Londra la Drontheim, avu vreme să înflăcăreze pe simpatica daneză, care făcea o călătorie de plăcere în fiordurile Norvegiene.

Către mijlocul și finele lui Iulie, în acele părți, sunt o mulțime de oameni de pe tot globul și cu cât țara din care vin e mai necunoscută, cu atât aceștia sunt mai interesanți să afle câte ceva despre ea.

Fată de profesor, Elba Iacobsen, primise o educație foarte aleasă și cunoștințele sale și le completa cu vizitele capitalelor din Europa. Susținea că nimic n'o interesa mai mult ca etnografia popoarelor din orient, adăogând că în programul său era și România, despre care nu se știe mult la ei.

— Cu rușine aș putea zice, aproape nimic; ba încă, în ignoranța mea, nu mi-aș fi putut închipui că țara aceasta posedă școli în cari să învețe oameni cartea pe care o știți dv. d-le colonel, nici să primească o educație așa completă.

Pentru întâia oară, Radu primind compli-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ment și, pentru o creștere aleasă se roși până la urechi, își dete toate silințele să se poarte tocmai cum scria la codul manierelor elegant și să mențină, față de d-șoara Iacobsen, căldura de sentimente pe care n'o arătase încă nici unei femei și de care nici că se știuse capabil.

— Vă mulțumesc, stimată d-ră, pentru aprecierile dv. zise Radu, dându-i brațul și conducând-o la fereastra vaporului pe care ea voia s'o deschidă. Vă mumlțumesc și vă asigur că și în țara noastră veți găsi lucruri cari să intereseze o fată cultă ca dv., până atunci însă, vă rog, a fi p'aicea ciceronele meu și, la rându-mi, voiu face acelaș lucru, când voiu avea fericirea să vă primesc în țara mea.

— Cu plăcere. Și iată că am prilejul să încep chiar d'acum, căci vă uitați suntem în fața unui fiord despre care cred că sunteți strein până azi, adică vreau să zic că n'ați mai văzut încă, deci vă explic, nu e așa? Vă rog însă nu vă așteptați la mine c'am să vă fac o lecție de pe o catedră universitară!

— Nu, vreau să mă considerați ca pe un școlar supus ș'ascultător, dar din clasele elementare. Începeți, vă rog, cu mine dela a. b. c. căci ceeace știu din geografie e nimic, cu ceeace văd aici ș'apoi frumusețile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

astea azurii, ce se reflectează în ochii dv., mă incântă, mă transportă, mă...

— Tăcere, acum, luați loc, pe bancă și'ascultați: Fiordul este, cum se știe, o parte din mare, care intră mult de tot, chilometric, în uscat și de parece are țărmii paterniei și stâncoși, sunt făcuți parcă înadins ca s'o strângă. Tot farmecul stă într'aceasta că, mai pretutindeni e locuit de familii de pescari, de Laponi, vârâți prin peșteri adânci, la adăpostul fiarelor și-al intemperiilor.

— Sărmanii, ce viață pe ei!...

— Când trec balenele, aruncând apa mării în sus ca un avuz, intră des în fiordurile acestea, la vânătoare după sardele; pescarii atunci se aținu cu bâtoaiele și în modul acesta fac stare.

— Interesant, dar eu n'aș vrea să stau și să mă îmbogățesc aici, unde toată viața, toată mișcarea, stă în sosirea vaporului.

— Deveniți prozaic d-le colonel, poezia naturei e mai impunătoare și mai măreață ca oricare. Eaj este opera lui D-zeu și de aceia este sublimă.

Cântecul privighetoarei, ascultat in margine de pârâu, de sub un stuf de liliac, ori un tei înflorit, nu e mai sublim decât concertele Colonna, ascultate la Trocadero în Paris?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Apusul acesta de soare, care coboară sub două valuri azurii, cer și mare, peste care Febus presară mii de pietre prețioase de după care aleargă și sar acum peștii, stacojii să le prindă, nu-ți arată mai bine ca orice discurs, goana lumii după fluzium?... Zăpezile acestea perpetue așezate aici pe creștetul pământului, nu-ți vorbește despre pregătirea ce trebuie s'avem spre a ne prezinta în fața sublimei eternități, finistită și veșnică pentru toți, cari vin aici, poate cu gândul d'a o stăpâni și ca nu surâde de nimicnicia noastră, nu tace ca sfinxul din Egipt?...

Te uită la infinitul ocean și la firmament.

— Ba da, dar pustietatea asta înfioreză și dacă n'aș fi fost d-v. vă mărturisesc că muream de urât.

— Am înțeles, vă place huetul și mișcarea orașelor. Aveți răbdare, mâine în zori vom fi la Drontheim și acolo nu vă veți mai plictisi ca'n fiorduri.

— N'am zis asta, ci...

— Până atunci fiindcă e încă timp până ne-o chema la masă și eu sunt dispusă pe lecții melodice, v'aș putea istorisi câte ceva despre Nidaros la care am fost de mai multe ori cu părinții. Voiu continua poate cu Crîstiania și cu Danemarca pe unde cred, de glata aceasta, că veți merge, că doar acolo veți deveni mai poetic.

— Mă simt deja lângă dv. d-șoară

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Să lăsăm complimentele, cu profesorii noștri să fim serioși...

— V'asculț cu drag, d-șoară profesoară.

— Orașul sfântului Olaf, este foarte interesant din punct de vedere istoric. In trecut se numia Nidaros, asta poate știi, nu-i așa? Drontheim e înconjurat de coline. La mijloc se înalță vestita sa catedrală mai vastă ca Roskilde din Danemarca și ca cea din Upsala. In interior totul este sculptat și combinat așa de bine, încât piatra pare că a fost o cocă moale în mâinile artiștilor

— Aș vrea să fiu acolo cu dv. cât de curând.

— Vom fi mâine pe vremea asta.

— Aș voi cât mai repede și... și în fața altarului...

— Aici se ungeau regii, urmă Ebba, roșindu-se și făcându-se că nu 'nțelege.

— Regina mea, aș vrea să fiți d-v., iar coroanele să le primim și să ne 'ncununăm aici, unde ne-ar fi martore algele marine, nuni mesteacănii și brazii aceștia seculari, cari se oglindesc așa de misterios în apă, acum când soarele se duce să se scalde 'n valurile oceanului. Imensitatea lui să ne dea ideia despre posibila imensitate a fericirii.

— In fața Drontheimului, urmă Ebba, ca și cum n'asculta la șpusele lui Radu, mulțumită de a face pe călăuza, ca să nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

răspundă, este insula Munkolm, odinioară fortăreață. Aici a fost închis Griffenfeld, marele cancelar al Danemarcei, despre care Hoffman, istoricul, afirma că Ludovic al XIV-lea, ar fi zis ministrului Danez Mercone: Nu pot să mă opresc d'a vă exprima stima nemărginită ce am pentru meritele cancelarului coroanei daneze. El este, fără îndoială, unul dintre cei mai mari miniștrii ai omenirii.

— Ș'avea dreptate, căci așa a fost.

— Cum, știți și dv. aceasta?

Și'n orientul nostru se învață istoria, domnișoară...

— Ei, sunt mândră că știți câteceva și despre noi, cu v'am spus nu știu nimic despre România și'mi pare destul de rău.

— La rându-mi, v'am făgăduit, voiu fi și eu, profesorul d-v.

— Atunci mai vreți să ascultați, să vedeți că soarta oamenilor celebrii nu e mereu scrisă pe foi de roze?

— Mă rog, sunteți așa drăgălașe, când vorbiți...

— Aceste laude aduse, nu l'a împiedicat pe cancelar să cadă în disgrația suveranului său, care l'a condamnat mai întâi la moarte, apoi i-a comutat pedeapsa. Încarcerat aici a stat 18 ani.

—Sărmanul Griffenfeld, zise râzând Radu,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care se uitase mai mult la chipul ei interesant decât la ceeace spunea această femee așa de cultă.

— Ei da. Om mare și cult, nu pierdu timpul, căci tradusе psalmii lui David în limba daneză și scrise pe zidurile temniței mai multe percepte morale, conservate și azi în închisoarea pe care o vom vedea.

Am stat, când am fost cu tata, la fereastra cu zăbrele groase, de unde, excelența sa, a privit ani la cetatea Nidaros, care începuse a se clădi p'atunci și la golful plin de năvile pescarilor, cum se pierdeau pe undele crețe ale fiordului.

Aș putea vizita aproape și cascada Lerfossen, la care se merge un ceas întreg numai prin păduri de brazi. S'aude mereu crescând sgomotul cascadei, care cade dela o sută de metri.

Când te apropii vezi o coloană de vapori argintii și spume albe ca neaua, cari svârcolindu-se, se prăvălesc peste stânci, urlă valurile ca fiarele rănite de moarte.

— Cum înțeleg, Lerfossen e mai frumoasă și mai interesantă decât cascada Rinului dela Shafhausen?

— Da, da, e mai interesantă și prin poziția sa și prin apropierea la care se găsește. Uitai să vă întreb dacă și în țara dv. sunt cascade?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Da, le veți vedea cu mine.

— Poftiți la masă, zise chelnărul intrând; a sunat clopotul de mult și v'am căutat prin tot vaporul.

— N'am auzit clopotul din cauza valurilor, — apoi încet — altul e clopotul, care bate ora fericirei noastre, șopti Radu. nu este așa d-șoară? Îi sărută mâna, mulțumindu-i pentru explicațiunile date și, oferindu-i brațul o conduse la masă.

Cum îi văzură, mesenii, începură a face glume pe seama lor, pe care îi credeau deja soți și veniți în călătorie de nuntă. În fața-le o oglindă mare îi coprinse și figurile lor, ca, blondă ca ceara, el castaniu cu ochii verzi, fuseră reflectate alături. Se priviră 'n față lung și fără să șoptească un cuvânt s'așezară la masă, unul lângă altul, ca de când lumea parcă tot așa fuseseră nedespărțiți. În această tăcere, în care numai valul șoptea s'auzi parcă, în sufletele lor, glăsuind tare valurile soartei, care, oarbă cum este, începuse a toarce, în neștire, firul vieții lor necunoscute.

După ce terminară masa, mesenii suiră pe coperta vaporului de unde sperau să se vadă coastele fiordului. Bastimentul era la larg. Pelicanii și pinguinii, la trecerea lui pe lângă insulele, în cari ei își aveau monumentalele cuiburi, țipau a pustiu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Noaptea se lupta cu ziua, aceasta, în serile de Iulie, învingând-o. În față se vedea încă soarele de miază-noapte, țintuit, ca un taler uriaș de aur, pe imensa boltă cerească. Înaintea lui spre miază-noapte, luna rece și sfioasă, sta înfrântă ca o fecioară de împărat îndrăgostită de un Făt-Frumos pe care îl vede, îl iubește, și-l aleargă de veacuri, fără să-l poată ajunge vr'odată și, din această cauză, e mereu palidă, mereu tristă.

— Fuge și ea, aleargă, cum aleargă lumea după fericire, zise Ebba.

— Da, dar ea nu poate ajunge soarele pe când noi, dacă vrem, cel puțin odată în viață, trebuie s'ajungem fericirea. Înaintea acestui spectacol măreț eu vreau s'o ajung. Da-ți mâna, susțineți-mă și amândoi uniți o vom gusta, scumpă Ebba, vrei?

Ebba Jacobsen, îi întinse mâna, Radu o luă și cuprinsurile Nordului, tăcut și rece, răsună de întâia lor sărutare.

* * *

Ruxandra, cunoscuse pe Rinaldo, la Roma, într'un congres de învățați.

Cu chipul ei palid și frumos, ce semăna cu al unei madone din biserica St. Pietro in Vincoli, tânăra femee, care îmbrăcase de câteva ori pitorescul și frumosul costum național, pitită sub marama subțire ca te-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sută din firele păinzei de paianjen, da ideea orientului mistic de unde venise, le făcea dornic de a cunoaște țările acestea renumite în bogății, în datini și credințe legendare. Comorile de sentimente mari, redate în doine, și balade, cari stârneau entusiasm și credință, iubire și avânturi mărețe, ar fi voit dânsa să le tălmăcească străinilor mereu...

Cu o amabilitate și cu o gingășie de copilă răsfățată, de patriciană cultă, cum era Ruxandra, da explicațiuni tuturor congresiștilor, cari se interesau de scumpa ei țară, angajându-i să vină să vadă ei însuși pitorescul și bogățiile solului Românici, sora mai mică a Italici.

Ea știuse, cu asemenea purtare, cu creșterea ei distinsă și cu inteligența răspunsurilor să se facă simpatică tuturor congresiștilor. Ori pe unde voia să meargă, în muzee, în bazilice, în grădini, în vile, în foruri, era mereu însoțită de grupuri de savanți, veniți aici din lumea întreagă, fiecare întrecându-se a o complimenta și a se mira aflând că instrucția sa aleasă și a căpătat-o într'o țară despre care ei n'aflaseră lucruri multe.

La hotelul Campidoglio, unde sta, primea zilnic vizitele celor mai mari profesori, senatori, deputați, oameni politici, dar pentru niciunul ea nu era vizibilă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La uşe, când se întorcea seara, găsea totdeauna cartea de vizită a lui Rinaldo, şi pe masa ei de lucru un mănunchiu de ciclameni.

La şedinţe el s'aşeza mereu lângă dânsa şi îi făcea tot felul de mici servicii şi de complimente, la cari uneori răspundea, alteori se făcea roşie şi dând din cap, ca semn de dezaprobare, se muta pe altă bancă, unde iar era urmărită de atenţia tenace a admiratorului ei care, de când o cunoscuse, n'o slăbea din ochi.

Fericită se simţea numai când putea s'alerge, să rătăcească singură pe căile nesfârşite, prin grădinele bogate şi încântătoare, printre ruinele singuratice ale Romei, de unde inspirându-se de gloriosul trecut al strămoşilor latini, scria poezii şi articole înălţătoare, ce apăreau mereu în primele pagine ale ziarelor din ţara sa şi erau citite cu mare interes.

La Forul Traian, când merse cu toţi învăţaţii, citi o epopee în care evocă: mărirea Romanilor, bunătatea lui Traian şi vitejia Dacilor, învinşi, dar mândri, după cum se vedea chiar şi pe coloana secular, care sta ca mărturie doveditoare de înfrăţirea poporului român cu cel italian. Ziarele din Italia, toate reproduseră aceste versuri măestrite, cum şi caldele cuvinte cu cari poeta saluta pe: *Mama Roma*. Acasă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o căutară toți românii s'o felicite și toate notabilitățile Romei dorînd să-i facă cunoștința, dar ea sta ascunsă în grădina vilei Borgheze și de sub un bătrân stejar, culegea ciclamenii rosalbi, floarea ei favorită, îi prindea la cingătoare și plângea.

Inima ei zdrobită, nu s'a mai întors la viață niciodată. Satisfacerea că făcuse cunoscută istoria țărei sale învățaților, îi da lacrămi de bucurie, sau singurătatea inimei sale și răceala gloriei, care de ce-i păsează mai mult pe frunte foile de laur, d'aceia mai adânc o întrista?

Studiul, talentul ei poetic, renumele ce câștigase, succesele ei, o înstreinaseră de tot aceea ce era firesc, o făcuseră eterică, vaporoasă, parcă plutea ca o stea în văzduh.

Și tocmai pentrucă ea nu era de loc comună, d'aceia toți o căutau, toți o doreau. Ea înțelegea bine asta și când își aducea aminte de tot noroiul în care călcase, de toată infamia ce îndurase, de toată murdăria ascunsă în unele suflete se înfiora. Fugea de tot ceeace era omenesc; satisfacerea și-o găsea în munca intelectuală și în sânul sublimei naturi îmbălsămate, bogată în peisage încântătoare, în aurore și crepuscule sublime, puse când pe piscurile munților, când în profunzimea văilor, când pe luciul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

azuriu al mărilor. Veșnic era ca o pasăre-călătoare.

Singurătatea codrilor uneori o înspăimânta și totuși o căuta pe cea mai profundă. În grotele cele mai adânci, în catacombele cele mai vechi, în bazilicile cele mai părăginite și mai ruinate intra, ca și în Colosee, băi și palate din cari nu mai rămâsese decât sfărâmături de marmuri celebre, pietre, cărămizi, inscripții, colonade și petecele de mozaice antice. Intra pretutindeni fără sfială s'aduna de pe ziduri mănunchiuri de ferege și ierburi sălbatece pe cari le stropea cu lacrămi de entuziasm sau cu lacrămi de regret. Ce rămânea din atâta splendoare?

Intr'o zi, razele soarelui ce-i veniră pe geam s'o deștepte foarte de dimineață, fuseră salutate c'o: *Odă la soare*, regele și suveranul tuturor frumuseților de pe pământ, rege fără de care n'ar înflori iasomia, gardenia și tuberosele, n'ar fructifica rodiile și mandarinele, nu s'ar îmbrăca în haine de grâu aurit câmpurile, n'ar sta agățate și pline de struguri până sus pe Vesuviu, bogatele vițe, n'ar sbura pasările și fluturașii; n'ar sta lângă râu turme și cirezi, n'ar întocmi idilele lor flăcăii și fetele, sub stufurile de răsuri și de mălini, n'ar străluci așa de mândru turla bisericii Sf. Petru pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ca avântul credinței și al iubirei să sboare simbolic peste lume!

Trimise către țară cântecul ei, se îmbrăcă și repede merse în Forul Roman. Trecu iar pe lângă Templul lui Jupiter și al Faustinei, se opri lângă arcul lui Titu, studiă fiecare rest de coloană, fiecare capitel de sarcofag de piedestal și de statue, apoi ieșind din For, de sub arcul lui Constantin, o luă pe Via Appia. Aerul era îmbălsămător. Chiparoșii, pinii, sicomorii, mirtii, brazii și ultimele roze urcătoare de pe zidurile grădinilor, columbarelor, din Calea Sacră, îmbălsămau aerul. Mierlele și sturzii șuerau săltând pe cordele viților, ciuguliau broboanele ultimelor ciorchinii aproape uscate.

Mormântul Ceciliei Metella stă de straje și povestește mereu călătorilor despre dragostea nestrămutată și despre slăvirea unei cinstite soții exemplare.

Cu o trăsură d'aci merse la biserica Sf. Paul, unde spera să poată îngenunchia în fața moaștelor apostolului. Acum vrea să se roage și să plângă pe rătăciții muritori de astăzi, pe atâți lipsiți de credință, plutitori pe valurile furioase ale vieței, fără cârmă și lopeți.

Abia intrase în grădina mistică a bazilicei, monumentale, care se află în fațada dreptunghiulară a vechei mânăstiri și dintre cri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

santeme privi la sutele de stâlpi și pilaștri sculptați, ca ne atinși de dalta mâinilor omenești, când auzi zicându-i-se:

— Doamnă, vreți să mergem, după ce veți vizita biserica aceasta, până la o vie în apropiere? Rămase destul de mirată, căci nu văzuse un grup de congresiști de cari Rinaldo, se despărți cu grabă, fericit de așa dulce întâlnire, pe dată ce zărise pe Ruxandra, trecând în spre sala veche pe care știa c'altădată o admirase atâta,

Merseră împreună, unul lângă altul, oprindu-se mai lângă fiecare stâlp, admirând mereu arta desăvârșită cu care erau sculptați și binecuvântând acele mâini, ce isbutiseră să facă acele capete de operă, în acest colțișor de pământ de unde Apostolul Paul scrisese poate neperitoarele sale epistole.

Rinaldo rămânea mai în urmă și cu drag se uita la Ruxandra, cum înainta pe sub aceste tăcute și pioase bolți. Imbrățișea, cu gândul, toată această sublimă, creatură și nu cuteza să-i spună nici un cuvânt,

Ar fi sorbit dintr'odată acea gură cu buze arcate și rumene din care ieșea glasul grav și armonios, acea frunte de marmură crestată de dungile profundei cugetări, acei ochi tăiați în formă de migdală, cari s'ascundeau sub stufoase gene, acea figură luminoasă, dar palidă ca de ceară.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sub valurile unei rochii subțiri de muselină de mătase se mișcau șoldurile rotunde pe cari erau drapate atâtea cute largi, iar sânul se desemna sub corsaj, trezind în simțurile tânărului bărbat, văpăi de umbre și de lumini, de iubire și de durere, de patimă și de mister...

— De ce taci așa Rinaldo, zise Ruxandra. Te pierzi printre aceste splendide crisanteme; ce visuri urmărești în tăcere?

— Te iubesc, te iubesc Ruxandro, isbucni el aproape fără voe. Te iubesc mult de tot, mult cum nu-ți închipuești. Totul îmi place și găsesc în tine toate visurile mele. Coborând vocea ca să nu fie auzit și apucând-o de braț continuă:

— Ascultă tu, tot! Nu mai înțeleg nimic și nimic nu-mi mai place. Prietenii cari mă iubesc și i-am întâlnit veniți aici din toată Italia, atâtea femei tinere și frumoase, ce am cunoscut în teatre și în atâtea palate, ale căror uși știi că-mi sunt deschise, nimeni nu mai mă atrage.

Tu și iar tu, cu chipul ăsta trist, dar frumos ca dimineața de azi. El mă urmărește pretutindeni, mereu te am și te simt colea pe pieptul ăsta, aninată ca o medalie scumpă, dobândită după o luptă glorioasă. Vino, vino colea să stăm pe banca asta între flori,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spune-mi că și tu mă iubești, că nu-ți sunt indiferent ca toți.

— Dar cum pot eu?...

— Să mă iubești? Da, trebue să mă iubești cu toată flacăra dragostei tale închise, zovorâte, până acum, în acest piept în care nu, nu poți să-mi ascunzi că nu clocotește patima iubirei nemărginite. Tu nu ești aceia ce pari. Ruxandra mea, nu, nu-mi ascunde nimic. Inima ta nobilă și mare va găsi în mine perechea ce caută. Ascultă-mă iubito. De când te cunosc, te studiez, ș'aceasta e părerea mea. Suferi, ai suferit o deziluzie, dar eu voiu repara orice stirbire, orice suferință, și-ți voiu îndulci viața ta, care până acuma, trăind așa singură, ai împletit-o numai cu amaruri. Spune așa este, fa? Ești tânără, trebuie să iubești, să mă iubești cum te iubesc ș'atunci...

— Taci, Rinaldo, taci... In tine e doar o exaltare pentrucă sunt străină și singură..

— Mă nimicești, scumpa mea, însă cu toată căldura ce simt în pieptul meu, cu toate ideile ce-mi fulgeră prin 'creer, nu știu ce să-ți spun acum. Cuvintele de pe buze îmi sbor ca aceste foi de roze spulberate de vântul toamnei. Când sunt lângă tine, sângele îmi se suie în față și atunci curajul și speranțele mele cresc. Aștept dela tine minuni ca dela o icoană. Te vreau acuma, te

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vreau a mea pentru vecie, căci tu-mi este necesară ca acest aer îmbălsămat și sacru pe care amândoi îl respirăm aici!

Ruxandra îl privi lung și suspină.

— Aide, vorbește, zi că vei fi a mea, promisiunea aceasta vreau să mi-o dai aici, între aceste locuri sfințite de eroii și martirii strămoșilor mei, cari sunt și ai tăi. Aide, vorbește. Apleacă-te, ca aceste ramuri de glicină, apleacă-te și sărută-mă.

Ruxandra, sfioasă și înmărmurită de emoție, tăcea.

— A! Ce superbă ai fost eri! Am văzut în tine trecând valuri de viață. Acele expresiuni, acele cuvinte, rostite în For, ieșeau ca dintr'o gură vrăjită; stai alternând în strălucire și umbre. Toți te admirau și te felicitau, însă eu n'am cutezat să mă apropii de tine, să întrerup acel farmec, acel avânt de gândire, care mișcă așa de puternic fibrele cele mai profunde ale inimei tale, însuflețită de cel mai nobil și mai frumos sentiment: *Iubirea de patrie!* În cuvintele tale se simțea frumusețea și tristețea lucrurilor imprimate în sufletul tău mare, care dorea acum: *Cimentarea legăturilor și mai puternice și mai frățești între țara ta și a mea...*

Ruxandra continuă a tăcea, spiritul său era cufundat într'o cugetare uimitor de a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dâncă. Nu ştia parcă nici unde se găsea, nici cine îi grăia aşa de nobil şi de frumos, însă acum, se simţia capabilă de lucruri mari. Voia să urce o culme c'un eroism de care până atunci nu se crezuse că poate fi însufleţită. Clopotul bazilicei, care bătea acum îi răsună în urechi, ca ciocanul ce loveşte marea nicovală unde se făureşte destinul omenesc.

In aer cădeau spulberate frunzele aurii şi roşiatice de viţă sălbatică, în răzoare crisantemele rozalbe şi argintii se legănau triste pe tulpinele lor, ca fecioarele părăsite; cele din urmă rândunele, pregătindu-se de plecare, ciripeau în cuiburi sub streşinile vechei mănăstiri, ca şi cum, într'un cald şi simpatic avânt, ar fi mulţumit pentru ospitalitatea găsită aici, în aceste locuri pline de miresme.

Ruxandra privi către ele, apoi c'o mână arătând căderea frunzelor, iar cu cealaltă, plecarea rândunelelor călătoare zise:

— Dar noi, unde vom merge?...

Apoi voi să fugă ca şi cum simţea c'o ameninţă un pericol.

— Noi? Spre fericire, zise Rinaldo, spre drumul ce-mi vei arăta tu, pe care te voiu urma până la moarte. Ascultă-mă, fetiţa mea scumpă. Nimic nu poate preţui mai mult

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

decât siguranța d'a nu mai fi stingheră și d'a fi iubită până în ultima clipă a vieței.

— Da, da, zise ea, dar tu, să nu juri; să nu te legi că-mi vei fi călăuză până atunci.

— Ba da, scumpa mea, da, da, zise el, luând să-i sărute mâna și aruncându-i-se la picioare. Iți jur că...

Ruxandra, îi puse o mână pe gură, se ridică în picioare înaintea lui, nemișcată și solemnă ca soarta, aprinsă la față, cu o stranie flacără în ochi-i mari și negri și apoi zise rar:

— Nu jura! Jurămintele voastre sunt mincinuni!...

* * *

Ca o rândunică, gata de plecare toamna, din brațele lui Rinaldo, sbură Ruxandra, trecu repede prin fața vechei mănăstiri, apoi intră în măreața biserică, privi mult chipul blândului Isus, care, de pe tronul său, iartă pe papa Honorius al III-lea și înaintând în mijlocul sacrei bazilice, i se păru că cei trei sute de papi, din mozaicele de pe ziduri, se desprind și cu glas tremurător, își mărturisesc grelele lor păcate! Urechile îi vâjâiau, mintea i se turbura și fără a gândi mult păși spre altarul de alabastru cu piedestalul verde de malahit și îngenunchiă înaintea moaștelor lui Sf. Paul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Voi n'aţi fost nici desfrânaţi, nici idolatri, nici făptuitorii de adulter, nici moleşiţi, porniţi spre orice fel de înavuţire, nici beţivi, nici înfruntători, nici răpitori, de aceia sunteţi aşezaţi acolo sus şi veţi moşteni împărăţia lui Dumnezeu, care vă va întări pe voi până la sfârşit, ca să fiţi ne'nvinuiţi în ziua judecăţii domnului nostru Isus Christos, căci mărturisirea şi nădejdea lui ca să cârmuiţi lumea, în voi a fost. Apostolul acesta între voi odihneşte şi sub acest mausoleu sacru, înspre chipurile voastre sfinte, spiritul său îndreptează şi vouă aleşilor şi chiemaţilor, vă zice: Dacă cineva strică templul lui Dumnezeu pe acesta el va strica, pentrucă templul lui Dumnezeu este cum sunteţi şi voi. Miluiţi-mă!...

Rugăciunea ei către atâţia aleşi ai domnului fu scurtă şi zisă din psalmele apostolului Paul. Pentru ca nu ceru nimic, răspuns parecă primi, dela toţi şi templul sacru răsună de: Osana întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace.

La picioarele martirului, mort pentru credinţa în stăpânul său Isus Christos, se duse de depuse mănunchiul de crisanteme ce culesese, sărută altarul, apoi ieşi ca mântuită şi uşurată de păcate. Porni repede pe unde venise, căci trebuia să meargă la o serată ce se da în onoarea lor la Capitoliu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu capul ameţit de miresmele sacre din biserică, ca şi de vorbele lui Rinaldo, Ruxandra, după ce îşi mai aruncă încă odată privirea asupra faţadei bisericei, zidită de împăratul Constantin pe locul unde, în timpuri fericite de glorie şi de credinţă, se întâlniseră apostolii Petru şi Pavel, ieşi afară.

Strălucea soarele şi razele sale şi le proptea în porticul susţinut de magnificele coloane de granit şi în mozaicele fine, iar Apostolii parcă erau trişti şi duşi pe gânduri.

Ruxandra luă o trăsură şi, înconjurată de razele unui splendid apus, se îndreptă înspre Catacombe. Sufletul ei mâhnit, nu se consolase. Simţea mereu nevoia d'a trăi între lucruri triste şi întunecoase. Raza de dragoste ce-o luminase o clipă, o făcuse să închidă ochii speriată ca bufniţa de soare. Îi era teamă...

Aerul părea încărcat de vaete şi de suspine. Fiecare petecel de glie fusese stropit cu sângele primilor creştini şi, d'atâţi amar de ani, această Cale Sacră, păstra încă în ea ceva duios, ceva cucernic, ceva care te făcea să verşi o lacrimă pentru cei duşi în tăriile cereşti, mântuiţi de păcate, ispăşiţi pentru credinţa lor.

În faţa catacombelor, mai înainte d'a coborâ misterioasa scară, care conduce în pământ la galeria mormintelor, Ruxandra îşi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

făcu o cruce, îngenunchiă jos pe iarbă și plânse pentru atâtea jertfe de vieți și pentru jertfa ei. Inima parcă, se umplu de lumină și de cucernicie. Călugărul bătrân, care o însoțea, o binecuvântă, apoi luminând cu felinarul misterioasele bolte, păși înainte, dând explicații asupra temeliilor pe care s'a așezat biserica Mântuitorului, ieșită ca prin minune din cele două devize ale sale: *Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuți* și:

Ceeace nu-ți place, altuia nu-i face.

— Aici s'a odihnit Sf. Calist și Sf. Stix cel II-lea ucis din ordinul împăratului Valerian, aici sunt mormintele episcopilor Anthichius, Lucius, Fabian, Anterius. Cripta papei Eusebiu, cripta Sf. Lucian și a sfinției sale papa Corneliu, zise călugărul, obicinuit a da mereu aceleași explicațiuni vizitatorilor.

Ruxandra amuțise de spaimă, dar mergea înainte, doritoare să vadă mormântul sfintei Cecilia, acea vestită martiră al cărei sarcofagiu și moaște se găseau acuma în biserica Sf. Cecilia dincolo de Tibru și pe care dânsa le văzuse în ajun.

Cele câteva minute trăite în cetatea neagră din fundul pământului, unde se citise de apostoli cele dintâiu leturghii martirilor, părură lungi ca veacuri Ruxandrei. De mai multeori în beznă mergând și împeidicân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

du-se, când de stâlpi de marmură sfărâmaţi, când de osemintele acolo rămase, tresări. Spaima ei se potoli, doar când zări candela veghetoare dela sacrul mormânt ce căuta în catacombe. Îi vâjiau urechile, auzi parcă rostindu-se: Uşile, uşile, cu înţelepciune luaţi aminte! Un glas divin al miilor de creştini ieşea parcă de sub tăinuitele bolte.

Puterea Celui Prea Inalt asupra lor se cobora într'un *Crezu* sublim. Păgânii încremeniau, iar doctrina cea nouă a lui Isus Christos, se înălţa triumfătoare spre lumina soarelui.

— Ihtis, zise bătrânul călugăr, arătându-i desemnul unui peşte pe o lespede de marmură şi ca neînţelegând semnificaţia, dânsul îi spuse: creştinii cei vechi nu puteau rosti în faţa păgânilor numele lui Christos, nici mărturisi că cred întrânsul, ci spre a spune aceasta celorlalţi credincioşi făceau acest semn pe nisip, pe pietre şi atunci erau între ei înţeleşi.

Misticismul acesta, glasul bătrânului, lumina felinarului sclipitoare şi aproape pierdută la fiecare cotitură a acestui dedal, cum şi aerul greu din catacombe, făcură pe Ruxandra să se roage a fi scoasă cât mai repede de subt aceste bolţi înfiorătoare.

Afară stoluri, stoluri de rândunele ames-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

locale cu porumbeii se pierdeau printre ramurile posomorâte, dese şi îmbălsămate ale sicomorilor, soarele se ascundea după gigantica cupolă a bazilicei Sf. Petru, reflectând în Tibru arbori şi castele, palate, şi ruine. Intreagă Roma se pierdea acum sub valurile de aur ale unui măreţ apus de soare, feeric şi sacru, aşa cum se poate vedea numai arare chiar în Eterna Cetate.

Ruxandra merse drept la otel, unde era aşteptată de congresişti. Toţi o primiră cu alaiu pe: *sălbatica*, precum o numiau ei; iar unul, apropiindu-se de dânsa, îi zise râzând: Mititica asta nu ştiu de ce fuge mereu de mine.

Intreabă fetiţo cine sunt eu, sau ţine cartea asta de vizită, citeşte-o şi dăscară la Capitoliu, când e primirea noastră, fă-mi onoarea a merge la braţ cu mine. Vrei?

Dommul care îi vorbise era cam cocoşat, cam sbanghiu, cam slab, dar cu pieptul plin de decoraţii. Înţelese că nu se putea să-l refuze şi spunând că peste puţin va fi gata să-l urmeze, sui sus că să-şi schimbe rochia.

La uşe, ca de obicei, găsi mănunchiul de ciclameni şi cartea de vizită a lui Rinaldo, care plecând direct dela Sf. Paul ajunsese în oraş înaintea Ruxandrei. Când aceasta îi spuse a doua zi, că fusese la Ca-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tacombe, rămase mirat de acest curaj și nici că voi să creadă că putuse să fugă dintr'o atmosferă caldă de iubire, pentru a se afunda în catacombe...

Botti, arheolog, citi Ruxandra pe cartea de vizită a congresistului; iar dedesupt: Directorul muzeelor din Alexandria și din toată Africa.

— Numai trei pe toată fața pământului sunt învățați ca ăsta, zise directorul hotelului care-i aducea alte scrisori; v'ați ales cavaler de seamă, d-nă, veți avea onoare mare cu el astăseară la Capitol.

— Și el cu d-na, adause un congresist, căci nu știu de ce reputație mare se bucură și ce frumos a vorbit eri la For.

— Cum să nu știm? Noi nu citim ziare, nu i-am văzut în toate portretul? Nu-i garnisim d'atunci masa cu flori, cu culorile naționale române și italiene, nu-i servim mâncările și vinurile cele mai bune? Sperăm că dânsa va strânge, între noi și poporul român, legături indosulibile de frăție, ba chiar, adăogă râzând, că ne va trimite și clienți?

— Firește, acum e jumătate italiană, că i-a dat și Benemerenti.

— Așa bravo! Văd că știți mai multe ca mine...

Apoi modestă cum era, salută și se grăbi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să se urce în camera sa și să se pregătească pentru primirea de-seară.

Măreața scară numită Coordonata, o sui Ruxandra, fără să ia seama că a urcat 124 trepte! Abia când ajunse în piața lui Michel-Angelo, în fața monumentului Marcu-Aureliu, respiră. De braț cu vestitul arcoleog avea grije că'n'o să-i fie date pe de rost toate explicațiunile cele mai desăvârșite asupra atâtor comori adunate aici de împărați și sacerdoți, de patriciani și bogătași romani, cari țineau la tradiții și la epoca de glorie a celui mai viteaz popor din omenire.

La intrare, în curte, în fața lui Iulius Cezar și August, vorba fuse despre lupoaica vie dela scară, păstrată acolo, în amintirea lui Romulus și Remus.

— Originea nobilă, zicea Botti...

— S'ar putea adăoga: de fiară, dacă strămoșii mei n'ar fi fost latini, răspunse Ruxandra, surâzând.

— Voiu avea ocaziunea să învăț astă seară multe lucruri folositoare.

— D-v. dela mine, sau eu dela dv.? Să ne mai învățăm mai bine nimic și să mergem mai înainte, să defilăm încet printre acești carabinieri, cari ne amintesc epoca lui Napoleon.

— Hoțul ăla, care a jefuit Italia noas-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tră de tot ce a avut mai sacru, să nu-mi pomeniți de el.

— Sunteți italian d-le?

— Negreșit, dar ce ați crezut dv. că sunt?

— Văzându-vă în funcțiune așa de mare în Africa, nu-mi dam seama decât despre știința dv. ș'acum că v'aflai și naționalitatea sunt și mai mândră. Trăiască rasa latină!..

— Trăiască România, zise dânsul.

— Trăiască Ruxandra, trăiască România, repetară scriitoarele și scriitorii ce o cunoscuseră la congres și cari o așteptau în sala Conservatorilor, lângă dulapul cu obiectele, cari aparțînuseră generalului Garibaldi.

Inima Ruxandrei sbură la scumpa sa patrie, acolo unde nu se păstra nimic din ceeace făcuse gloria lui Tudor Vladimirescu, erou de seamă ca și Garibaldi. Când ceilalți congresiști sosiră, strigară la fel cu ziariștii și toți începură să admire frumosul costum național al Ruxandrei, care îi ședea de minune. Părea o zână din povești cu maramă subțire pe buclele-i negre.

Muzica urmă pe rând, imnurile tuturor națiunilor și, în uralele mulțimei, intonă imnul național român.

Botti dădu semnalul aplauzelor; principele Colonna cu ministrul instrucțiunei, îl

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

urmară, apoi, luând pe Ruxandra la braț, trecură prin galeria așa numită *Protomotee* unde erau busturile lui Giotto, Vittoria, Colonna, Cimarosa, Beato Angelico, Metastasio, Cristofor Columb, Donatello, Brunelleschi, Leonardo da Vinci, Rafael Sanzio și Michel-Angelo.

— Cine se poate lăuda, în omenire, cu așa oameni, zise Ruxandra, oprindu-se în fața grupului ridicat în onoarea lui Canova, de către un elev al lui Fabris și privindu-l amănunțit.

— Atât să fi avut numai această nobilă țară și ar fi fost destul; dar vă uitați aici la atâția împărați, împărătese și femei celebre, la atâția eroi, la atâtea blocuri de marmură în cari s'au întrupchiat zei și zeițe, fauni și zâne, Venere și Bacuși. Ce frumusețe!

Încetul, cu încetul, congresiștii se opriră cu toții în fața candelabrelor și sarcofagelor, în cari au fost depuse corpuri de eroi și de martiri. Trecând apoi în revistă tablourile de cei mai mari maeștri ca: Veronese, Rubens, Guido-Reni, Tintoreto, etc., își întinseră gâturile către tavanurile, minuni de artă antică. Văzând frescurile lui Carraccio: Amorul și Psiche, toți tăcură înmărmuriți, fiecare poate gândea la acest

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

copilaș orb, care înfige totuși inveninate săgeți în inimile omenești.

Sala mozaicurilor, a faianțelor, a camelor, a vaselor etrusce, a bronzurilor, a lui Apolon, a gobelinurilor, unde sunt neîntrecute țesături; Sala Horațiilor și Curiaților, sala lui Marcus, sala audiențelor, sala tronului, împodobită cu scene din epoca glorioasă a lui Scipione Africanul, sala gladiatorului muribund, care nevoind să cadă în mâinile inamicului își dă singur moartea cu spada sa, iar lângă el, ca un simbol, cornul său de luptă sfărâmat. Această statue cunoscută în lumea întreagă e admirată acum de oamenii cei mai culți, veniți aici din cele patru părți ale lumei.

Opera aceasta neperitoare, zise Botti, se știe că a fost găsită în grădina lui Salustius și că de sigur că atunci, sau mai bine când a eșit din mâna sculptorului, necunoscut din nefericire, n'a gândit să-i trăiască admirată, peste veacuri, opera sa.

In sala VIII-a sub văpăi de lumină, văzură o femee goală! Ca vrăjiți, dar și mirați de această lipsă de pudoare, toți congresiștii alergară într'acolo!

Arheologul Botti și principele Colonna, cari tot timpul fuseseră călăuza lor, rămaseră satisfăcuți, căci femeea, în loc de a se rușina, se învârtea, mândră de splen-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

doarea formelor ei, sub razele albastre şi roşii de lumină electrică!

Venera Capitoliului, minunea minunilor, strălucea de farmec viu, trăia parcă însufleţită în marmura din faţa lor! Trecutul măreţ al artei antice făcu pe toţi să-şi plece capul şi să-l salute cu respect.

Uitaseră toţi de muzică şi de masă, de ceasurile înaintate, de prietenii, cari îi aşteptau la cina ce se da aici, unde fiecare lucru îţi arăta o minte isteaţă, care gândea frumos, o mână dibace, care executa sublim. Mergând în spre sala unde era masa, principele Colona, primarul Romei, nu uită să arate Ruxandrei coroana trimeasă de ca studenţilor italieni, ca să încununeze cele două drapele, atunci când frăţia a cimentat, la Roma, noui legături între tineretul Român şi Italian, sărbătorind geniul rasei latine!

Ruxandra mulţumi cu simţite vorbe pentru această delicată atenţiune. Bottţi îi sărută mâna, fericit de a-i fi cavaler, el dintre atâţia congresişti.

Ruxandra însă, nefiind vanitoasă, nu luă seama la succesul ei, de farmec în seara aceea; cugetă la Capitoliul acesta ilustru, în care se închisese atâtea glorii, atâtea triumfuri, virtuţi şi atâtea crime şi totuşi vorbise poeţilor, cari acolo fuseră încununaţi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Modestul cântăreț din Arqua, Petrarca încununat aici în secolul al XIV-lea de ar învia acum cu sonet ar face ei Laurei sale, când, la această masă, sunt atâtea frumuseți, zise Ruxandra cavalerului său. El răspunse:

— Laura lui, ați fi d-v. acum și v'ar cânta frumos, cum meritați.

Toți aplaudară. N'apucă să mulțumească și Ruxandra primi de la Rinaldo, care dispăruse următoarea telegramă:

Te-am văzut sărbătorită, te-am văzut admirată, salutată de toți; dar la inima care tresare și bate numai pentru d-ta, de ce n'ai cugetat un minut?

Rinaldo.

* * *

Afară ploua de parcă turna cu găleata. Vâjiau burlanele de te asurzeau. Coperișurile caselor stau ca gata să se prăbușească sub potopul groasnic al ploaiei de toamnă. Deși orele erau înaintate și în otel și la orologiul din piață bătuse ceasul șapte, pasagerii nu se treziseră din somn. La Neapole trenul plecă peste o jumătate de oră. Ruxandra, aiurită de mulțimea complimentelro, primite seara la Capitoliu, obosită de veghere și de atâtea lucruri văzute și ascultate nu închisese ochii toată noaptea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vijelia de afară se potrivea cu vijelia din sufletul său. In mai multe rânduri, crezând că s'a făcut ziuă, se sculase din pat şi se uitase la ceasornic. Tăcerea din jurul ei contrasta puternic cu crivăţul care şuera la crucea şi geamul ferestrelor şi le zguduia din toate puterile. De nenumărate ori o luase fiori de groază. Ii părea curioasă o asemenea furtună deslănţuită tocmai într'un oraş de pace şi de armonie ideală.

In mintea ei, Roma parcă se cuvenea să fie ferită de asemenea lipsă de respect din partea lui Dumnezeu sau al zeilor.

De ce se uita pe geamuri, de aceia i se părea că vântul bătea mai tare, apa curgea în şuvoaie mai adânci. In mijlocul stradei stau grămadă gunoaiele, hârtiile, afişele, sfărâmăturile de sticle, de surcele, de poleiele, aduse de apele ce se aruncau repede în canale. In gurile acestea, murdare şi largi, şuvoaele se rostogoleau, se afundau necontenit făcând un vuiet surd, asemănător cu geamătul condamnaţilor la munca silnică.

Apa, neagră ca păcura şi încărcată cu praful trotoarelor, se sfia parcă să stea mult la vederea oamenilor; pripită se scurgea pe sub canale,

Ruxandra aşteptă în zadar să se potolească crivăţul şi aceste şuvoaie; făgăduindu-şi să plece pentru două zile la Neapole,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se hotărî repede: Cum văzu o trăsură, în stradă, o oprii, lăsă vorbă portarului unde se duce, își luă mantaua și umbrela și se îndreptă în spre gară. Până acolo, reciti de două ori telegrama lui Rinaldo, tresări ca de un fior necunoscut. Picăturile de ploaie o isbeau în față și o înviorau. În cap parcă i se învârteau toate cunoștințele ce făcuse. Era îmbătată încă de toate parfumurile delicate ale florilor ce primise; mai puternic însă ca toate era amintirea gardeniilor și ciclamenilor dela piept, oferite de el în ajun, păstrate în glastre pe masă, luate cu dânsa, ca unic tovarăș de drum, până la frumoasa și încântătoarea cetate a muzicei și a iubirei: Neapole.

Rinaldo îi propusese s'o conducă el și să-i arate toate colțurile misterioase ale orașului vestit, toată feeria sub care trăiește lumea din golful răsunător de chitare și de mandoline, locuitorii fericiți, cari au în față Vezuviul drept far, ce luminează amfiteatrul măreț.

Ar fi însoțit-o pe Chiaia, arătându-i grădinile și muzeele, vizitând împreună Mauzoleele, Palatele și Bazilicele. Puteau străbate pe vapor marea, până la fermecătoarea insulă Capri, intra în grota Azzura, sui la braț alăturea poteca pietroasă până la Salțul lui Tiberiu...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Puteau culege pe vârfurile stâncoase ale insulei de sub brazi, ciclamenii rozalbi, floarea ei iubită. Spusese că-i va împodobi fruntea cu lauri, edera și mirt și îi va cânta: *Chiara stella*, sau *Marechiaro*.

O va urma și acolo, tăcut și înțelept, ca un câine fidel... Vor merge la Ischia, la Procida, la Lucrino, la Fusaro, la mormântul lui Virgiliu, unde vor depune un mănunchiu de neuritoare și vor vărsa o lacrimă, pentru acel bard ales, care trăind în mijlocul frumusețelor firii, a studiat-o și-a isbutit să pună pe coardele lirei sale sinfonia sublimei naturi și a îmbăta lumea cu farmecul divin al poeziei lui. Vor merge la Erculanum și Pompei, spre a putea trăi câteva clipe în imaginația trecutului fantastic și idealizat, vor sui sus pe Vezuviul pleșuv, abătut și trist, ca un suflet chinuit și ars de patima iubirei...

Ruxandra l'ascultase, în sacristia dela Sf. Paul. Muzicalitatea glasului simpatic al lui Rinaldo îi răsuna în urechi și acum. Aripele crivățului, cu toate că fâlfâiau puternic și, până la gară, îi zburase mereu pălăria din cap și blana dela gât, dar nu izbutise totuși să-i împrăștie amintirile. Era frumos și dulce tot ce-i propusese Rinaldo, dar ea tocmai de aceasta căutase să fugă! Orice

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

încântare o apăsa, căci îi amintea greaua ei suferință, Calvarul vieții ei tăinuite...

Ajunsă la gară, pe dată ce luă biletul dela cassă, fugi repede, se sui într'un vagon, se așeză în colțul cel mai întunecos, lăsându-și pe față un voal gros. Așa i se păru că poate trăi liniștită, afundată numai în gândurile ei, ajunge mai repede singură în orașul unde odinioară, proiectase să meargă cu Radu Panait. Inchizând ochii, în mintea se desfășură, cu binișorul, toate fazele dureroase ale vieții prin care trecuse. Cu cât se depărta mai mult de țara ei, cu atât ele mai puternic i-se aprindeau în suflet. Răsvrătită amarnic împotriva soartei, dela ea acum nu mai cerea nimic. Știind că cu amar se plătește fiecare minut de plăcere, se ferea, fugea de toate tentațiunile. Până la Neapole, vrând parcă, peste mintea ei obosită, să nu-și mai grămădească nimic. Merse cu ochii închiși, ajungând trase la un hotel pe care i-l recomandase patronul Campidogliului din Roma. Obosită, cum ajunse acolo, își așeză lucrurile și dintr'un jeț dela fereastră privii lung la golful ce se întindea în fața orașului, ca o cuvertură largă de atlaz albastru. Din văzduh, între cer și mare, parcă se lăsase și plutea un zăbranic străveziu, în care toată cetatea părea înfășurată.

Ce larg era orizontul, ce frumoasă prive-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

liștea, ce superbă natura! Sub fereastră ciocîrlii, băteau din tipsii, cântau din ocarine, trâmbițe și clarinete; prepelițele strigau de-ți luau urechile, vrând să desfacă ultimele rodii, smochine, mandarine și curmale.

Inserase. In văzduh, ca un ochiu deschis al cerului, se vedea vulcanul. Din creștetul lui, ca dintr'o gură de infern, ieșeau limbi de foc ce parcă ar fi voit lumea să învăpăieze. Ruxandra s'aștepta parcă s'audă fierberi, clocoți, zguduituri de pământ, în sfârșit înfiorătoare zgomote, cutremur și gemete de infern, dar pace. Marea era liniștită, cerul limpede ca de cristal; stelele sclipitoare ca ținte de aur. Târziu văzu flăcări sus pe Vezuviu, fum pe cer, ca un imens pin de Italia, ca o umbrelă cenușie.

In bărci amanții cântau îmbrățișați, legănați, fermecați, purtați spre fericitele sau tristele limanuri ale vieței!... Imbrăcată Ruxandra adormise despre ziuă pe canapea. Dimineața, trezindu-se zări, ca desemnată pe cer la orizont, insula Capri. In minte-i văzu pe toți acei oameni iluștrii, cari știa că au trăit în aceste fantastice locuri. Sunetul duios al lirei lui Torquato Tasso, se auzea, ca un ecou divin la Castellamare. Gemetele surde ale *Strigoilor* lui Ibsen, jură-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mintele și blestemele din *Azilul de noapte* a lui Gorki.

Pe toți scriitorii de seamă îi află stând aici disperați de chinurile și amarurile vieții! Suiau parcă îngânduraţi către saltul lui Tiberiu!...

Figura lui Sejan i se arătă acum cruntă, cu mâna îi făcea semn să înainteze și să se jertfească, fără sfială, pe altarul plăcerilor, înălțat acolo de el pentru crudul împărat; care, în Istoria patriei sale, lăsase o pagină neagră.

Visătoare, cum era Ruxandra, nici că luase seama că timpul trecea repede și ea trebuia, peste două zile, să se întoarcă la Roma pentru viitoarele ședințe ale congresului. Cugetând la câte avea de văzut, în acest oraș minunat se îmbrăcă repede și coborâ în restaurant. Tocmai atunci sosi și trenul, aducând pasageri dela Roma.

La masa unde stete să prânzească, dânsa observă mirată, că era pus într'o glastră un mănunchiu de ciclameni și cartea de vizită a lui Rânaldo. Un minut trecu fără ca să-și dea seama unde se află. I se păru că are o halucinație, dar apoi căti, se roși și se așeză la loc, sfiită parcă să n'o vadă cineva. Nici cuteză măcar să cerceteze cine-i pusese acolo florile ei iubite. Peste puțin

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ridicând ochii, văzu în faţa ei pe Rinaldo, care dându-i mâna, îi zise:

— Vedeţi, doamna mea? Am venit aici ca să mă ţin de vorbă, să vă arăt cu frumuseţile acestui oraş, în care aţi dispărut, ca să vă ascundeţi de mine dar, dar şi aici v'am găsit d-nă! Aşa e că v'am găsit?.. Şi-i luă mâna să i-o sărute.

— Eşti minunat în adevăr; n'am plecat ca să mă ascund, ci ca să fiu singură şi să nu inoportunez pe nimeni; mă ştiam ocupat şi...

— A, de când te cunosc Ruxandro, n'am alt gând, altă plăcere, altă satisfacţie de cât să-ţi fiu util şi cu *la* ceva; dar din cele ce întâmpin din parte-ţi văd că te sfieşti, că fugi, că...

— Nu fug, n'aşi fugi niciodată, dacă n'aşi şti că orice minut frumos trăit, se plăteşte cu amar şi de aceia evit tot. Aici nu vreau să vizitez decât aceea ce e trist şi dă ideia de trecut, de jertfă, de catastrofă, de cataclism!... Te înspăimânt, nu e aşa, zise zâmbind Rinaldo?

— La vârsta d-tale eşti prea pesimistă, nu înţeleg de ce, fiindcă îţi plac cataclismele, vom merge dar la Pompei, întorcându-ne vom vizita pe cunoscuta scriitoare Matilde Serao, pe urmă vom lua masa la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

restaurantul Paolino, spre a avea în față o frumoasă panoramă a golfului, apoi...

— Interesant program, în adevăr; dar nu vă supărați, cred, când vă spun că mult mai satisfăcută aș fi, dacă mi-ați indica numai programul și itinerarul...

— N'am venit cu ţiela Roma, ca un nebun, numai pentru asta, ci...

— Bine era dacă nu vă deranjați pentru mine, căci pe zi ce merge, văd că...

— Pe zi ce merge eu te iubesc de mii de ori mai mult și asta ți-o declar aicea și oriunde te voiu întâlni în viață s'am să te întâlnesc, căci te voiu urmări ca umbra, ca...

— Nu veți putea asta, căci peste puțin, voiu pleca în țara mea s'atunci...

— Romănia, țara d-tale, nu e la sfârșitul lumei...

— A! Veți face și minunea asta? Și Ruxandra râse, arătând șirul de dinți albi ca floricelele făcute din porumb.

— De sigur, ce nu face omul, când simte ca mine! Acum, aide, vremea e splendidă să ieșim d'aicea, vreau să te conduc să vezi Pompei, locul unde nu te îngrozești de moarte; ți-e dor d'un trecut pompos, dovedit în această vestită cetate, care are pe frunte Vesuviul și la poalele ei, marea. Ruxandra tăcând și aproape liniștită urmă pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Rinaldo la Pompei. Acolo îi da la fiece moment explicaţiuni şi câte o floare crescută printre ruine, ne cutezând a-i da sărutările de flacări ce-i dogoreau buzele, a-i repeta cuvintele calde ce-i spusese în sacristia dela Sf. Paulo de teamă să n'o piardă iar ca atunci.

In colţurile stradelor îi arătă fântânile publice ornate cu capete de animale şi divinităţi desgropate, prăvăliile ce se găseau mai la fiecare casă, dovadă tarabele de marmoră, chiupurile şi amforele, cari stau grămadă, ca s'arate parcă şi azi, că negoţul cu vin şi cu untdelemn se făcea aici pe o scară înaltă, exportându-se prin toate cetăţile cunoscute p'atunci.

Vizitară după aceia Forul, tribunalul, teatrele, templul lui Apolon, a lui Jupiter, trecură prin casa cu pereţii negri, casa amoraşilor, pe zidurile căreia sunt desemnate mai multe scene de amoraşi, în diferite panouri şi'n diferite poziţiuni, după cari se poate dovedi perfecţiunea la care ajunseseră penelurile maeştrilor din acele vremuri.

Nenorocitele victime din muzăul d'acolo, păstrate petrificat întocmai cum se găsiseră în momentul dezastrului, le făcură o impresie dureroasă. Mâini sgârcite, capete sparte,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fețe, unele pline de groază și de durere, altele radioase și fericite.

Un bogătaș era petrificat cu mâna la chimir.

— Ce deriziune a soartei, zise Ruxandra! Se vede că, înfiăcărata lavă n'a voit să țină nici o seamă de acest semn sugestiv al acestui om și alături cu numeroșii săi sclavi, și-a dat și el obștescul-său sfârșit, ș'a aflat, sub pară de lavă mormântul.

El care cu aur, până în ultimul moment, sperase să înduplece puterea elementelor și coasa morței.

— Ruxandra mea dragă, ce minte aleasă și 'naltă; la ce te gândești tu acuma? Altă femee trecea nepăsătoare, abia luând seama la aceste minuni, rămase de pe urma vestitei cetăți, ștearsă de pe fața pământului în chip așa de tragic!... Ruxandra, după o tăcere lungă, zise:

— Ascultă acum ce spune aici lăcusta din livadă și greerul de sub aceste cărămizi, ascultă!...

Cu țârâitul lor îți destăinuiesc parcă taina trecutului și-a infinitului! P'a ruinelor o știu doar șopârlele și muschiul verde, dar ele glăsuiesc numai sufletelor alese ca ale noastre.

Tristețea zidurilor arse, căzute, zdrobite, sfărâmate de vremuri, auzi c'o știe și-o poate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înterpreta bine, în macabră poemă, numai jelitoarea cucuvaie! Ce zici, ascultă acuma ce spune? De multe ori am cugetat că numai ea, sihastra poetă a ruinelor şi a cimitirelor ştie să găsească justul ton pe care să cânte: „*Aleluia*" al cetăţilor, cari odinioară fala lumei fuseseră!...

Numai ea cunoaşte bine crenelele celemai înalte ale citadelelor, turlele, fortăreţelor şi ale ascunzătorilor subterane, locul stindardului glorici, locurile trădătorilor, locurile întâlnirilor, putregăitele ciurciuvele ale ferestrelor de cari odinioară s'agăţaseră scările de mătase!

Numai ea, râde, plânge, suspină, semănând întotdeauna c'un trecut de plâns, sau de mărire, c'o povestire de jeale sau de bucurie. Numai ea cunoaşte ceeace a acoperit oare, când zidurile şi mauzoleele şi ceeace mai pot ele acuma povesti.

Numai ea, numai ea, la capul nostru, când vom fi în ţintirim, numai ea, pesimista poetă, în veci de veci, are să mai plângă!...

Timp de trei ore, cât steteră la Pompei amândoi, nu făcură decât să plângă, gândind la panica ce trebuie să fi domnit în minutul când lava, în isvor de foc, peste oraş, începuse să curgă, la strigătul copiilor, la disperarea părinţilor, la lumea după lume, treizeci, patruzeci de mii de suflete, sburând printre limbi de pară şi luându-şi sborul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înspre cel Atotputernic, care atunci cu desăvârşire sub acest potop de foc, pe toţi fii lui îi uitase.

Dar asta e soarta celor înamoraţi de Vulcan şi Pompei, e nimic pe lângă Messina şi morţii ei!

La biserica Madona del Rosario, clădită de contele Bartolo Longo, în Nuova Pompei, sunau clopotele pentru vecernie. Glasul lor străbătea ca un requiem duios. In vale turme de oi şi de capre veneau din spre pădure. Incetul, cu încetul, negurele începuseră a se scoborâ pe pământ, întrerupând mersul călătorilor d'a vizita aceste interesante localităţi. Luna ieşia tocmai de sub un văl fumuriu şi-şi proptea razele pe creştetul Vezuviului ale cărui flacări pătrundeau în înălţimele cerului, ca voind s'ajungă până la cercasca crăiasă sihastră.

S'aşezară tăcuţi pe o lespede de piatră şi contemplară mult acest măreţ tablou, care nu mai există în tot universul.

Rinaldo prinse pe tâmplele Ruxandrei o ramură de ederă, luată din casa Vettilor, casa cu amoraşi şi îi zise: Azi şi mai mult te iubesc, căci şi mai bine ţi-am înţeles sufletul.

Gardianul le făcu cunoscut că se închide muzăul, altfel mult ar fi rămas şi multe ş'ar mai fi spus ei într'acest cadru măreţ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

al trecutului, mort și totuși pentru înțelegători, atât de viu!..

Mergând în oraș vizitară pe ilustra scriitoare Mathilde Serao, care umplu pe Ruxandra de complimente spuindu-i că aflase despre succesele ei dela Roma. Aceasta îi mulțumi mai ales pentru frumoasele cuvinte scrise, în albumul său: Madame, on vient ordinairement en Italie pour admirer, votre génie a fait le beau miracle de n'y trouver que des admirateurs.

Mândru de ea, Rinaldo îi crescu meritele în fața distinsei ziariste, care n'are alt farmec decât al penei sale, încolo ca femeie, nimic seducător, afară de ochii ei de flacări.

Ieșind, luară o trăsură și se îndreptară în spre Paglino.

Acolo s'așezară în fața Vezuviului, sub o boltă de trandafiri urcători, înbetită cu edera, glicinii și iasomie.

Lăutarii cântau acompaniați de mandoline.

Rinaldo, mângâia pe Ruxandra pe tâmple, iar ea, mulțumită de ziua ce petrecuse și plină de spirit, se simțea mai tânără și în seara aceea fu înviorată.

* * *

Ebba era o exploratoare nu numai a statelor din Europa, dar și a sufletelor ome-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

neşti. In Radu spera să afle ceva care s'o intereseze, s'o preocupe, s'o ducă spre alte sfere; însă altceva decât un dor de călătorie şi un spirit uniform şi de multeori, mărginit şi banal, nu găsise nimic. In deosebite rânduri gândise că oamenii armatei aşa trebue să fie, reci, căci plumbul şi oţelul, nu ştiu grăi decât în câmpuri de luptă.

Cam aşa îi răspunse şi el, spre a se sustrage dela atâtea lipsuri vădite în educaţia ce primise de la Angela şi care tot sperase să le completeze, însă nu reuşise numai prin instrucţiune. Una este a suge de'a sânul mamei şi a primi de pe genunchii ei o educaţie aleasă şi solidă şi altceva este a o culege din codul manierilor elegante şi dela streini. Din cum stai o bună ziua să cunoaşte şi cum ai fost crescut.

Ebba, care descindea dintr'un neam nobil şi era crescută, în casa părinţilor, ca o floare în seră, observase dar credea că orientul asemenea e întreg, şi de la Radu nu cerea mai mult. Ceeace o intriga, era că el nu se grăbia de fel cu cununia şi călătoria lor ar fi dorit să ţină cât lumea, tot aşa ar fi vrut să fie şi rolul ei de călăuză, încolo nimic! In Cristiania au stat doar o zi, şi'au vizitat-o în latul său şi'n lung, au prânzit în splendidul restaurant dela Homenkolm, apoi, cu funicularul, coborând în oraş, au

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

admirat curăţenia, florile, statuele lui Bernadotte, Bijorson şi Ibsen, aceştia doi din urmă, având norocul ca din viaţă să-şi vadă apoteozată munca lor intelectuală.

Pe strada principală, văzură casa lui Nobel, autorul celei mai nenorocite invenţiuni dătătoare de moarte violentă: melinita. El, spre iertarea păcatelor, lăsase prin testament, premiul pentru scrieri în contra războiului şi după câteva decenii n'avea cui să le mai deccarnă, războiul fiind un ce inerent omenirei, căreia din timp în timp, se vede, că îi trebue cataclisme distrugătoare. Altfel, omenirea s'ar prea înmulţi pe pământ.

In insula din faţa oraşului, în castelul de marmură al regelui Oscar, plin de trofee, potrete, panoplii şi costume strămoşeşti, Ebba, speră să audă un cuvânt de simpatică expansiune, de gentileţe, de afecţiune, către acela care învingând oboseala, mergea mereu pe căi deja cunoscute, numai spre a-şi împlini searbădul şi plicticosul rol de călăuză, căci în definitiv asta fusese pentru el. Dar Radu, egoist şi rece nici o vorbă nu-i zise.

In tot oraşul nici nu cugetă să-i dea o floare, ghidului său, care cam începuse să oboosească, nu fiziceşte, căci femeile nordu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui par a fi de bronz, ci moralicește. Avea sărmana dreptate, căci rău căzuse.

Nimic nu e mai greu decât să ai de tovarăș de drum un om anost, zicea ea către Radu, dar de unde să înțeleagă el această aluzie? *Băiatul mamei*, se credea rupt din soare de frumos, de învățat și de educat.

Merseră, a doua zi, amândoi tăcuți la gară și din tren prefirară toată frumusețea și pitorescul Norvegiei. Se isprăvise parcă aicea lumea, așa tăceau toți călătorii. Pentru Ebba, aceasta nu era lucru nou, de oare ce la Nord se vorbește puțin, dar căldura dragostei, înviorează lumea și acolo desul. Mirarea ei era că Radu, deși avusese pentru ea, pe vapor, oarecare expansiune și îi ceruse mâna, nu mai revenise de fel asupra acestei chestiuni, care totuși trebuia regulată serios între dânșii.

Se gândea fata că el poate se sfiește; sau că poate în țara lui altfel se procedează, în asemenea ocazii și se hotărâse cu răbdare să aștepte momentul, când să poată deveni soția unui om de seamă.

Va ajunge general, ministru, gândea ea, și atunci... voiu fi femeia unui om pe care nu l'aș putea avea aici la noi, apoi el pare încă tânăr și ai noștri n'ating așa repede atâta mărire. Radu îi vorbise despre frumusețile țării sale, despre arta militară, des-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pre apropiata intrare în acțiune a României alături cu puterile aliate, tot lucruri cari n'o interesau câtuși de puțin. Despre aceia ce-i propuseșe pe vapor aproape nu mai pomenea nimic, doar că din zi în zi, deveneau mai familiari. La Copenhaga, când ajunseră, era cu dânsa zilnic pe strade, doritor mai mult a cunoaște orașul decât pe viitoarea lui tovarășe de viață. Ebba avea răbdare, cu mult tact 'și păstra rolul său de călăuză.

— *Haven*, în limba daneză, însemnează port, zise ea într'o zi lui Radu.

— Da?... Nu știam.

— Multe ai să afli aicea, în această țară misterioasă.

— Și glorioasă, ai putea zice Ebba, că știu că sub Cristian al IV-lea, pe care istoria îl compară cu Enric al IV-lea, Danemarca era țara care ocupa în Europa primul rang de desvoltare pe toate câile, țara ale cărei cuceriri începuseră să minuneze lumea.

— Fiecare popor își are veacul său, fiecare glorie ziua sa. Sunt veselă că știi câteceva din țara mea.

Înflorirea ei din trecut fu întreruptă de răsboiul cu Scandinavia, atunci când din oarbe ambițiuni, pieriră 23 de mii de suflete și fuseră reduse în cenușe 2000 dintre cele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai frumoase palate. De unul dintr'acestea este legată o curioasă legendă:

— Spune, povestește-o, Ebba, tu ai darul d'a istorisi atât de frumos, încât eu te-aș asculta așa o viață întreagă.

— Da? Îți mulțumesc și iată că mă supun:

— Se știe la noi că, Dyvirke, fiica unui negustător din Holanda, cu frumusețea sa, atrase într'un bal la Berghen, orașul ce ai văzut în Norvegia, privirile regelui Cristian al II-lea, care o luă de soție. Tânăra, fată era blândă, drăgălașe și sinceră.

— Ca tine, zise colonelul.

— Ca mine? Îți mulțumesc d-le colonel, ai început să te întreci cu complimentele cu cari nu sunt deprinsă; așteaptă să vezi, zise ea urmând:

Mama sa, Siegebrit, era o femee dibace, rea și ambițioasă, care totuși isbuti să aibă asupra regelui o ascendență fatală ce-l duse dela tron la exil.

— Sunt, mai sunt, în Istorie, asemenea exemple.

— Dyvirke pieri în floarea vârstei, Siegebrit, din potrivă, trăi mult și își păstră influența ei puternică de care se mira toată lumea.

Această femee bătrână, urâtă și infernală, prezida consiliul de miniștrii, era consul-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tată în toate ocaziunile mari ale țării. Ea da slujbe, ea revizuia actele și titlurile candidaților, ea aproba și respingea pretențiunile și drepturile lor. Pe președinții curților, pe șefii administrativi, îi vedeai dimineața așteptând umiliți înaintea ușei acestei femei, deși poporul pentru dânsa avea o nețărmurită ură; aceasta n'a contribuit s'o micșoreze, în ochii regelui, care, când fu detronat și trimes în exil, trebui s'o închidă într'o ladă cu rufărie, spre a o scăpa de furia poporului.

La câteva leghe de port, Siegebrit, fu scoasă și, pe când, nefericitul Cristian privia hotarele regatului său plângând, ea, c'un surâs diabolic, îi zise în batjocură: Aide, n'ai vrea acum să jelești ceata de turbați, care te-a gonit din palatul tău? Taci, mângâe-te, dacă nu te vei mai întoarce rege în Danemarca, Suedia și Norvegia, o să te faci primar în Amsterdam!... Și cel care fusese regele celor trei țări nordice, nu lăsă după el, în analele istoriei, decât un roman scandalos, în care această Mesalină a Nordului, cum o numesc istoricii a jucat un rol însemnat.

— Ebba, tu ești femeea ideală pe care d'atâta timp o caut. Ascultându-te, am înțeles că nu ți-ai pierdut zadarnic timpul pul, ca alte d-șoare, altfel ceeace știi și știi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mult, nu aĭ fi putut învăța în saloane, unde se vorbesc banalități, se făuresc cancanuri, se joacă pokăr se...

— Să mă ierți, în saloanele noastre, cel puțin în acele cari mergem noi, nu se face nimic din ceeace spui d-ta și vreau să te conduc, ca să te convingi.

— Nu, mai bine să mergem acum să vizităm muzeele, catedrala Roeskilde, castelul Roseborg și parcul său, unde se află monumentul lui Ander...

— Andersen, poate vre isă zici?

— Da, da, mi-ai amintit numele scriitorului d-v. de merit.

— De pe piedestalul său, parcă istorisește și azi trecătorilor, neîntrecutele sale povești, traduse în toată lumea.

— Aidem, vremea e frumoasă, vreau să vedem încă odată, poema de peisage daneze, Clampenborg cu vilele, pădurile și plaja sa încântătoare, apoi având timp, după ce vom prânzi la vr'un restaurant, din marginea mărei, vom porni să vizităm, cum ai zis, castelele Fredericsborg, Fredensborg, și Cromborg la Elisneur.

Ne vom opri acolo, câteva zile, mai nainte d'a porni spre țara mea, unde-ți spun d'acum, că n'aĭ să găsești multă artă, dar peisage destul de încântătoare și inimi destul de calde.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Acelea nu sunt de ofițer, probabil, zise Ebba, luându-și repede mantaua și săculețul de călătorie și urmând pe Radu, care era încântat c'a descoperit așa tovarășe pentru bătrânețe. Aiurit de toate aceste fericiri, scrise acasă maicăi-sei.

Îi spuse că se va întoarce încurând, însoțit de aleasa inimei sale și că ea întrece în știință, în educație și în drăgălășie pe toate fetele din țară, că deși face pasul acesta târziu, ia o fată cum a dorit el. Nu e tânără, nu e nici frumoasă, nici așa casnică, însă o va forma el, căci are caracter domol. Cununia o va face aici, fără multe forme și ceremonie, căci nici ea nu ține la așa ceva și de p'acum parcă suntem, de când lumea împreună. De trei zile stăm la Elisneur, un orășel de pe marginea Sundului de unde se vede, de pe terasa castelului Cronborg, peninsula Scandinaviei. Aici a trăit Hamlet principele Danemarcei, Hamlet, știi care se joacă și la teatrul nostru, și pe care l'am văzt împreună. Aici Hamlet văzu fantoma îngrozitoare a tatălui său, care îi destăinui crima mamei sale.

In sfârșit aicea, se zice, că este și mormântul Ofeliei, fata pe care a iubit-o Hamlet, dar în loc s'o țină cu el, o trimetea la mănăstire. Mamă cu n'am...

Ebba uitându-se pe deasupra capului său,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cili ultimele cuvinte şi curioasă vru să ştie şi ea despre ceeace scria Radu mamei sale. El, fără multă insistenţă, îi trăduse tot şi ea rămase încremenită d'asemenea stil rece şi aşa de puţin interesant pentru o femeie în vârstă, cum îi spusese colonelul că este Angela.

— Ei, ce vrei dragă, între noi nu încape complimente. Eu sunt cu mama ca cu un prieten. Apoi tot acela ce fac e bine făcut, n'am deslușiri de dat, sau sfaturi de cerut; nu sunt eu: Băiatul mamei?

Aşezându-se pe scaun urmă scrisoarea înainte:

Mamă să ştii că în curând ne vedem, ş'am să-ţi povestesc multe de p'aici, multe, cari nu se potrivesc cu cele de pela noi. Încă nu vreau să închid scrisoarea fără să-ţi spun că fac economie cât pot, ca s'am de cheltuială ş'acasă. La nuntă nu-i dau nimic fetei, că are ea de toate şi nici nu ce fată serioasă ţi-aduc eu? Nora, ca şi bă- frumoase, dar costisitoare.

Venind aici alaltăeri am vizitat castelul păcei, ş'am văzut acolo pe Suveranii Rusiei, ai Greciei, ai Engliterei, toţi frumoşi la faţă şi reginele şi împărătesele gătite ca păpuşile, dar Ebba nici că s'a uitat le- cele; ea privia mai mult la frunzele copa- cilor şi la undele azurii ale lacului, lângă care se află un sat, zicând că mai fericiţi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sunt sătenii d'acolo, decât împărații și împărătesele. Are dreptate ori nu? Vezi mamă ce fată serioasă ți-aduc eu? Nora, ca și băiatul mamii, de serioasă și de înțeleaptă... și bine te-am ascultat de n'am luat pe cine știi. Am scăpat, cum nu se poate mai bine. Dordea? Pleavă, vânt, i-a trebuit puțin ca să mă curăț de el, totuși va șă-ți spun, să-ți mărturisesc că-l visez totdeauna, și chiar aici în aceste localități frumoase și depărtate. umbra lui mă urmărește și m'amenință mereu. Noaptea, tresar, plâng, mă lupt să-i iau scrisoarea și-l văd culcat jos și horcăind ca atunci când...

Radu începu a scrâșni din dinți, a se uita încruntat rău, așa încât atrase atenția Ebbei, care-l întrebă ce are. Nimic, nimic, îngână el, ca trezindu-se dintr'un vis urât... Apoi lipi scrisoarea și ieși.

* * *

Kivu era unchiul prin alianță al Angelei și singurul din familie, care avea oarecare trecere înaintea lui Radu. De mai multeori Angela cercase să-l depărteze din casa lor, dar bătrânul cunoscându-i firea ei o ierta, căci îi plăcea să stea de vorbă cu Radu, care era om cu carte și povestea frumos, despre toate câte le văzuse pe unde umblase într'atâtea rânduri. Ce nu 'ngădui el,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

era vestea ce aflase că nepotu-său se va căsători c'o streină adusă de peste nouă mări și nouă țări și tocmai acum când i-a trecut veleatul.

— Să facă omul toate, cari sunt cu cale, dar la vremea lor.

— Iar începi cu sfaturile tale, moș Kivule, iar? Și măcar de te-ar întreba cineva, dar...

— Apoi vezi d'asta mor eu de necaz, mor, uite că voi sunteți oameni nedrepți, oameni fără judecată...

— Ce am mai greșit frate, ce, de iar ne spovedești, zise Angela, aprinzând o țigară și răsturnându-se pe un jeț lângă sobă.

— Vă spovedesc ai? Vă toc? Păi eu sunt popa al vostru. Eu, ți-ai uitat?

— Dar mă lași să uit, îmi dai vr'odată pace? Tata m'a înfruntat nu m'a înfruntat, dar d-ta...

— Eu, vezi bine, eu am avut cap și suflet pentru toți. De m'ați fi ascultat...

— Ei ce făceam, spune?

— Să nu mai deschidem catastifele. Știi cât îmi datorați tu și fiul tău, care...

— Ce ai frate, ce mai ai și cu el? Băiatul mamei! Nu'i dai pace nici lui!

— Am, vezi bine că am. Om de însurat mai este el acum?

— Ce-știi tu d'asta?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cum să nu știu că doar bărbat sunt și știu cum va să fii la asemenea împrejurări.

— Tacă-ți gura Kivule, că mă faci să-mi ies din sărite.

— Ba să nu-ți vie gustul ăsta, că eu te bag iar în balamalele tale. Potolește-te și asultă-mă.

— Vorbește, mă rog, vorbește, ce ți-a mai năzărit acuma prin minte, aide, spune curând, că iar m'ai plictisit rău!

— Păi, când era căpitan Radu și tot nu era nimic de el, nu era om de însurătoare, darmite acum.

— Ei vezi, auzi frate, Radu nu era om de...

— Nu, vezi bine că nu, pătimaș, bolnav, șubred, născut din Panait, un om de nimic, dat la patima băuturei....

— Insulți memoria soțului meu, Kivule te bat.

— Așteaptă să-ți spun, că d'aceia am venit. Amenințările tale, nu mă sperie. Eu spui numai adevărul. Te-a găsit mila de țărâna lui bărbatu-tău și cât a trăit i-ai scos peri albi, săracul!...

— Pleacă, pleacă, îmi vine rău! Pleacă!..

— Stai extericoaso, stai, că nu mă sperii tu cu d'alde astea. Tot așa ai fost de când erai mică. Nu știu eu cum te-ai purtat cu mine din ziua când te-a adus Arghiriadis dela

BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ „KING CAROL I”

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şcoală? Nu ne-ai făcut parolă la nici unul şi ne-ai înfruntat pe toţi de parcă eramu slugile tale. Nu ţi-a ajutat Dumnezeu. Hei, hei, el ţine în mână balanţia cea dreaptă. Raiul şi iadul aicea sunt.

— Iar ai luat-o dela moş Adam. Şi ce vrei să spui cu asta? Vrei să-ţi cer acum iertare?

— Nu mie, că eu te-am iertat d'atunci.

— Dar cui?

— Bietei fete, ălia, care plânge şi vă blestemă.

— Care fată? Care? Cine ne blestemă? Cu ce iscodiri mai vii acum p'aici?

— Eu sunt om drept, tu ştii asta.

— Vei fi omule, vei fi, se poate. Dar ce vrei dela noi?

— Vreau s'aştept pe Radu, şi să-i spui ceia ce am pe suflet. Nu se fac lucruri d'astea. Nu, că e păcat şi va să ne dăm socoteala înaintea celui de sus.

— Ia ascultă, Kivule, ascultă, ţi-ne-ţi morala pe seama ta. Colonelul n'o să ia acuma lecţii dela tine.

— Să vedem!

— Ba să-ţi vezi, omule, de treburile tale.

Băiatul mamei, auzi acuma vorbă. Are el vreme de ciocan în cap? Şi'apoi tocmai cine a găsit să-i dea sfaturi lui Radu. Of! D'asta stă el acuma, în ajunul cununiei?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Zău! Şi tot se ţine de comedia asta?

— Comedie? Comedie nunta lui Radu, dar pe ce tărâmuri te găseşti tu Kivule, ieşi afară că pun ordonanţa să-ţi tragă palme.

— Nebuno! Palme o să-ţi tragă ţie Dumnezeu, că n'ai lăsat pe fiu-tău să ia pe Ruxandra, când avea copil cu ea şi l'ai împins s'o treacă camaradului său Dordea, iar acesta şi-a pierdut viaţa de durere, când a aflat adevărul. Criminalilor, aţi merita amândoi să înfundaţi ocna, nu să vă gătiţi de nuntă.

— Mizerabile, neam cu noi eşti tu de ne judeci astfel?

— Neam, vezi bine, că neam. Neamul meu aş fi vrut să fie cinstit, nu aşa ca voi.

— Dar cum suntem noi?

— Plini de noroi toţi. Şi tată-tău, şi tu, şi copilul tău,

— Copilul meu. Ah, te omor.

— Pe cine?

— Pe tine.

— Pe mine că-ţi spun adevărul. Aschia nu cade departe de copaciu. Ce folos că fiu-tău e burduf de carte şi n'are suflet?

— Dar de unde le ştii tu toate aşa de bine? De unde?

— Eu? Nu dorm, nu, şi împrejurările mi-au slujesc bine ca să descoper adevărul. Când i-a murit Ruxandrei bărbatul, cu stam

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să iau în antrepriză o bina a lui unchiusău; dela el am aflat toate purtările voastre, ale procopsite.

— Ce purtări, mă rog, ce unchiu? Petre Dordea nu era d'aici, n'avea nici o rudă.

— Minți, Kivule.

— Asta știi, crezi că lucrurile nu s'au descoperit, n'or să se dea la lumină? N'or...

— Mă înebunești. Ce știi spune, să sfătuesc pe Radu, să...

— Sfaturile tale l'au pierdut, l'au băgat în fundul iadului.

— Ce s'a întâmplat, vorbește!

— Ce, ne ce, treaba voastră, eu atâta-ți spun că rău face colonelul de se însoară, când i-a trecut veleatul și când n'a luat pe cine trebuia. De era om de onoare, nu se purta așa.

— Ce tot cânți, ce tot descânți? M'a apucat durerea de cap, taci odată, taci!...

— Tac, dar spune fetei ce-i dați?

— Care fată?

— Fata lui Radu.

— Taci, trăiește?

— A! Va să zică știi că Radu avea o fată cu Ruxandra, bravo, asta am vrut să aflu!...

— Adică, da, ba nu, ba da...

— Da, nu, da, nu, da, da, da!... Are o fată mare și frumoasă de care, până acuma,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a îngrijit numai văduva lui Petre Dordea, iar tată-său adevărat, după îndemnul tău, n'a cheltuit o para și are mult mai mare-leafă ca Ruxandra, care trăiește numai din munca ei; frumos, frumos de tot!...

— Minciuni, basme, ai înebunit și pace.

— Ce basme, ce minciuni, o să vezi ce o să pățiți, Ruxandra e hotărâtă să reclame...

— Târziu, lucru trezit, cine o să creadă, cu ce o să probeze? A fost măritată, a fost...

— A fost, ce a fost!... A fost încântată și sedusă de fiul tău, care a lăsat-o cu un copil de gât, ș-a mai fost văduvită de el, că din cauza lui i-a murit bărbatul.

— Poveștl, mofturi, clevetiri!

— Povestea voastră are s'o afle o lume. Neamul lui Arghiriadis!... Neam afurisit, pătat, neam necinstit. Ați speriat lumea.

— Ce spui! Și cu ce mă rog?

— Cu faptele voastre mișelești. Iată cu ce!

— Să mor, dacă nu te-oi băga în urechile lui Radu.

— Atâta pagubă. Bagă-i în urechi să-și recunoască copila și să-i asigure viața. Spune-i să-și schimbe purtările față cu colegii lui, cari au ajuns să mi-l pârască, ori pe unde mă întâlnesc.

Plini sunt toți de răutățile lui. Pedepsește-lumea, o înjosește, o amenință, d'a ajuns

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai de vorbă ca unul căpitan Costache. O să moară ne spovedit și fără lumânare. In loc să-i închidă ochii copila lui, liniștit pe căpătâi, va pica trăsnit, în vr'un șanț, c'așa mor lașii, șarlatanii și sperjurii.

— Brava, frumos, zi înainte. *Băiatul mamei*, auzi ce insulte-ți adresează neamurile noastre!

Ție, tocmai ție, faima ostașilor, care cu onoarea-ți fără protecția nimănui ți-ai căpătat toate gradele și ai ajuns până la treapta cea mai înaltă în oștire, iar în societate-ți sunt deschise toate ușile și te prețuește și te iubește toți colegii, toată lumea! Auzi, auzi...

— Mare dragoste îi păstrează toți, mai ales camarazii.

— Da, să știi tu!

— Da, știu, cum să nu știu? *Șearpele cu ochelari*, așa îl numește toți, când nu-l văd în față.

— Cum? Ce-ai zis? Șearpele cu ochelari? Șarp... Invent... și cu înebunesc.

— Înebunește, dragă nepoată și cât de curând că și cu, om bătrân, am înebunit din pricina voastră. Dela tinerețe, de când am avut nenorocul să intru în neamul vostru, n'am auzit decât lucruri d'astea, cari mi-au înveninat sufletul și când vă văd așa de nepăsători, îmi vine să vă sugrum.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Şi ce ai văzut mă rog? Suntem şi noi ca toată lumea.

— Ba sunteţi ca nelumea.

— Ei şi, cam cum ai fi vrut să fim?

— Aş fi vrut ca Radu să nu-ţi semene nici ţie, nici lui tată-său. Aş fi dorit ca învăţătura a multă, cu care vă făliţi să-i poleiască şi inima să nu fie întinată şi neagră cum a fost şi este.

Eu dacă aveam un copil, fie măcar făcut şi c'o zlătăreasă, nu-l alungam, cum a făcut el. Eu, dacă trăiam c'o femee, n'aş fi cedat-o apoi camaradului meu, sfătuindu-l s'o ia de soţie, după ce o avusesem eu.

In sfârşit, el a mers şi mai departe; a lăsat pe Petre Dordea să creadă că Murgu fusese amantul Ruxandrei, că fata era a lui şi gata, gata să-l omoare p'acesta în duel. Păi fapte de om cinstit sunt astea? Fapte de iertat?...

Dar Dordea? Dordea care l'a iubit, l'a împrumutat cu bani, când era în străinătate, l'a îngrijit pe când era bolnav, ce a avut în schimb dela el? Spune ce a avut? Taci? Să spun eu ce avut. A avut un dar frumos!

— Vorbeşti ca să n'adormi!

— Eu nu vorbesc de geaba şi lucruri nesigure. Am tăcut până acuma, dar d'acum încolo, vreau să fac dreptate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce spui, te-ai făcut advocatul Ruxandrei?

— Sunt advocatul fiinţelor asuprite. Ţi-am spus că întâmplător am aflat de faptele fiutău, şi am venit la tine, pe care deşi te ştiu, că pentru toată lumea n'ai inimă, dar în cazul acesta cer să ţi-o cauţi, să-ţi scormoneşti, şi să ţi-o scoţi de unde vei şti, şi să faci cum e bine.

— Ei şi ce vrei, ce ceri dela mine?

— Cer să sfătueşti pe Radu să nu ia în căsătorie pe streina, cu care aud că e gata să se cunune acum la vârsta asta, când nu mai e om să facă lucruri nesăbuite. Cer să se căsătorească cu Ruxandra, numai spre a da un nume fetei sale şi a-i lăsa ei aceia ce a-ţi agonisit şi pensia pe care nu trebue să i-o mănânce altcineva decât sângele lui; cer să-i asigure bastarda, auzi, înţelegi că aceia e neamul vostru, care cred că va fi mai bun alloit cu sângele nevinovat al bietei Ruxandra!

Biata femee!... Cu toată ruşinea ce a simţit, cu toate chinurile ce a îndurat, a tăcut ca pământul, numai şi numai să nu sufere nimic Radu, care era părintele Mărgăritei. Părinte?... Ce câine!..

O! D'ar sosi acuma aicea! L'aşi sfâşia şi cu pe el, cum a sfâşiat şi el inima acestei femei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sărmana, sărmana, ce suflet mare şi nobil!

— Basmul ăsta să-l spui altora.

— Ţi-l spun ţie, ia în grije, că toba o să sune tare falimentul vostru. Cum a murit Petre Dordea, Radu Panait trebuia să repare greşeala, sau mai bine crima de două ori săvârşită.

Va face al treilea păcat însurându-se cu altă femee, acum când s'apropie de groapă şi e mai gârbovit ca mine! Cum să astupe gura lumei, care a aflat tot, tot, tot!...

— Şi tu dela cine aflaşi toate astea?

— Dela unchiul Ruxandrei şi dela Bică, soldatul, ordonanţa voastră, care stă la un prieten al meu şi care, sătul de tine şi de Radu, are să vă dea de gât, să vă ştie lumea. Ai înţeles, luaţi seama. Eu acum mă duc ş'am să viu după răspuns chiar mâine.

Ruxandra, lovită moraliceşte, nu s'a mai putut mângâia niciodată. După moartea soţului său a avut de îndurat şi mai grele nenorociri şi toată mângâierea ei o găsea în munca intelectuală, muncă grea care oboseşte. In afară, de lecţii, care îi răpiau mai toată ziua, scria la gazete şi la reviste, alerga după meditaţii, fără ca să fie forţată prea mult de nevoile şi grijile casei. Toate le făcea numai ca să omoare timpul şi să uite necazurile, căci spunea că nimic nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

consolează ca munca. Deprinsă a se mulțumi cu puțin, econoamă, rostită și păstrătoare, agonisea lunar câteva din aceiace câștiga și la finele anului călătorea în streinătate, nu spre a se lăuda că a trecut hotarele, ci spre a se instrui în muzee și pe în bazilice și expoziținni. Incetul cu încetul, căpătă o mulțime de cunoștințe alese în streinătate, unde învățâ multe lucruri interesante, lucruri despre cari vorbea apoi în țara sa, unde începu să înțeleagă că lipseau multe părți de știință femeilor, cari se pretindeau culte. In deosebite rânduri scrise articole în contra luxului și a ușurătății cu care se fac și se desfac căsătoriile, în contra putreziciunei din politică, a lipsurilor din școli, a educațiunei greșite, care se dă tineretului. In diferite Atenee din țară, ținu conferințe, instructive și înălțătoare. Mai mult ca orice, Ruxandra, își iubia acum patria, căci toate celelalte iubiri îi adusese dureri, de care nu voia să-și mai aducă aminte. Nu era societate instructivă ori filantropică din care ea să nu facă parte, nu era congres, ori excursie științifică, unde să nu fie invitată și să nu se ducă, petrutindeni intrând în discuțiuni alese, prezentând memorii, ținând discursuri înălțătoare și distingându-se pe tărâmul cultural, cu râvna și cu dorul unei femei a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lese cum era. Primea salutări și felicitări de pretutindeni și, în țările streine pe unde se ducea, vorbea cu mândrie de țara sa, menită să aibă un mare viitor.

Lumea o fericea și ea la toate rămânea rece.

Mulți dintre cei ce o prețuiau atât erau îngrijeați câte odată de atitudinea ei.

In societățile culturale și instructive, Ruxandra, părea cu totul altceva decât aceia ce era față de-ai săi acasă. Pe dată ce se întorcea dela o întrunire, sau dela o conferință, unde lua cuvântul și strălucea prin aleasa-i vorbire și prin patriotismul ei luminat, intra în camera sa de lucru, lăsând din mâini, flori, cărți și manuscrise, cădea pe divan obosită, tristă, abătută, disperată!

Sta așa pe gânduri ceasuri întregi și nimeni nu putea atunci să-i vorbească. In loc să fie bucuroasă de succesele ei, ele o apăsau.

Dragostea lui Rinaldo, care o urmase în țară, nu putea să mângâe sufletul ei ofilit de timpuriu, iar fata era prea mică...

— M'am apucat de scris și de conferințe, zicea dânsa, prietenelor sale, în loc să cad în alte vicii. Nenorocirea putea să mă împingă la crimă. Credința mea în Dumnezeu a fost mare, ea m'a mântuit. Acum să mă lăsați așa și să mă luați cum sunt. In

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lumea voastră de petreceri, n'am ce căuta.

— Dar eşti anostă, draga mea, anostă şi rece cu noi, apoi de tine n'ai nici-o grijă.

Mai odihneşte-te, mai caută-te, nu vezi că-ai slăbit, păcat de chipul tău ăsta frumos, de tinereţea ta, care trece zadarnic.

— Şi altfel dacă aşi sta şi aşi petrece ca voi n'ar trece? Odihnă? Dar în groapă — pe veci — ce am să fac?

— Acuma ţi-ai ajuns scopul, eşti cunoscută, apreciată, ţi-ai strâns, ca o femee cuminte, bani albi, pentru zile negre, ai călătorit în lumea largă, e timpul să vezi şi de tine, să mai petreci şi tu între ai tăi. Ai acrul că în pieptul tău zace suferinţa, de ce te plângi? Moartea lui Petrică, da este o durere; dar ce strici tu, aşa a vrut Dumnezeu!

Ar fi vremea să părăseşti întristarea şi să te dai plăcerilor vieţei, că doar de carne eşti şi tu. Aide, nu mai fii aşa ţerică, coboară-te între noi, Ruxandro, fii veselă, fii fericită că în lume ţi-ai împlinit datoriile.

— Despre inima mea pe care o crede-ţi înecremenită, zice-ţi că numai bate pentru nimic? Voi aţi văzut vr'o biserică prin care au trecut săgeţile fulgerului? Ce ruină tristă!...

Înfăţişarea ei te înduioşează. Urmăreşti cu ochii, zidurile sfărâmate peste cari creşte muşchiul şi bozeşte, în miez de noapte,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cucuvaia; cauți cu ochii să găsești rostul clădirei, iar cu mintea să înțelegi cum de s'a întâmplat o asemenea nenorocire, în casa Domnului și, fără voie, verși o lacrimă peste o cărămidă, care nu știe că deasupra ei era zugrăvit chipul Mântuitorului!...

— Ei ce are face biserica și trăsnetul cu tine?

— Are face și să vedeți cum. Inima, prin care a trecut o suferință mare, seamănă cu o ruină prin care a trecut săgețile fulgerului.

— Tot nu înțelegem.

— Vă cred, dar ascultați: Ruina vie e cu mult mai înfiorătoare.

— Lasă dragă alegoriile astea, lasă-le, că viața-i scurtă și caută de profită de ea, trăind-o ca lumea, nu ca nelumea, cum o trăiești tu.

— Cel mai sigur mijloc de cunoaștere a vieței, se înțelege că e plăcerea, însă cel care a suferit mult, ca mine, e mai stângaciu decât cel care a simțit-o. Lăsați-mă cum sunt, nu-mi cereți să fiu altfel, nici nu căutați a pătrunde adâncurile mele sufletești, căci acolo, veți da de un întuneric așa de înfiorător, care va întuneca poate fruntile astea ale voastre, ochii aceștia scânteetori, în cari eu citesc dorul de a ști ce plăceri vă aduce ziua de mâine. Pe când eu...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce numai de aceasta trăim noi?

— Da, da, numai pentru plăceri, luaţi însă seama: Pe foi plăpânde de trandafiri, picăturile de rouă nu ţin, alunecă... trec. Trece tot în astă lume.

— Vorbeşti bine, trece ca; dar dacă trec toate, de ce n'ajungi odată vecinica asta eternă melancolie şi să te vedem iar zâmbitoare şi veselă, cum te-am cunoscut în şcoală şi cum trebuia să fii la această vârstă?

De altfel, eşti iubită, eşti curtată, zise una din ele, făcând aluzie la Rinaldo, care venise după dânsa şi toţi o ştiau...

— V'am spus, lăsaţi-mă, lăsaţi-mă, iar voi trăiţi vesele şi surâzătoare, ca zilele acestea de primăvară; iar pe mine, plângeţi-mă, uitaţi-mă, tot una-mi face. Vreau să trăiesc şi să trec ca o floare fără nume, ca un pârâu isvorât în văi pierdute şi misterioase.

Pe când vorbea astfel, faţa ei brună ca ambra se colorase puţin, părul negru corb, mătăsos şi ondulat, îi căzuse pe tâmple şi vălurile de muselină pe care mereu le înfăşura şi le desfăşura de pe braţe, scăpându-i din mâini, îi făceau corpul şi mai mlădios. In acest moment sosi Rinaldo de Novi, care privind'o, îi zise abia şoptind, pe când îi săruta mâna: Pari o statue, atât de frumoase sunt liniile trupului tău, apoi tare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

către celelalte: Ce frumoasă e doamna Ruxandra azi. Păcat că e atât de sălbatică în totdeauna!

— Oricine se apropie de d-ta îngheață!

Nu e așa, doamnele mele? Zise surâzând, Rinaldo.

— Așa, așa, ai dreptate. Și noi de atâta vreme îi spunem același lucru. E în zadar. Pentru mine Ruxandra e o enigmă. In călătoriile mele și în calitatea mea de scriitor, am cunoscut multe femei de geniu; în ele aveau și partea lor slabă. Ea este perfectă, zise el cu entuziasm, dar descurajează cercetările mele asupra psihologiei feminine, fără cauză aparentă, căci a avut toate darurile dela natură și când surâde Ruxandra, răsare soarele...

— O! O! Domnule de Novi, ce poet ești, ziseră în cor, prietenele Ruxandrei, cam înțepate.

— Sunt poet da și cânt tot ce e frumos, doamnele mele. Deși în genere femeile nu prea știu aprecia frumusețea semenelor lor, dați-mi voie să vă întreb: ați văzut o gură mai perfect tăiată și dinți mai sclipitori ca ai Ruxandrei?

Intrebarea era prea decisă ca să fie vre-o scăpare și cu toatele fură de acord că gura și dinții ei erau o poemă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dar ochii? Dar nasul, dar clasicul ei profil? Dar...

— Dar curajul cu care mi faci astfel de elogii, cari mi se pare că întrec bunacuviință, domnul meu, rosti scurt Ruxandra, întorcându-și capul, aspră și răutăcioasă, fără nici un motiv...

Un fel de pudoare nedeslușită o făcea să devie nervoasă oridecâteori Rinaldo o lăuda așa în gura mare.

Nu știa să-și arate drăgălășia și veselia caracterului ei atât de plăcut odinioară, decât la zile mari. Imprejurările și suferința îi curmaseră orice alt avânt sufletesc și nu mai știa să simtă decât când scria, când se ascundea sub fiinte imaginare, când descria stări sufletești născocite din fantasia ei și cari părea că n'o privesc.

Rinaldo de Novi, mâhnit și atins de această scenă la care nu se aștepta, enervat de surâsurile acelor femei clevetitoare și geloase, cari nu așteptau decât prilejul de a avea materie de iscoadă, salută rece, și plecă.

Ruxandrei îi păru rău, dar ca de obicei, mândria o împiedică să-l chieme înapoi.

De câte ori noi nu ne ruinăm cele mai dulci și mai sublime momente din viață, cu stupide sau goale sentimente de amor propriu, cari nu trebue să existe în dragoste cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rată, cu false convenienţe, cari ucid tot ce e avânt sincer şi frumos!

Una dintre prietenele ei, care ţinea la dânsa, îi zise dojenind-o:

— De ce eşti aşa Ruxandro? Ai putea fi atât de fericită!

— Eu? Niciodată de aci încolo, orice mi-ar dărui Dumnezeu. Sufletul meu e ca o medalie cu două feţe. Pe o faţă este îngerul şi pe alta Satana! Voi o vedeţi numai pe cea frumoasă, dar alta îmi este soarta. Aici va să mă târăsc ca viermele în tină... Poate, după moarte, îmi va fi scris să ştiu ce-i fericirea.

Acum? Nu mai ştiu trăi între voi şi ca voi...

— Bună ziua, mamă, strigă Mărgărita, am terminat azi şcoala cu succes, dar se opri mirată de atâta lume, care era în casă şi pe care ea n'o cunoştea.

După ce-şi depuse lucrurile în sală, copila intră în salon, sărută pe Ruxandra, salută pe prietenele ei, apoi începu să istorisească peripeţiile examenului de absolvire, glumele şi păcălelile colegelor cu o drăgălăşie şi o vervă care uimi pe toţi. Ieşi apoi să aşeze cărţile şi hainele, în locul unde i'l arătă Ruxandra.

— Are o fată mare, n'am ştiut, zise o prietenă către alta.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nici eu, zise cealaltă.

— Nici eu, adause şoptind o a treia.

— Asta o fi reversul medalici, soro!

— Mai ştii, asta e piedica de n'o ia pe Novi.

— Ei aşi, ar lua-o pentru bani şi pentru casă şi ar închide ochii pentru fată.

— Ba poate i-ar deschide mai târziu şi pentru ea, că e frumuşică. S'au mai văzut dealdeastea!

— Ai domnişoară frumoasă, Ruxandro, îi zise Ioneasca, abia văzând-o, e fata ta sau ţi-e soră?

— A ei, nu vezi că-i seamănă chip leit.

— Mai tânără şi mai frumoasă.

— Ba şi mai veselă.

— Copil, soro, ce, vrei să fie ca noi?

— Ţi-a dat Dumnezeu toate bucuriile, adause ele plecând, acum să nu te mai vedem tristă şi posomorâtă, ai tovarăşe n'o să-ţi mai fie nici urât, nici...

— Mie nu mi-e urât niciodată, lucrez.

— Ce urât să-i fie soro, musafirul l'ai uitat? Ziseră toate de abia ieşite din casă.

— Şi că bine zici, soro... şi râseră cu răutate.

— Mofturi, dragă, rosti Vârtejeasca ieşind.

— Se face tristă şi melancolică, numai ca să fie interesantă. Nu ştii misticismui, simbolismul, poza sunt la modă şi Ruxandra şi cu vorba şi cu portul şi cu toate e

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai altfel decât toată lumea, de aceia place bărbaților și are succes în ceeace spune.

— Ba știe ce spune, îi luă apărarea una; e cultă și vorbește și frumos.

— Tu nu vorbești?

— Vorbesc, moși pe groși. Ca tine și ca mine, plin pământul. N'auzeai ce spunea de medalie, ce comparație splendidă!...

— Of! Păi cum. Unde era splendoarea, cine nu știe că medalia are două fețe: Numărul și pajura?...

— Ce are face! N'ai înțeles aluzia?

Cine nu știe te judecă după față și peste sufletul tău arde pojarul.

— Ei arde, ce-ți spusei cu adineauri, Ruxandra ar vrea să se căpătuiască cu Rinaldo de Novi și nu poate din pricina fetei.

— Nu e de asta, mi-a spus mie. Nu se mărită niciodată!...

— Și tu o crezi?

— Nu, și în orice caz n'ar lua un strein, e româncă prea bună, ca să-și schimbe nația.

— Să nu fie dragă ce spun eu. Adio și să ne vedem sănătoase pe mâine.

* * *

Proletariatul intelectual femenin, in țara noastră, ca și'aiurea, devenind un fapt, fetele fără zestre dau fuga spre servicii, cu speranța că printr'un câștig meschin își

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vor dobândi independența. Liber și sincer de ar putea vorbi ele și spune căile prin cari ajung și cum își duc zilele lor de independență materială, ne-am minuna de mlaștina prin care au trebuit să treacă, mai fiecare d-șoară funcționară, profesionistă, pentru a-și putea obține și menține postul!

Cele cinstite n'ajung nimic; celelalte, nu doar că înaintează mult în gradele serviciului, bărbații se tem de avântul luat de institutiile femenine și de voința lor de a fi independente, dar ajung a gusta din plăcerile vieței, a purta lucruri după ultima modă, a se plimba în automobil, a sta în oteluri la primul etaj, a avea loje la toate premierele de operă. Sfârșesc cariera, făcând pe vre-un diplomat, om cu vază, plin la pungă, dar în vârstă, fie ca să divorțeze, fie să-i facă testament mai înainte de-a trece pragul primăriei, sau la spital, care este ultima etapă, refugiul ultim, în care se încheiă nesocotința și depravarea lor!

Arare slujbașă, care s'ajungă ceva de seamă, fără să treacă prin asemenea mizerii, care să poată, prin muncă cinstită, agonisi traiul zilnic, rămâne neclintită în calea virtuței și a datoriei. Fericită ar fi România cu alte moravuri și dacă în ea s'ar stinge și s'ar înmormânta: viciul și hatârul! Feminismul rațional așa, cum îl înțelesese și susți-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nuse în conferințe Ruxandra nu era ca să predice ura împotriva sexului tare, ci ca să asocieze și pe femee la operile mari filantropice și culturale, unde, fără sprijinul ei moral și material, azi când societatea are nevoie de atâtea jertfe, nu s'ar mai putea ajunge cu succes.

Când văd în apele fluviurilor și râurilor adânci aruncându-se picioarele unor poduri uriașe, perforându-se munții, străbătându-se norii și oceanele, descoperindu-se secretele naturii de către oamenii învățați, cu mă simt cât o furnică, zicea Ruxandra; omul însă nu poate să dovedească tot și femeea, prin cultură, ajunge să-i complecteze viața și să-i ajute știința, astfel ca opera începută să fie desăvârșită.

Femeea, prin dulceața și stăruința ei, e capabilă să stârpească atâtea vicii, să creeze atâtea opere de caritate, să combată tuberculoza, alcoolismul și lenea, acest viciu atât de vătămător și dătător de idei negre și funeste, lenea, care pare a fi apanagiul rasei latine; rasă care, de altfel, a fost capabilă să dea omenirii atâtea genii.

Educația copiilor, asistența publică, educația artistică, care înalță și inobilează sufletele, cum și multe altele din funcțiunile statului, pot fi date cu încredere femeilor și socotesc că ele s'ar face demne de orice

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

serviciu, mai ales dacă i se va da aceiaşi instrucţie şi în faţa legei civile, se va ridica din locul ce i s'a rezervat, loc de incapabilă şi inconştientă; rămânând până azi, trecută alături cu epilepticii şi cu nebunii!

Ruxandra susţinea pe femei în toate scrierile sale şi ori unde întâlnea răul: în şcoli, în societate, în cercuri culturale, ori de binefacere, îl combătea cu ardoarea convingerei ei, că fiecare individ, dacă îşi face datoria, este necesar şi folositor, ca orice rotiţă dintr'un ceasornic— pentru a face să se mişte marea maşină care se numeşte: Progres.

Simţea că articolele ei, cari predicau mereu o educaţie sănătoasă şi morală în familie şi în şcoală, erau citite dornic de multe femei, ba de multeori avea polemici prin gazete cu necunoscuţi admiratori şi admiratoare. Ce mult o interesa pe Ruxandra sufletele astea din mulţimea anonimă, care i se dezvăleau cu o timidă pudoare, dar cu dorul nespus, de a fi cercetate, întrebate, luate în seamă!

Aceste mii de suflete, cărora dânsa se adresa, o susţineau de câte ori era descurajată de clevetirile, neglijenţa, indolenţa orientală, bizantinismul celor mulţi... sau celor puţini?

Soarta femeei, în genere, o pasiona, căci Ruxandra susţinea că ea e oropsită şi de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

natură și de legi și trebue ajutată, mai înainte bărbaților ca să-și crecze o conștiință...

Cumi se înfiorează, când discuta de școală, de plămădirea delicatelor suflete de copil de către învățătoare, care ar trebui să fie mândre de misiunea lor de a crea oameni, tot așa de grea, ca aceea de a'i naște; de greutatea vieții acestor femei, ca și a tuturor celor din fabrici, din spitale și din toate breslele, unde plăpânzenia ei era pusă la grea cumpănă! Sănătate și frumusețe, ori mănunca oarbă și scarbădă?.

Tristă era că și Mărgărita, trebuise să îmbrățișeze ingrata și greaua carieră de institutoare, care însă îți dă mari satisfacții, atunci când dintr'un copil, vezi ieșit din mâinile tale, un om desăvârșit. Rar însă ai norocul acesta, căci accia ce făurești la școală cu greu, ca instrucție și mai ales ca educație, se dărâmă acasă, de unde copiii iau numai slabe exemple.

Familia, la sate, chiar și la orașe, fiind adesea, cuib de rele, cuib de exemple ciudate și imorale.

Rămâi câteodată înmărmurit de ceeace știe un copil, lucruri învățate de acasă, și de care nu-l' poți desbăra, căci sunt intrate în caracter, ca otrava în sânge.

Mărgărita ajunsă profesoară la o școală depărtată de provincie, când venea acasă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

discuta cu Ruxandra chestiuni didactice, istorisea despre moravurile de acolo, de jocul de cărți și de chefurile din oraș.

Se plângea de neajunsurile ce-i făcea colegele, de glumele, de aluziunile și păcălelile unui colonel, care pare-că semăna cu ea.

— Ce colonel, cum îl chiamă, ce face în ticăloșia aceia de oraș? Coloneli pe la voi, bine a-ți ajuns!

— Colonel da și încă sunt mulți, ba pe al meu, îmi pare că l'a făcut și general.

— Ce spui, cum îl chemă pe al tău? Cine e acela? Cum se numește, spune curând. Ce caută un asemenea om pe acolo?

— Ce nu știi că o să intrăm în războiu? Ești înapoi cu politica mamă.

— Politica mi-a fost urâtă ca și moda, nu mă cunoști?

— Ba te cunosc și-mi pare rău că trăești aici așa tristă, pitită și gata de sacrificii numai pentru alții.

Trăiește, dragă mamă și pentru d-ta, uite mi-e urât să mai fac atâta drum — ba am și un secret să-ți spun — și venind să te văd tot ocupată, tot înt'e vrafuri de cărți și între maldăre de hârtie, ajunge!..

— Consolează-te și de moartea tatii și de...

— Tatăl tău? Măcar de-ar fi murit!

Zise și își muscă buzele că i-a scăpat o frasă atât de compromițătoare, dar era prea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

târziu. Mărgărita se uită ţintă în ochii ei, palidă şi cu un tremur în colţul gurii. Nu îndrăzni să rostească o vorbă... De multe ori gândise în nevinovăţie ei, că trebuie să fi suferit mult măicuţa de era aşa tristă, şi de multe ori sufletul îi era turburat de îndoială.

De când se făcuse mare şi înţelesese multe din mizeriile lumii ăştia, prinsese unele cuvinte spuse încet în juru-i, unele priviri ca de milă ce nu-şi puluse bine explica. Strigătul mamei sale, în acel moment, îi deslusise pareă dintr'o dată taina naşterii ei vinovate. In loc de revoltă nu simţi de cât o durere fisică, adâncă şi ascuţită ca un pumnal în inimă şi nevoia de a se arunca în genuchi în faţa acelei femei, care pareă îmbătrânise într'o clipă.

Luând-o de gât, cu vocea schimbată de emoţiune abia şoptind, întrebă: 'Trăeşte?

Ruxandra socoti că era inutil să mai mintă şi că tăcuse în deajuns atâţia ani!

— Da, dar să nu întrebi mai mult că nu-ţi spun nimic.

— Ba da măicuţă.

Spune-mi tot mie. Nu te sfii. N'ascunde, cum n'ascund eu de tine nimic. Am ghicit de mult că în sufletul d-tale zace o taină mare, căci altfel n'are de ce fi aşa de obidită

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și să renunțe așa la viață o femeie tânără și deșteaptă.

— Prea adevărat, furtuna a gemut mereu în pieptul ăștia, și până astăzi nu s'a deslănțuit. Nimănui nu i-am spus pe unde a trecut trăsnetul și urma lui ce dezastru a lăsat în mine. Tu, copila mea, acuma ești mare; însă nu încă destul de gintărită, și de pregătită ca să învingi amarul vieței.

Înțelege-mă, cruță-mă, mângâe-mă.

— Ba da, ba da, vreau să fiu părtașe la tot. Să învinge tot, să te răsbun; însă ce știu eu face, dacă tu nu-mi destăinuești nimic?

— Mai e timp; pentru nenorociri, vremea toarce încet caerul său, minutele ne par veacuri și loviturile soartei date cu toporul. Spune-mi mai bine tu ce aveai de spus, vom vedea ce este de făcut; fii înțeleaptă și cuminte, ca și până acum; moderează-ți caracterul puțin cam violent; fii răbdătoare și bună, așa se trăește în lume, altfel...

— Nu mai ascult nici o morală, bună și răbdătoare ca d-ta nu vreau să fiu. Morala mea e: Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte.

— Poate că, în lumea asta, tu vei isbuti mai bine decât mine. Dar ce secret aveai să-mi spui?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mărgărita se roşi şi ca pe când era mititică? şi-ascunse capul în poala mamei sale. Îi dogoreau obrajii şi ar fi vrut să-i facă un potop de întrebări: Cum îl chema pe tatăl ei? Unde trăia? Ce era? De ce nu voise s'o vadă, ori s'o ţină cu dânsul? De ce nu făcuse nici un sacrificiu pentru creşterea ei şi-o lăsase pe Ruxandra să muncească, zi şi noapte, ca să-i dea o educaţie cum se cade?...

Nu îndrăzni însă, căci simţea că ar fi îndureral-o.

După un lung moment de gândire zise:

— Iubesc pe un locotenent şi el mă cere de nevastă. Ruxandra, care nu se aşteptase la o astfel de destăinuire, considerând mereu pe Mărgărita tot fetiţă mică, tresări ca deşteptată dintr'un vis urât, îi luă fruntea între mâini şi cu un lung suspin o întrebă:

— Dar el? Te iubeşte? E om cum se cade?

— E doctor, e băiat foarte bun şi mă iubeşte. Vrem să ne cununăm curând.

— Bine dar tu n'ai zestrea reglementară pentru un ofiţer.

— Am carieră sigură, să-mi dea dispensă, asta am rugat pe generalul să-mi facă şi.... Auzind că iar pomeneşte de general, Ruxandra se încruntă.

— Şi... ţi-a făgăduit?

— Ei aşi, ţi-ai găsit! Mănâncă la cantina

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dela școala noastră, mă tachinează cu locotenentul meu, iar când îi spui despre acte schimbă vorba, râde și pleacă. Mă uit la el cum pornește pe drum însoțit de o ceată de ofițeri, dar aud că nu-l iubește nici unul. Cine să iubească pe sucitul, pe urâciosul pe sanchiul ăla? Mi-e mai mare necazul pe muzică. Cântă la plecarea și la sosirea lui, parcă ar fi prinț! Vine totdeauna singur, deși se zice că are nevastă. Toți spun că a luat o daneză, ca să se laude și el că e în rândul oamenilor; dar că ea l'a părăsit. A fugit în țara ei. Cine să poată trăi cu om așa ursuz?

Mi-e necaz când spun colegele că seamănă cu mine și câte odată, dacă sunt răutăcioasă și aspră cu ele, mă strigă ca pe el și atunci cu mor de ciudă.

Ruxandra tăcea.

In jetul ei rămăsese încremenită ca o moartă. La față era galbenă ca turta de ceară și mâinele și picioarele înghețate îi tremurau. Pe față îi șiruiau lacrămile.

— Cu ce te-am mâhnit mamă, zise Mărgărita. Cu ce? N'ai spus că vrei să mă dai mai iute la casa mea?

— Da, da, zise Ruxandra, dar acum!...

— Stai aici, învelește-te cu acest șal, mamă că văd că ai înghețat. Ce ai? De ce plângi? Vorbește.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— N'am să-ți spun nimic și apoi chiar dacă aș avea, povestea ce ți-aș spune, ar fi tristă și monotonă ca simfonia greerului de toamnă. La ce aș mai deschide înaintea ochilor tăi o pagină neagră în care tu să citești și să afli lucruri ce pe mine poate m'ar mieșora în fața ta și din cauza cărora m'ai iubi mai puțin, iar pe tine te-ar face o răsvrătită, disperată, revoltată împotriva cuviințelor și legilor sociale; mângâietoare și protectoare pentru unii, schingiuitoare și nedreaptă pentru alții.

— Nu te înțeleg de fel mamă. Despre care lege voiești să-mi vorbești, eu nu cunosc decât o lege: iubirea mea către tine. Ea este nețărmurită, sublimă și stă scrisă în inima mea, în litere de aur. Ce mai voiești?

— Voiesc să trăiești și să fii fericită.

— Voi fi, dacă și tu mă vei ajuta puțin și precum ai fost mereu bună cu mine să fii și de acum înainte.

— Când ți-am refuzat ție ceva Margărito?

— A maică, măicuță bună ce ești! Am fost sigură de tine. Uite că numai nu-mi place că te văd mereu așa amărâtă ș'acuma așa de mișcată. Mamă, spune curând ce ai, ce te doare?

— Sufletul, fetițo!

— A suferim amândouă de aceiași boală și pe mine mă doare tot sufletul. De când

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

am cunoscut pe Stelian și m'am făgăduit lui, gândind la greutățile ce va trebui să învingem până să dobândim aprobarea formelor de căsătorie la minister, tremur de frică. Ia pune mâna ici pe pieptul meu, mamă, vezi cum mi se bate inima? Numai tu poți să mă ajuți.

— Cu cea mai mare plăcere, copila mea, dar ți-am spus, eu n'am bani și tu fără zestrea reglementară, nu poți lua de soț un ofițer.

— Ba se poate: să-mi ceri dispensă.

— Prin cine? Eu nu cunosc, nu știu, nu pot ruga pe nimeni, știi obiceiul meu.

— Mamă, mamă dragă, Stelian mi-a spus că generalul poate, de el depinde tot.

Când am plecat încoace, dânsul primise numirea de secretar general. Tu... să faci formele, să ceri audiență, să te duci la dânsul, să obții...

— Niciodată! Asta nu se poate s'o fac eu. Tocmai eu...

— De ce? Toate mamele fac sacrificii și mai mari, e așa de natural, așa de ușor lucru să te duci la el...

— Nu-mi cere asta, copila mea!

— Mă înspăimânți, mamă, tu vrei să-mi dărâmi fericirea, vrei să renunț la alesul inimei mele, să n'am casa mea, să ajung

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe drumuri? Atunci tu ești o inimă streină pentru mine, o mamă vitregă, o...

Mărgărita începu să plângă. Ruxandra luându-i capul între mâini i-l mângâiă; dărdâind din toate încheiăturile se ridică în picioare, cum putu, se îndreptă către icoane și închinându-se zise: Doamne înmoaie inima calăului, îmblânzește cum vei ști tu reptila care mi-a supt din vine tot sângele meu și fă ca să nu-și verse veninul și asupra ei, crută-mă de așa umilire Doamne că destul am suferit!...

— Mamă, mamă ce este această rugăciune? Tu atât de blândă și de credincioasă pe cine urăști așa? Nu vezi că ți-e rău mamă?

— Șearpele, zise Ruxandra, șearpele ăla... mai șopti ea și căzu leșinată înaintea icoanei sfintei Fecioare. Alături îngenuchiă plângând și Mărgărita, care îngâna și ea o rugăciune.

* * *

Kivu, unchiul lui Radu, semăna a profet din alte vremuri. Pe el, după cum știm, nedreptatea, mișelia, cruzimea, lenea, prefăcătoria îl desgustau și, ori pe unde le întâlnea, nu le ocrotea nici de fel. Fără sfială isbea cu curaj în toate acele ființe, cari înotau în asemenea păcate. Cu Angela se avea, din această cauză, foarte rău. Adeseaori

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cearta degenerase în insulte, căci această femeie răsfățată de părinți și trăită veșnic fără scrupule, n'avea întru nimic să arunce în fața octogenarului acesta, tot vocabularul său muradr, învățat dela tată-său la tarabă; perfecționat pe stradele și în cafenelele Parisului și lângă Panait, ciracul lui Arghiriadis. Kivu însă nu se sfia de această răutăcioasă și de câte ori o dovedea cu minciuni și cu nedreptăți, o înfiera cu cruzime. El nu suferea fapte nedemne, fie la ea, fie aiurea.

De când aflase de la Bică, fosta ordonanță a lui Radu, că el avusese o copilă cu Ruxandra pe care nu numai că nu voise s'o recunoască; dar nici măcar s'o vadă, că la bătrânețe se înșurase cu o străină, de ochii lumei, numai ca să zică că a fost în stare să facă pasul ăsta, în fond pentru ca Ruxandra să nu mai tragă nici o nădejde, nu era zi dela Dumnezeu în care Kivu să nu stea în casa lor de dojană.

Cât era colonelul de aspru și de insolent cu toată lumea, dar acestui bătrân simpatic și cinstit, nu-i se putuse, niciodată împotrivi, nici răspunde necuviincios. Când acesta aducea vorba despre faptele lui nedrepte și începea să-l judece și să-l mustre, el tăcea, răsfoia cărți și ziare, fuma, tușea, se făcea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că n'aude, își lua chipiul și pleca fără să-l salute.

Această sfială, singura pe care poate o avusese, venea și de acolo, că ori de câte ori simțise nevoie de bani, Kivu îl ajutase. La fiecare grad ce lua îi punea în mână mișoara de lei. La dreptul vorbind el se și mândrea cu nepotă-său; purtările lui însă îl amărau peste fire.

Nu putea el înțelege cum într'o ființă cu așa înalte cunoștințe să fie atâta răutate.

— V'ați făcut de râs cumnată, zise el Angelei, când auzi că daneza fugi în țara ei, nepuțând înțelege o căsătorie cu un om, care nu era în stare să-și îndeplinească datoriile conjugale. De însurat mai era omul ăsta, el care suferise la Paris toate boalele, păzească D-zeu, aproape să-i rămână oasele pe acolo. — De însurat? Doamne ferește! Ca la voi la nimeni! Ei ce a înțeles el într'atâtea păcate, ce? Spune ce?

— Socoteala lui!

— Pedepsește pe ăia de sub mâna lui, strigă la ei, îi insultă. Ce sânt ăia slugile lui? De la o vreme parcă e tulnic colonelul tău.

— Ce colonel bre, visezi? Nu știi că Radu e general, secretar la ministerul de războiu, ba decorat, ba..mare!

— Ba împărat, soro! O să ajungă nea-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mul lui Arghiriadis să împărătească în țara aceasta, țară de bandiți, de contrabandiști, de oameni fără caracter, bolnavi la corp și la suflet, lume nouă, lume de acum!...

— Kivule ești nebun?

— Nu sunt nebun de loc. Mare e numai cine are suflet.

— Ei nu recunoști că, Băiatul Mamei, e ajuns, sus pus.

— Ce a ajuns frate? Ce? *Unul* aelge. Mare nu e cine înșală și părăsește o femee. Mare nu este cine își amăgește prietenul. Mare nu este cine se însoară, când este răscopt și incapabil de însurătoare, mare nu este cine își nesocotește sângele, își ia câmpii și face numai ce-i vine lui la socoteală.

— Kivule ai înebunit?

— Nebunia mea este învățământ, la ca să luați aminte tu și fiu-tău. Odată și odată, o să veniți la vorbele mele, cărora o să le dați crezământ,

— Ai fost totdeauna pismaș pe noi și ne-ai vrut răul, cumnate, acum în loc să te bucuri de nepotă-tău, vii la el cu mâna goală, nesocotești slava la care s'a înălțat.

— Slava... Slăvesc mai mult pe un tăietor de lemne, om harnic și cinstit, decât pe unul ca ăsta, căruia capul i-l apleacă fireturile de general și inima i-o lapasă greutatea păcatelor. Daruri? Nu-i mai dau nimic!... Am

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să adoptez pe Mărgărita și ei să-i las toată averea mea.

— Mărgărita, ce idee! Dar oare știi tu că ea este fata lui Radu?

— Știu, se înțelege că știu!

— Minți! Cu asemenea iscodiri, te rog să ieși din casa mea.

— Casa ta!... De nu eram eu, a-ți fi ajuns pe drumuri, câinii vă întindeau! Știi ce poamă ai fost, Știi că Panati era băgat în datorii până'n gât. I'am scăpat de faliment de rușine. Tresele fiului tău sunt luate cu banii mei.

— Minciuni. Minciuni sunt toate câte spui.

— Vă am la băzunar, aici; azi vreau să închei socotelile cu voi, dela lume străină vă știu toate faptele. Mă leapăd de asa rudenii. Vreau să închid ochii, curățat de păcatele voastre că eu n'am. Faptele mele sunt cântărite de orișicine mă cunoaște, toate au fost săvârșite la lumină, pe când voi a-ți unelțit totul la întuneric. Ca sobolii din mușuroaie, a-ți săpat, a-ți ghiorlănit și a-ți răsbit peste tot ca să ajunge-ți sus, tot mai sus, tot...

— Ei și n'am ajuns?

— Păcatele voastre, păcate. Dar nu vezi în ce hal sunte-ți. Tu o scorpie plină cu venin, el, un șearpe cu ochelari.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Taci Kivule, sau pleacă, dacă nu vrei să-ți dau cu ceva în cap.

— Nu plec. Am venit aici hotărât să fac dreptate. Ori voi, ori eu. Nu mai pot scoate capul în lume, de rușinea ce îndur după urma voastră.

— Vezi de tine, vai de păcatele tale.

— Eu păsesc pe optzeci de ani și nu mă dau pe fiu-tău. Dorm, mănânc, umblu cu fruntea pe sus, pe când el; nu doarme nu mănâncă, e gârbovit, mohorât la față, plânge ca muierile și când îl apucă furiile, cum strigă, cum se bate cu pumnii în cap: cum...

— Ei și ce-ți pasă ție d'asta

— Îmi pasă, cât nu poți înțelege tu. Îmi pasă, căci pe lângă celelalte păcate ce sunt pe cugetul lui, aud că s'a mai băgat în foc și cu niște hârtii ale țării, cărora le-a destăinuit secreul străinilor, pentru bani. A vândut țara!

— Ei mă bagi în păcate, Kivule; ieși că-ți crăp capul, ieși, zise Angela, luând un baston și repezindu-se să dea în Kivu.

El o apucă de mâini, o opri, îl luă, apoi împingând-o, o trânti și o îndesă în fotelul de lângă birou zicându-i:

— Stai neroado și numai fii așa orbită de dragoste către fiu-tău, căci la nimic nu folosește asta. Ascultă-mă cu sânge rece. Voiu fi știind și eu ceva despre el, înțelege

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că viu să-l apăr și să-l scap de primejdie, că doar mi-e neam. Ce cer, ce aștept eu dela voi?

— Nici noi nu vrem nimic dela tine, păcătos bătrân și iscoadă ce ești.

— Așa... Nu vă mai trebuiesc spetele mele, nu?... V'ați ajuns! Acuma Kivu e, păcătos bătrân. Bine... Bine.., Dacă este așa, te sfătuesc ca tu să nu zici asta de două ori, că cu' când mi-oi lua mâna de deasupra voastră, luată e și atunci vai vouă.

— Ne-ai pus tu pâinea pe poliță și noi am mâncat-o.

— Ce recunoști tu? Ingrată ai fost cu părinții tăi și cu toată lumea, care ți-a făcut bine. Cui era să se isvodească Radu? In lumea asta, va să trăiască omul și pentru suflet, să lucreze în așa fel ca să fie mereu împăcat cu el, dar așa sunteți voi? Voi neîmpăcaților cu voi înși-vă. Voi nedușilor la biserică! Nebunia și mândria voastră seacă, pedeapsă vă este. Urâciunea lui D-zeu și a oamenilor este inima împietrită și îngâmfată. De când vă știu eu pe voi, milă și îngăduială pentru nici un om n'ați avut. La vatra voastră acioală nimeni nu și-a găsit.

Mândria merge înaintea dărăpănărei; casa și bunurile mândrului D-zeu le surpă, iar a smeriților și a darnicilor, îngrădire

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și apărarea-le pune. Cugetele cele rele și nedrepte, turâciune îi cade.

— Lasă-mă în pace cu pobreganiile tale, n'a murit nimeni în casa asta, sfaturile tine-le pentru tine.

— Unde nu este sfătuire, ascultare și înțelegere toate planurile se nimicesc, iar de sunt toate acestea împuternicire și temeinicie capătă, temeliile caselor acelea. Nu vedeți că de voi pui de om nu se lipește, pisați apă; văduvă tu de atâta timp, căpătâi nu ți-ai mai găsit; vezi că omul de nimic, nenorocirea lui își croiește; cel cuminte își ia seama la toți pașii săi; cel păcătos calcă în gropi, se însoțește deabinele cu nebunii și cu nătângii.

— Apoi dacă e așa, nebun și nătâng ești și tu.

— Hei femeiă, de te-ai fi luat după capul nătângului ăsta, acum n'ai fi în buzunarul lui, zeci de polițe, datoare vândută și uite, uite vă spun, să nu mă supărați mai mult că bine capului n'aflați. Tu și Radu mi-ați amărât viața, de bun ce am fost, v'ați suit în capul meu; tu mai ales, tu. Acum m'am săturat.

— Dar noi, pe noi nu ne întrebi?

— Voi de ce v'ați săturat? De bunătatea mea? Tu mai sufli? Ai uitat că atunci când

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a răposat tată-tău de nu eram eu ca să te curăț de creditori, dădea-i faliment?

Tot așa s'a întâmplat și când a murit și Panait. Pe fiul tău doar că nu l'a făcut nevastă-mea, încolo... Spune tu ce te-a costat pe tine nașterea și creșterea lui? Spune ce?... Acum ești o femee vârstnică, judecă și taci. Taci și pune-ți strajă gurii, că altfel dai de amar cu mine; mărturia adevărului îmi va mântui sufletul. Sunt om bătrân cu un picior în groapă și tot mereu va să roșesc de faptele voastre, să vă acoper prostiile, să mint pentru voi, cari și cu mine v'ați purtat, destul de urât.

Pofteai să te purtăm în cărcă, te dor picioarele, ai? Vei fi ostenit alergând pe urma noastră, cei care am ajuns sus, așa cum ne-a ajutat D-zeu. Spune, ori bănuiești tot? Asta îți stă în gât și de asta ai să mori tu.

— Mor de rușine pentru faptele voastre. Ți-am spus. Mintea este isvorul nesecat al vieții. Împăcarea cugetului, împăcarea lui. Fiul-tău și-a încărcat sufletul de rele și d'aceia geme... Auzi!... Auzi cum strigă! Închide ușile, ferestrele, aleargă că iar se strânge lumea la voi ca la urs, fugi curând. Băiatul mamei, tu l'ai băgat în păcate, l'ai împins și pe ăsta numai la rele l'ai împins spre prăpastie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ei ce e, ce e? N'are nimic, zise Angela, alergând spre odaia lui Radu. E obosit, o fi lucrat mult aseară. Nu e nimic, trece, trece.

— Ce trece, trece, nu trece nimic. Păcatele unei vieți necântărite, viață în care balanța dreptății a înclinat numai de partea voastră. Ce nici acum nu vezi femee că peste cugetul lui s'a așezat nedreptatea? Greutatea ei îl apasă și de aceia strigă așa. Iadul și raiul nu știi că aicea sunt. Inima cinstită dă sănătate și veselie corpului; sufletul pătat și înfrânt seacă oasele. Supărarea părintelui său, este fiului nebunie, amărăciune nesfârșită celui ce l'a născut și l'a crescut. Tu ai să-i tragi păcatele că l'ai povățuit și l'ai condus la nedreptăți. Tu n'ai știut nimic de fața lui D-zeu și de judecata oamenilor. Ai umblat în căile nedreptăților, de aceia, cel ce vede tot și cumpănește tot, a trimes asupra voastră un sol crud: *Nebunia!*

— Nebun ești tu și acuma ieși că te zdrobesc. Prezicerile tale să-ți fie de cap. De te-ar auzi Radu ți-ar pune revolverul în frunte... te-ar...

— Revolverul, dați-mi revolverul, se auzi strigând din odaia de alături.

Generalul cu părul vâlvoi, cu mâinele întinse, bătea în masă și striga: Revolverul,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aceasta e acuma mântuirea mea! Eu, eu atâta mai am, mai cer, mai vreau, mai...

— Auzi, șopti Kivu. Băiatul mamei, tu l'ai pierdut, tu.

— Aide vino cu mine Kivule, te rog vino, nu mă lăsa singură cu el.

— Trece, trece, n'ai zis tu că trece?

Ce pot eu să-i fac? Cum să vindec păcatul intrat în oasele voastre? Atâta amar de ani v'am ferit, v'am ocrotit, v'am acoperit greșalele ca doar, doar să vă pocăiți, și să cunoașteți; însă pace! Vai mai rău ați fugit și v'ați ascuns de mine și totuși eu, toate le-am aflat. Acum ce să facem? Du-te de închide ferestrele. S'a strâns iar lumea la răspântie.

— Lumea, lumea? Ce-mi pasă mie de lume.

— Vai de mine Angelo, vai de mine, tot nu te pocăiești, tot nu-ți vii în fire? Cât trăești va să fii ca toată lumea și seamă să ții de ea, altfel... ajungi râsul ei și atunci...

— De râsul ei poate tu ești, noi... slavă domnului! Eu sănătoasă, Radu Voinic, general, secretar la Ministerul de Război.

— Război! Război! Acuma sunt în război cu tine și cu mine mamă. Tu ești capul răutăților. Tu m'ai povățuit, m'ai împins la crimă... Vino, vino, îți zic... Suntem în război, strigă Radu din camera de alături

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și căzu pe jețul, unde dormea de câtva timp, în pat ne mai găsindu-și odihna.

Kivu se duse încet, în vârful picioarelor, lângă dânsul, îl mângâiă, îi frecă mâinele, apoi văzând că a adormit ieși din odaie, închinându-se și zicând: Păzește Doamne de de mai rău. Păzește!... Întâlnind la ușe pe Angela, îi zise: ce bună și de ajutor v'ar fi acum Mărgărita! Cu chipul ei frumos și tânăr, i-ar potoli nervii lui tată-său, te-ar scăpa poate și pe tine de urgia care te așteaptă!

— Vezi frate, bine te gândișă, asta îmi lipsește acuma, asta, o bastardă în casa noastră, o friptă, subțire ca o trestie, cu chipul șters și palid ca al unei păpuși de ceară. Parcă-i sfânta Filofteia.

— Sfântă, negreșit că sfinte sunt și ea, și Ruxandra; nu v'am supărat cu nimic și fiu-tău știe bine asta. Știe că se dase de curând ordin ca ofițerii, cari au copii, trebue să-i recunoască. Multe femei au cerut dreptul lor, au amenințat cu scandaluri, cu scrisori, cu tot felul de mărturii și ele, sărmanele, au tăcut!

— Ce puteau să facă, ce dovezi aveau? Ce?

— Dovada cea mai vie era chipul fetei, leită Radu.

— Ei cum să facă asta, rușinea lor era

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Necinstea și infamia voastră că n'ați înfiiat-o, zise Kivu ieșind și adăugând: Necinstea și infamia... O să vă coste scump, rămâi sănătoasă aspido.

* * *

Când dete să iasă pe poartă, Kivu, față în față se întâlni cu Bică, venea să vadă pe fostul său căpitan, să-l felicite că ajunsese așa mare și să-l roage ca să treacă pe fiusău dela Cavalerie la Arsenal, altfel ca în caz de războiu, cum se șuna, să poată rămâne aici în Capitală.

Are sărmanul șease copii, zise el către Kivu și, de n'aș pune eu umărul la casa lor, ar muri ploduriie alea de foame.

— Ce tot nu-ți cunoști omul. Ai venit să-ți răcești gura de geaba. Cui făcut-a el vreodată vre-un bine?

— Păi poate s'o fi schimbat s'o milostivi să...

— Lupul păru și schimbă, dar năravul ba, acuma ai brodit-o tăman bine, e furios; când plânge, când țipă, când se bate cu pumnii în cap, stă rău de tot, are toane. Ori de câte ori nu găsește o hârtie, e zorit, ori dă de vre-o neplăcere, îl găsește alte alea, păzească D-zeu!

— Nu-i de asta, nu, păcatele tinerețelor,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ispășirea lor!... Socotești că nu le trage acum? La dreptul vorbind, n'ar fi trebuit să cadă tot pe capul lui. Baba, ca e de vină.

— Ba nu ziseși bine... și eu tot cu ea m'am sfădit până adineaori; dar ce poți isbuti? Fier rău. Încuibat în ea este năravul mândriei și al hulei. Vezi să nu te afle că ești aici c'ai pățit-o! Te urăște de moarte.

— D'apoi eu? Ș'o am la mână ce știe ea?

— O ai la mână, zău? Ei cum așa?

— Pe când eram ordonanță la generalul, căpitan pe atunci, n'am văzut eu cum s'au încurcat toate ițele? Nu duceam ș'aduceam eu scrisorile cuconiței Ruxandra? Nu știu eu când a făcut pe Margareta în stréinătate? N'am văzut-o la doică militică? Nu eram martor, când s'au certat pentru ea? Căpitanul, ce e drept, a vrut odată s'o recunoască; dar ciuca bătrână i-a sărit în cap. Invinuind femeia și batjocorind-o și n'avea dreptate nu, pun mâna'n foc.

— Ce spui Bică, ești sigur?

— Cum te văd și cum vezi. Fata era cinstită și-și vedea de slujbulița ei. Noi am luat la dânsele odaie cu chirie. El s'a legat de dânsa și dă-i azi curte, dă-i mâine, s'a înduplecat și... s'a încrezut în el și-a pățit-o. Știu și noaptea aia. Să nu jure el că mă dau de mărturie și la tribunal și în fața lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dumnezeu. Păi, să vezi, fata, seamănă cu tată-său ca două picături de apă.

— Ce spui tu, ai mai văzut-o? E mare, frumoasă?

— Cum să n'o văd? Cu cine stă de vorbă, biata d-nă, decât cu mine? Mie-mi spune toate focurile.

— Sărmana femee!

— A suferit foarte mult, te gândește: Nenorocită de căpitanul, dată tot de el pe mâna unui om pe care nu-l iubea...

— De ce l'a luat?

— L'a luat să-și facă rândul, l'a luat poate și'n necazul celui care o părăsise. Dordea mort din cauza acestuia, ea rămasă cu un copil pe cap, bolnavă și aproape să-și piarză slujba și...

— Vorbă-i frate, o martiră femeia asta!

— Și încă d-ta nu știi nimic dintr'ale dânsei; te-ai minuna de bunătatea, de răbdarea și de cuminţenia ei. Acum poate vei fi citit și d-ta în gazetă că s'a făcut lege ca ofițerii, cari au copii neligitimi, sunt obligați să se însoare și să le reguleze situaţiunea lor.

— Păi eu ce-am tocat aici Angelii? D-zeu să binecuvinteze pe cei ce-au rânduit așa. Ruxandra nu i-a propus asta lui Radu?

— Ei, nu, chiar eu i-am adus scrisoarea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

atunci și acum în urmă, când el a înscris divorțul cu Daneza aia.

— Aia? Și pasul ăla a fost o nerozie.

— Firește, cuconița Ruxandra, cadră pe lângă dânsa, față de oameni; că pareă-ți spuse-i că am cunoscut pe maică-sa. Fată învățată, frumoasă, blândă, fată cu slujbulița ei, fată aleasă și dulce la vorbă; dar slabă la inimă, că s'a înnerezut în el și s'a ars.

— Biată Ruxandra!

— Hei! Hei! Câte ori fi ca dânsa! Adică poate alelalte or fi mai îndrăznețe.

— Asta, i-a să'l fi luat de gâtul mondi-

— Mă întrebi pe mine ce e de făcut și mintele să-i fi arătat scrisorile, probele la vreau să știu sigur, unde sunt, cum trăesc, o lua, ori îi picau înoroite tresele ale cu care acum se fălește de nu-i mai dai cu strămurariția la nas.

— Că bine zici Bică!

— Ea, ce să facă? Cunoscută în lume, ajungea de rușine și hainul tot n'ar fi luat-o, o să rămâie pensia lui Statului și ochii o să-i închidă străinii, vei trăi și vei vedea.

— Așa e. Uite copila aia, rămasă în lume fără rost, mie-mi stă pe cuget, ce e de făcut?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mă întrebi pe mine ce e de făcut şi vrei să-ţi spun?

— Da, da, spune. Vreau, se înţelege că vreau să ştiu sigur, unde sunt, cum trăesc, cum se ţin nenorocitele alea?

— E, de asta e lesne, lipsă aşa mare nu duc, dar sprijin n'au, mângâiere de nicăeri şi Ruxandra, de când a văduvit, n'a mai scos negrelele după dânsa, n'a mai uscat lacrimile, plânge. De mila ei, întristată e şi fata. Are şi aia minte ca o bătrână. A îndemnat mereu pe maică-sa să se mărite, dar a rămas pe lume, stingheră, înmărmurită ca o statuie. Ce e drept că loviturile primite, i-au fost prea dureroase şi Dordea i-a amărât viaţa.

— Cum şi ăla? Cum, de ce?

— Doamne fereşte? Întrebi şi d-ta, păi ăla era adormit, n'a văzut ce-a luat? S'a bucurat în urmă când a aflat că Ruxandra avea un copil? A adus pe Mărgărita în casă, numai ca să-şi chinuiască zilnic femeia! S'o sugrume şi mai multe nu. De câte ori n'am scăpat-o din mâinele lui? Viaţa a fost aia pe ea?

— Cum o chinuia pe mamă că avea un copil! Ce oameni şi ăştia? Doamne! Doamne!

— Ce om eşti d-ta de nu înţelegi durerile astea omeneşti? Mă mir eu ce om

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

oşti. Apoi ţi-ar fi plăcut, ţi-ar fi venit la socoteală să crezi că ţei de soţie o fecioară şi în loc de asta s'o te pomeneşti că iei o mamă?

— Nu, se înţelege că nu, cine nu ţine la cinstea casei lui?

— Şi de tot e vinovat d-l general!

— Cum se poate să fie cineva aşa de criminal? Sânt om bătrân şi până acum nu mi-am mânjit sufletul astfel.

— Mite el şi l-a mânjit şi încă cum! N'ai aflat încă nimic. Dar dreptatea iese deasupra ca untdelemnul. Deodeea a murit tot din pricina nepotă-tău.

— Vai de mine, mă cutremur, nu mai spune. Cum s'a întâmplat şi nenorocirea asta?

— Păi ia te gândeşte d-ta? El vedea zilnic în cuibul său, pui străin. Putin era pe dânsul? Mereu întreba pe Ruxandra despre faptele ei, mereu o bănuia, o suduia, o chinuia să spună a cui era copila. N'avea dreptate? Avea şi încă foarte mare. Aşi fi făcut şi eu tot aşa, poate şi mai rău.

— Mai rău de aşa n'avea cum. Ei, dacă i'destăinuia dânsa secretul, aşa-i că generalul d-tale azi ar fi fost mort?

— Mai bine murea! Păcat de gradul lui!

— Gradul lui e pus pe umăr de păcate, ia numai ascultă să-ţi spun: Ei mai a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

veau un prieten căpitanul Murgu, Dordea l'a bănuit pe ăsta că-ar fi fost ăl cu pricina şi l'a provocat la duel. Alde căpitan Panait a ascultat tot cu nepăsare şi i-a primit să fie martor.

— Auzi suflet înveninat, şi negru, auzi conştiinţă de creştin!

— Nu i-ar mai ajuta D-zeu, bietul Dordea; Aiurit, amărât, nemâncat, ne dormit, prins zilnic de frigurile geloziei că îşi iubea femeia şi îi cerea mereu să-i dea în mână pe vinovat. Când socotea, că l-a prins şi-şi ascuţia sabia s'o bage'n Murgu i-a picat în mână dovadă, scrisoarea asta, Atunci sosea şi alde căpitan Radu. Dordea, citind-o, a înţeles toată chestia; cum a intrat pe uşe, s'a repezit la gâtul lui fără să se mai gândească măcar la sabie. Ca doi tauri înfuriaţi s'au luptat amândoi şi Dordea, care suferea de inimă, a căzut jos lat pe scânduri şi-a murit ca un pui de găină.

— Vai! Vai sărmanul! Ei dar tu cum de ai pus mâna pe scrisoarea asta, cum de n'ai destăinuit nimic?

— Ce nevoie aveam? Păi scrisoarea n'o dusesem tot cu, n'o adunasem bucăţi de pe jos, cântl o aruncase Anghelina. Auzind că Dordea trăieşte rău, şi vrea să afle secretul ei i-am dat-o la timp. Nu i-aşi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/1901-1932

mai fi dat-o că pentru ea s'a făcut moarte de om.

— Ei şi cum şi-a căzut iar acum în mână?

— Socoteala mea! Câte bătăi am mâncat eu, dela hainul ăsta. Ţineam să-l am în mână şi l'am avut.

— Socoteala ta; dar acum e şi a mea, Tu ai să mă ajuţi să fac o faptă frumoasă. Scrisoarea mi-o vei lăsa mie, eu îi voiu cere cu ea socoteală; îi voiu pretinde s'o ia pe Ruxandra, măcar pentru un ceas ca să-şi recunoască copila şi apoi...

— Târziu. Socotesc că nici dânsa nu mai vrea acum nimic. A avut ea partide multe de căsătorie, azi o roagă unul, om de seamă destul de bun, învăţat ca şi dânsa, dar, la vremea asta, nu se mai gândeşte de cât la fericirea fetei.

— Asta vreau şi eu, fericirea Mărgăritei.

— Poate d-ta să vrei, dar ei... îi vor pierea, mă înţelegi?

— Cât trăiesc eu, n'are să se întâmple nimic, tu, dacă eşti meşter, fă-mă să cunosc bine pe fată şi pe maică-sa şi să vorbesc cu ele.

— Acum ar fi tocmai nemerit; dar cum să facem? Ruxandra e bolnavă de supărare că pe Mărgărita o cere un ofiţer şi ca n'are zestre; are leafă, dar asta n'ajunge.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce spui? Fata e mare de măritat?

— Apoi cum de nu? Fă socoteală d'atunci şi până acum vremea trece. Ce e anul, părere!

— Doamne! Doamne! Ce-mi vine acum în minte. Bică Bică, înţeleg că cel Atot-Puternic mă va ajuta ca eu să repar o nelegiuire.

— Dacă d-ta vrei ăsta, lucrul e lesne. Eri le auzeam că n'au pe cine pune pe pe capul generalului ca să aprobe formele de căsătorie, să-i dea feti dispensă, D-ta ai putea...

— Ce aşi putea? Spune; spune curând?

— Să stăruieşti pe lângă d-nul general ca să...

— Asta ar fi lucrul cel mai uşor, dacă aş avea afacere cu un om de inimă; dar de ce nu i-a iniţiativa asta Ruxandra, ce păcatele dobar Radu e tată...

— Păi socoteşti că Mărgărita ştie asta?

— Maică-sa încă până astă-zi nu i-a destăinuit?

— Nu, căci Ruxandra e mai mândră de cât atâta şi ce i-ar fi folosit dacă-i spunea. Ieri a fost între ele ceva duios de tot.

— Ce? Spune ce, că sunt foarte nerăbdător.

— Mărgărita a rugat pe maică-sa să meargă la generalul, dar Ruxandra, (tremura

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plângea, și-l blestema; fata crezând că mai-că-sa nu vrea s'o servească, plângea și ea; în dragostea ce avea pentru Dr. Stelian Vinea se hotărâse să vină fata singură să-și încerce norocul.

— Ce spui Bică, Mărgărita va veni aici? Se va ruga de câinele ăsta? Se va înjosi în fața lui? Nu, nu asta nu se poate. Voiu sta colea, o voiu aștepta ca s'o cruț d'asemenea înjosire. Ție îți făgăduiesc că de va începe războiul voi dărui nora-ta câte două zeci de lei de copil pe lună, tot timpul cât va ține nevoia asta pe capul nostru.

— Are mulți, șease, să-i trăiască!

— Amin! Ai cuvântul meu. Du-te, ești om de treabă. Pe când voia să treacă pragul și să plece, Mărgărita s'apropia de poartă. Bică o salută. Se întoarse iute înapoi și lui Kivu îi spuse: Vine, vine, asta care vine-i Mărgărita! Aibi grije de ea, ține-te de vorbă.

Cum o văzu Kivu murmură încet: Chip leit spurcatul de tată-său, apoi îndreptându-se către Bică șopti: Fii pe pace, acuma poți pleca, iar fetei dându-i mâna îi zise:

— Pe generalul îl cauți d-șoară? Dânsul e bolnav și acuma doarme dus, eu însă sunt sănătos și deștept, știu la ce-ai venit. Te voiu servi cum nici nu gândești. Eu sunt unchiul lui; dar, din acest minut, mă lea-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

până și de aci înainte, moșul Kivu, va fi unchiul d-tale, primești? Fata rămase încremenită.

— Nu înțeleg d-le.

Acum să mergem d-șoară și în curând vei avea aprobate actele căsătoriei cu alesul inimei d-tale.

— Apoi vezi d-le, eu n'am dota reglementară și veneam să cer dispensă, începu ea a zice cu curaj...

— Vei avea tot ce dorești, vei avea încă și mai mult decât se cere pentru a lua un locotenent...

— Din ce în ce mai nedumerită întrebă: Pentru ce? Cum așa?

— Așa cum vrea D-zeu pentru fetele bune ca d-ta și cum a hotărât moșul Kivu. Lasă-te în seama lui... și vino, vino să-ți primești zestrea chiar azi din mâna lui.

Umilă Mărgărita urmă pe acest bătrân care îi inspiră tot atâta simpatie câtă încredere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA III.

Când trecem printr'o pădure, cu trăsura sau cu automobilul, nu mai ne putem sătura privind la grosimea trunchiurilor, la înălțimea copacilor, la desimea ramurilor și a frunzelor. Nici cugetăm atuncea la scorburi și putregaiuri, la veștejirea și uscăciunea lor.

Când ne aflăm într'o sală de spectacol, la un bal, la o serată, admirăm figurile, ținuta, costumele și un minut nu ne trece prin minte de schilodiri, nici de șubrezenii, de boale, de patimi, ascund mătăsurile și catifelele scumpe, postavurile și moarurile alese.

Când mergem în cimintir să depunem o floare pe-o țărână scumpă, dăm, pe cruci și pe lespezi de piatră, de numele unor ființe pe cari le socoteam nemuritoare, sau răpite de coasa morții — atunci, când le credeam mai sănătoase și în floarea vârstei, mai doritoare de plăceri și de viață. Mașina umană, alcătuită ca orice mașină, complicată, din roate, rotițe, mânere, belciuge și șuru-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

puri, se uzează, când n'o scutim de învârtiri primejdioase, se ruginește, se dărapănă mai iute ca oricare, căci mecanismul ei delicat trebuie curățit, îngrijit, apărat și noi, abia când vedem că merge greu alergăm la știința mecanicului, care și el, la urma urmelor, este tot o slabă parigorie! Știința constată doar răul înaintat și te pregătește să aștepți în liniște catastrofa ultimă, care te lecuește pentru vecie.

In afară de spitale, pentru bolnavii lipsiți de mijloace s'a mai inventat, pentru cei cu dare de mână, sanatoriul, o instituție modernă, unde se poate trăi pe socoteala nervilor altora și plăti toate năsbâtiile și capriciile, repara multe șubrezenii, pune unele doage ce lipsesc la capetele multora pe cari tu i-ai crezut oameni întregi și chibzuiți.

Și la noi, imitând străinătatea, s'a înființat pentru bolnavi multe asemenea institute despre cari doctori ca Gerota, Mărgăritescu, Tatușescu, Smărăndescu, Mitulescu și Antoniu ne-ar fi putut da curioase și interesante deslușiri, dacă aveau timpul după ce le curăriseau, să le și noteze, dar..

Acesta din urmă deși mai tânăr, în sanatoriul său, având loc și un confort admirabil, primește suferinzi din toate clasele societății.

Ordinea, curățenia, care domneau aci și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai ales îngrijirea prietenească a simpaticului om de știință și răbdarea nemărginită cu care se ocupa de fiecare caz ce i se prezenta, făcuse lumea doritoare de a-și îngriji sănătatea cu asemenea om de bine.

Surâzător și blând, vorbea cu fiecare, asculta păsurile, potolea, cum putea mai curând, durerile; de aceia sanatoriul său era mai totdeauna plin. Operațiuni grele, amputări, îndreptări ale deviațiunilor dorsale, boli nervoase și contagioase, paralizii, erau tratate după ultima descoperire științifică, doctorul având, pe lângă un personal ales și dibaci, și sală de operații, de ortopedie, de electricitate, de baie, de inhalație; iar deasupra sanatoriului, o terasă splendidă după care se vede cea mai frumoasă panoramă a orașului.

Angela, îndemnată de Colonelul Murgu, adusese aici pe Radu, când văzuse că acasă nu i se mai puteau potoli nervii și de strigătele lui o apuca groaza.

Camera No. 27 în care fusese așezat generalul, avea aer, soare, pat bun, dar ceiace îl impresionase pe el, erau gratiile de fier de la ferestre...

Cum le văzu începu să le lovească cu putere și să strige cât îi lua gura: Hoții, hoții, pungașii m'au trimes la ocnă pe nedrept, m'au băgat în fiare, m'au nenorocit!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ele, ele, femeile amândouă au isbutit şi-au ajuns scopul, m'au pârât, m'au învins pe mine ele perfidele!

Nenorocitul în aceste furii, plângea şi izbea mereu fiarele ferestrelor.

Ţipase peste noapte de se speriase tot spitalul şi la ziuă adormise puţin după ce i se administrase toate calmantele, i se învederase zadarnic toţ răul ce-şi făcea sieşi şi celorlalţi bolnavi, căci erau acolo destui în toate camerile. Un fost ajutor de primar, băgat în cuşcă, povestea tare despre toate ghieşefturile făcute de el şi de partizanii lui, pe când era la Primărie.

Un maior de intendenţă, destăinuia oamenilor de serviciu cum şi-au făcut douăzeci de proprietăţi în toate suburbiile oraşului.

Un om tânăr, cum se morfinizează, ca să uite pe o dansatoare de la Paris, care îi mâncase 300.000 lei, în trei săptămâni. Gemea greu, într'o cameră soţia tânără a unui inginer, care fusese operată din cauza bolei murdare cu care o inoculase din seara nunţii; el ziua juca cărţi la cafenea şi noaptea o petrecea cu măicuţa Ambrozia, căci ea era mai drăgălaşe şi mai abilă ca toate sroruile. Sub haina de călugăriţă clocoteau toate patimile lumeşti şi inginerul bine le măsurase. La No. 46 un Colonel pa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ralizat, isbutea, cu-o singură mână, să-și sfâșie toate hainele. Coloneleasa se ducea zilnic în oraș, căci în sanatoriu nu era nici-o distracție, când venea înapoi ca mirosea a clopoax; iar camera soțului său a grajd. Ședea cu el că nu mai avea mult de trăit. Pensiunea cum s'o piardă?

Când a murit s'a îmbrăcat în mauve ca la Paris și așa s'a dus în garnizoana de la Brăila, unde avea colegi buni răposatul!

Vis-à-vis de colonelul, d-na Marioara Săbiescu tușea, iar când venea doctorul sanatoriului la vizită, bătea zadarnic la ușe, că era la consultație cu doctorandul Vereescu, prietenul intim al soțului său, un băiat avut și frumos. Acesta, când sosea, îi umplea camera de flori, de parfumuri și de bibelouri, câte-odată o ducea în benuar la teatru; de nenumărate ori cu automobilul la șosea, de unde se întorcea mai rumenă și mai frumoasă. Bărbatul său venind de la țară, pârlit, obosit, îngrijat, nu știa cum să mai mulțumească amicului pentru atâta amabilitate și bunăvoință!

O israelită, fata unui mare industriaș, nu voise, în ruptul capului, să aibă moștenitori. Pentru aceasta îți provocase un avort, iar acum îi părea rău. Vedea mereu în fața ei un copil. Râdea, plângea, miorlăia ca pisicile, lătra ca buldocii, croncănea, urla

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ca lupii și cu unghiile zgâria pe oricine s'apropia de ea. Trecere la dânsa avea numai d-na Mărgărita Vinea. Cu ea vorbea liniștită și-i destăinuia multe secrete. Aceasta le istorisea mirată soțului său, care acum era în serviciu în sanatoriul Antoniu, la secția boalelor nervoase. Fătul și-l sugrumase în pântice, căci nu voia nici-o legătură cu Armand; el nu era omul pe care îl visase. Nu-l iubea și pace. Având copil poate că-ar fi întins pretenții și asupra averei ei colosale.

După divorț vrea să se mărite cu un om sărac, pe care-l adora. Când povestea acestea se uita în toate părțile, spiona ca să nu fie cineva care s'o audă, apoi pe dată ce intrau rudele și bietul Armand, începeau lătrăturile, miorlăiturile, nebunia, care dispera pe toți ai săi; iar pe ea o punea pe calea ce-și trăsese: Scăparea de omul devotat și serios și aruncarea în brațele unei secături, om de nimic. Gusturi!... Venea apoi doctorița cu cele două fete ale sale, una pianistă, alta violoncelistă și toate trei gata pe mărîtat. Mama avea migrenă; fetele nervi și bărbații pe cari-i căutau nu-i găsise nici în viligiatură, nici la Conservator, nici măcar la sanator.

Baie ar fi vrut să facă, câte douăsprezece

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ceasuri Prinţesa, care susţinea că are recepţii în toate zilele. Asta doar pe ferestruia zăvorâtă şi lăsată într'adins pentru supraveghere.

Tuturor, ca spunea c'o să şoseasscă, în palatul ei, Ţarul Rusiei, Şahul Persiei. Preşedintele Republicei Argentiene.

Sărmana dementă! Se gătea mereu c'un şoşon despicat, c'un pantof rupt, c'o pelerină zdrenţuită!

Mascuza era dama ei de onoare, iar Nichita băiaşul, trebuia să fie şi aghiotant şi ministru, camardiner, bucătar, portar, purtător de ordine, în tot sanatorul şi aducător de veşti senzaţionale.

Mărgărita, cu inima ei de aur, era sprijinitoarea şi împăciuitoarea tutulor. La urma, urmelor tot secondând pe soţul său, începuse a înţelege că lumea toată e şubredă, că este o minciună, o nebunie, să se convingă că pacea, omul nu şi-o poate găsi decât în mormânt.

Stelian era ocupat peste măsură, atât în sanator, cât şi cu serviciul militar la cazarmă şi cu vizitele în oraş.

Mărgărita, aproape fără voia ei, făcea pe sora de caritate; la dânsa alergau toţi pentru orice ajutor urgent, pentru orice neajuns, survenit în lipsa soţului său, sau a doctorului primar.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Viața aceasta o cam obosea, dar îi da și mari satisfacții, căci era de folos încercaților și suferinzilor.

Mulțumită se simțea doar când putea urca pe terasă cu accensorul, privi cu ochii largul orizont, sub care stau orânduite mii de locuințe. In vr'unele, gândea dânsa, toți trebue să trăiască și fericiții. Lumea asta n-o fi numai vale de plângeri! Incântată se credea numai când putea să primească vești dela Ruxandra și, citindu-le acea sus, să respire aerul îmbălsămat al pădurilor de la șosea și să admire cerul poleit al asfințitului.

Intr'o zi, pe când maică-sa îi trimisese mai multe daruri din Italia, unde plecase în concediu după nunta Margaretei și ea primise și desfăcea pachetul pe încântătoarea terasă, veni de se așeză în apropierea ei generalul, însoțit de Angela, de Murgu și de Bică. De câteva zile el părea liniștit și, ca atare, avea voie a ieși în grădina asta feerică și a primi vizite.

Murgu îi povesti multe întâmplări de la regiment și de la Minister. Bică se jelui de greutatea familiei, în speranța că, fostul său șef, îl va mîlui cu un pitac, apoi plecă protestând că e obosit, în realitate el se duse să prășească niște porumb al unui vecin,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dus la concentrare; dar care-i plătise mai de demult această muncă.

Camarazii, rămași așa singuri, intrară în vorbă despre multe lucruri intime.

Colonelul spuse generalului că femeia cu care trăia de atâta timp, devenise soția lui legitimă, că cei 4 copii avuți cu dânsa, acuma sunt ai lui și că fapta aceasta a făcut-o ne mai răbdându-l cugetul, să lase pe drumuri atâtea suflete, că, însfârșit, se simte foarte mulțumit că nu mai e singur și și-a împlinit o datorie sacră, acum când țara e în pragul războiului și el poate muri pe front. Azi viața mea simt că se scurge liniștită. In casă e pace și ordine. Seara, când sosesc de la cazarmă, plin de griji și de supărări, găsesc la vatră sfaturi și mângâieri. Cinci deodată mă primesc cu brațele deschise, îmi surâd, îmi vorbesc, îmi spun snoave. Unul îmi ia sabia, altul chipiul, altul hârtiile cu cari vin la subțioară. Mă desbrac, îmi dă halatul și papucii, mă poftesc la masă, unde toți mâncăm cu o foame de lup.

Ce era să fac, să mor ca un câine? Ochii să mi-i închidă străinii, pensia mea s'o mănânce statul? Plodurile mele să plângă pe uliță, bastărzii? Apoi chiar dacă norocul le-ar fi fost rânduit altfel și-ar fi ajuns ei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bine și fără sprijinul meu, ce rol a-și fi avut eu pe pământ, ce satisfacție?

Tată, tăticule, tătușică, iaca așa mă strigă toți copii mei și eu, să mă credeți Domnule general, când îi aud așa, plâng de bucurie. A fost lume care m'a sfătuit să fac altfel; dar de geaba, sfaturile lor de inima mea nu s'au lipit. Neghiob și lipsit ar fi acela care ar face altfel.

Satisfacerea morală e ca o coroană împărătească. Te gândești, dacă orbit de gradul meu, lăsam cu patru lăstare ale mele în voia soartei? Dacă făceam ca alții, cari sperând a-și creia o familie întocmită pe calcule, abandonează o alta cimentată din iubire. Copii procreiați așa sunt mai totdeauna mai sănătoși, mai inteligenți, pe când ceilalți vai, vai... mulțumescu-ți Doamne că nu mi-ai împietrit inima, ci mi-ai dăruit tot aceea ce este mai drăgălaș pe lume: Patru flori frumoase în cari văd chipul și sufletul meu. Patru trandafiri ce îmi vor îmbălsăma viața; îmi vor susține zilele ce voiu mai avea de trăit, îmi vor mângâia bătrânețele. Ei îmi vor închide ochii... Generalul tăcea și tremura. Murgu văzându-l așa se sculă și voi să plece. Generalul, zise către Angela:

— Mamă, Murgu are copii, are copii, eu n'am nimic! N'am nimic... nimic!... și începu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să plângă cu toate lacrămile unui suflet îndurerat și chinuit.

Mărgărita, care ascultase toată destăinuirea lui Murgu, miloasă cum era, auzind strigătul disperat al generalului și văzând pe Angela tremurând din toate încheieturile, se apropie de dânsul și cu batista îi șterse lacrămile; iar cu vorbe calde și blajine, îi curmă plânsul și obida, în urmă chemă servitorii, cărora le spuse, să-l ia și să-l ducă în camera sa, căci îi era teamă că emoțiunea aceasta să nu-i provoace o nouă criză.

Murgu, făcându-și cruce, plecă cât putu mai repede. N'apucară să ajungă jos în sală, când Radu Preda începu să strige, cât îi lua gura, cuvinte întrerupte și neînțelese. Abia îl putură potoli surorile, cari îi alergară în ajutor. Îi clănțăneau în gură dinții, îi tremurau mâinele și picioarele. Ochii i se pironiseră în tavan de părea gata a-și da duhul.

După ce se mai liniști puțin Angela se apropiă de pat, în vârful picioarelor, îl mângâiă și-l sărută pe frunte. O lacrimă, ce-i pică pe față, îl trezi și, deschizând ochii, se uită lung la ea, apoi zise:

— Nici tu n'ai copii, că și tu i-ai omorât, ca mine. Murgu are copii, auzi, are copii, el n'a fost șarpe ca să-i muște, să-i înveni-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

neze cum am făcut eu. Şi Bică a fost aici şi m'a văzut; copii lui n'au ce să mănânce, n'au şi nu i-am dat nimic. Tu mi-ai spus să zic că n'am!...

— N'am!... N'am nimic, n'am strigă generalul şi se repezi la gâtul Angelei. Era aproape s'o sugrume, când intră doctorul şi după el surorile şi Mărgărita, care tocmai trecea pe acolo ca să se informeze cum îi mai este generalului. Cum o văzu îi zise:

— Pe tine te cheamă Mărgărita, Mărgări-ta!... Mărgărita mea a murit, a murit că eu am omorât-o, eu şi cu ea, ea, ea... şi Băiatul Mamei!... Asta m'a sfătuit, asta, mama mea, ea! ea. Auziţi lume... Auziţi!.. Tremura, rupea tot după dânsul, scotea lână din saltea, o muşca, o scuipa, o arunca jos, o călca cu picioarele. Aşa o ducea zilnic, când începeau crizele şi nimeni nu-l potolea decât Mărgărita, care avea asupra lui o mare influenţă. Răbdarea ei era de admirat.

In tot spitalul toţi ziceau: Fata lui să fi fost n'ar fi avut mai multă milă.

*

* *

In sufletul lui Bică, ca orice suflet de român adevărat, era o bunătate nemărginită.

De şi Radu Panait îl maltratase, când îi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fusese sub mână ordanoanță, deși când acesta ajunsese Secretarul Ministerului de Război, nu-i făcuse ce-i ceruse, totuși el îi păstra o miloasă amintire și dacă ar fi putut i-ar fi schimbat într'un minut inima, i-ar fi înmuiat-o, astfel ca să fi fost măcar pentru Mărgărita, aceia ce se cuvenea, căci el bine le știa și le judeca toate, dar n'avea ce să facă.

Acum, când îl știa căzut în patimă grea, în loc de a-l ocoli, avea milă de el. I se tăia inima, când îl vedea băgat în cămașa de forță la sanator, în loc să fie pe câmpul de luptă, cum s'ar fi căzut, în aceste vremuri de grea cumpănă, când soarta țării începuse mai mult pe mâinele trădătorilor și vânduților.

Cu toate greutățile vieții că nu mai se găsea nimic de-ale hranei, cu toate veștile rele de pe front, cu toată asprimea iernei și lipsa de orice mijloace de comunicație, totuși Bică, așteptând să-i vină rândul să plece pe front, venea zilnic să-și vază stăpânul; îi vorbea în plac, îi suferea insultele, violențele, îmbărbăta pe Angela să sufere această grea încercare, să se roage lui Dumnezeu, să-i pună hainele la sfintele daruri, poate că se va lecui de așa crudă boală.

Mărgărita ținea la Bică întocmai ca la o rudă de aproape și, de când plecase mai-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că-sa în Italia și Stelian pe front, nu era mai voioasă de cât atunci, când putea să schimbe câteva vorbe cu acest om de bine, căruia ea îi datora o parte din fericirea sa. Se înțelege, el fusese acela care o înfățișase bună cum era lui Moș Kivu și stăruise să-i dea casele din str. Caragiale, altfel ce și-ar fi constituit ea zestre ca să poată lua pe alesul inimei?

Când îl vedea venind la generalul, vorbea cu respect de inimosul bătrân, care pentru dânsa fusese ca un tată. Ea nu înțelegea de fel, nici acum, după atâta timp, de ce Kivu desmoștenise pe nepotul său și le lăsase lor toată averea prin testament. Ce pică avea bătrânul pe Radu și pe mai-că-sa?

De câte ori deschidea vorba cu el despre dânșii, când se ducea să-l vadă, căci acum era slăbit și bolnav, se întrista și-i zicea că ar fi bine despre ei să nu-i mai vorbească, nici măcar să-i mai aducă aminte, că sunt șterși din sufletul lui...

Cu oameni de nimic nu voește să aibă de face. Incurcăturile și rușinile lor m'au albit. Am făcut tot ce mi-a stat în putință ca să le spăl cât de bine; însă cine era mulțumit?

Stăruise ca adesea să afle taina sufletească a lui Kivu, dar nu izbutise. Tăinuia tot și de ei fugea ca de ciumă, în zadar îi mărturisise

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mărgărita, că ei îi este ciudă, căci i se pare că le răpește drepturile, că el îi tăia vorba, spunându-i că Dumnezeu l'a poveățuit în vis să facă ceiace a făcut dânșii, dacă au drepturi, să și le caute! Dreptul și-l câștigă omul cu faptele. Ei? Ei sunt niște cârcotași, niște netrebnici. Starea este a mea, fac ce vreau cu dânsa, Bică știe mai bine ca toți, ce fel de dreptate fac eu, când lucrez așa.

Adevărat că Bică fusese inițiat în toate, că doar nu era orb să nu vadă și surd să nu audă, însă ce putea să facă el atunci. Cumpănind bine fapta lui Kivu, nici Angela nu zise nimic, apoi și chiar dacă ar fi zis, cine s'o asculte? Kivu luase de soție pe sora lui Archiriadis, dar zestrea ei i-o dăduse înapoi însutit. Starea o făcuse dânsul din muncă harnică și cinstită. Despre partea lui n'avea rude de sânge, el era dor rudă cu generalul prin alianță; însă fiindcă născuse pe mâinele lor și cheltuise el ca să-l crească, să înțelege că lui i-ar fi lăsat cu tot sufletul, întreaga avere. Văzând însă boala, patima și incapacitatea Angelei de a administra atâtea bunuri, cum și răutatea ei, că nici nu vrea să audă de Mărgărita, cu dragă inimă, îi dete la început o casă, apoi după ce își pierdu soția, făcu testamentul în favoarea Mărgăritei.

Ruxandra era mulțumită că fie-sa și a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ajuns scopul, dar în sufletul ei se simțea foarte mâhnită, că nu putuse tot ea contribui la deplina ei fericire. Adeseori, înlăcrămată, Mărgărita o ruga să-și schimbe viața și să cugete un moment și la mulțumirea ei sufletească. Ar fi putut să ia pe Rinaldo, care o iubește atâta; dânsa se mulțumea să-i răspundă că-și urmează în lume steaua ei nenorocită. Viața mai e și cum și-o face omul, răspundea fata, care, de multe ori, încerca să smulgă secretul pe care ea, în atâtea dăți, căuta să-l înțeleagă. Ar fi vrut o mărturisire atât dela Kivu cât și dela Bică, dar tăcea toți ca și Ruxandra. Mărgărita era mereu muncită de gândul că generalul Panait trebue să fi jucat un rol în viața mamei-sei, dar nu voia să cugete că el poate să-i fie tată. Prea nu știa nimic din timpurile copilăriei și pe general niciodată nu-l văzuse prin casă...

De ce-l blestemase, când îi ceruse să meargă la dânsul, pentru formele căsătoriei? De ce plânsese atâta, când ea îi spusese că lumea zice că seamănă cu dânsul? Cum de-i lăsase unchiul lui toată avereа ei, și nimeni nu protestase?

— Minunile lui Dumnezeu, răspundea Bică; norocul tău, zicea Ruxandra. Așa vreau așa fac, răspundea Kivu. Rânduite și îngrădite toate sunt de Domnul; lui îi mulțu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mesc din tot sufletul pentru limpezimea dată minței mele, ca să nu păcătuiască și să greșească ca nici cum. Ce îți vine de la mine tu să agonisești, să păstrezi, căci dobândite cu muncă cinstită toate au fost și așa ele au sporit pentru tine, fată supusă și ascultătoare ce ești. De te aflam protivnică și rea, murdară și leneșă, seacă și ușurică, bag seamă, cum sunt astăzi multe fete, nimic n'ai fi văzut de la moș Kivu, că înțelegi tu, alea, bani albi pentru zile negre nu merită să aibă, nici să moară pe căpătâiul lor ca adevărați creștini. In căi piezișe lăturlnice cine cearcă să umble și să câștige bani necinstiți, praful și părădăul de bunuri, așa adunate, s'alege. Om mare a fost generalul, dar mic la suflet și d'aia nici-o ispravă socotită n'a făcut. Asta pe mine rău m'a dumut. Pe cine-l suie Domnul este suit pentru ceva, le la el cere binele aproapelui, iar dacă nici atât nu este în stare să facă, d'acolo repede îl coboară și, în iuțeala coborâșului, mădularele'și frânge mintea i se cutremură din loc, i se smintește. Voi, adică tu și maică-ta, a-ți fost mereu înțelepte. D'aproape și de ani de zile vă urmăresc și'n purtările voastre, n'am găsit nici o pată, pentru aceasta eu, în loc să asvârl la nerozi banii mei, ori pe fereastră, fac cum îmi zice cugetul și el îmi spune că nu greșesc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Grijă de sufletul meu știu că, voi, cari sunteți milostive și cucernice, o să aveți, de aceia nici nu pun în testamentul meu vr'un aliniat, nici nu despart, pentru acest cuvânt, din averea mea vre-o sumă. In căția cu care îmi veți tămâia țărâna, știu că are să pice lacrimi sincere, mai sincere ca ale rudelor, cari au avut ochi să nu vadă, limbă să blesteme și să critice, inimă să nu se înduplece pentru nimic!

De la o vreme numai de moarte vorbea moș Kivu, care se topea ca o lumânare.

Peste mormântul meu, dacă veți vrea voi să puneți rosmarin, calomfir și busuioc, căci față a răsărit pe groapa Învățătorului nostru Isus Cristos pe care eu l'am iubit și în căile lui toată viața am căutat a merge. De nu veți face voi aceasta, apoi să știți, de bună seamă, că ele singure vor răsări. Țărâna mea e curată, îmbălsămată de credință dreaptă și nestrămutată. Nu mă laud ca vameșii, nu mă înalț ca fariseii, ci smerit și pocăit, Doamne înaintea Ta vin, ca un rob harnic, care a lucrat toată viața în ogorul țarinei tale. Să vedie că tu l'ai cunoscut, l'ai prețuit, de vreme ce l'ai ajutat și pe el răzeș să ajungă, voile tale să le înțeleagă și să se muncească și să le facă întocmai cum au grăit lumei profeții.

Părăsesc această vale de plângeri și plec

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu drag dincolo, unde voiu sta de-adreapta Tatălui! Rămâneți cu bine, fetele mele!... Astea fură ultimele lui cuvinte pe cari Margărita și le amintea des cu lacrămile în ochi!

O ușoară strângere de mână, un suspin adânc, o pironire a ochilor în tavan și moș Kivu, ca un preot al altarelor antice din vremuri biblice, se stinsese între pereții săi albi ca tâmplele și zilele sale..

Margărita, îl plânse ca pe un adevărat părinte și poate că vorbelor sale înțelepte, mai mult chiar decât averei lăsată ei, ca datora cea mai adâncă mângâiere.

Intins pe catafalc, în sala mare a casei sale, părea frumos, liniștit și blând ca S-tu Nicolae. Meseriașii toți îl plânseră și ei mult. Fiecare destăinuind lângă cosciug, binele și sfaturile ce primise dela tata Kivu, cum îl numeau toți la societatea lor, al cărui președinte fusese ales cu câteva săptămâni mai înainte de moartea lui, de aceia nici el, drept recunoștință, nu-i uitase, ci le lăsase prăvăliile din târg, pentru a se cumpăra din venitul lor, cărți la copii meseriașilor infirmi și scăpătați. Aminte își adusese în ultimele clipe și de Bică. Când acesta veni să-i spună, că pe ginere-său l-a operat în spital, rănit pe câmpul de onoare, dete câte o mie de lei, zestre la fiecare fată, loc de casă, în cuartierul Tei, unde el fă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cuse grădină de zarzavat şi-l dase sărmanilor în zilele de lipsă, aduse de războiu. Hainele lui lăsase cu sufletul să le poarte tot Bică, tot el să rânduiască mereu grădinile şi reparaţiile de pe la proprietăţi, că era încredinţat că le va face în mod cinstit şi cu inimă curată, pentru aceasta lăsându-i o sumă lunară. După moartea sa va da tuturor prietenilor câte un obiect din casă, ca să le fie pomenire. Dânsul să ia armele şi straiele din odăiţele cele mici, din casa unde locuia el iarna, pe celelalte le va da fetelor sale zestre orice stramiţă de-a lui, bine şi noroc le va aduce, căci muncite şi ţesute cu sudoare sunt şi drept pildă lor fi-va.

Mărgărita sta în faţa scumpului răposat ca înaintea unei icoane vechi, zugrăvită de o mână dibace. In casă i se păru că se revărsase mireasme sacre. Nici o teamă, nici-o sfială de aceste moaşte îmbălsămate. Rămăşiţele lui pământeşti avură norocul să fie plânse din toată inima de către toţi acei care le înconjurau. La ultima locuinţă fuseră duse cu toată cinstea. In discursul care i se rosti de către vice preşedintele societăţii meseriaşilor, i-se pomeni despre tot binele făcut, despre cinstea şi noblaţea caracterului, despre sfârşitul său liniştit şi frumos ca al unui martir al muncii şi al

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

credinței, apoi prietenii îl lăsară în groapă plângând.

In cimintir lacrămile lor se amestecară cu țărâit de greer, cu ciripit de rândunele, cu freamătul de brazi și de parfumul chiparoșilor ș'al silomorilor.

* * *

Ruxandra era la Lerici în apropiere de de Spezia, când primi veste de la Mărgărita, despre moartea lui Kivu.

Obosită de drumuri, cu capul plin de atâtea opere de artă, ce văzuse în toate orașele din nordul Italiei, cobora acum pe coastele ramificate ale Apeninilor, coaste de cari se bătea albastrele valuri ale mărei Tirenyană. Când era la Veneția, își amintise cu groază de toate suferințele ei. Primirea amicală ce-i făcuseră ziariștii, prietena sa d-na Maria Pezze-Pascolato, celebra patriciană, scriitoare de mare valoare, cum și familia sculptorului Cadorin, care trăise mult în Romînia ș'o cunoștea din țară, în loc s'o încânte, o lăsară rece, ba mai mult o întristară. In fiecare zi se sustrăgea dela tot felul de amabile invitațiuni, rătăcea stingheră, când la Mestre și Treviso, când la Chioggia, când la Murano, ori la Burano, luând masa între pescarii, ori studiind moravurile acestor oameni simpli, cari trăesc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fără aspirațiuni, se mulțumesc cu suspinele lagunelor, simfoniile orgelor, cântecul popolanelor. Seara, în vestita cafenea Florian, care de 40 de ani, de când se deschisese, nu se mai închisese niciodată, își lua cafeaua și citea ziarele, așezată lângă picturile alese, ce împodobeau pereții, înguști și scunzi ai acestor vestite cafenele,

Duminicile și sărbătorile se scula foarte de dimineață, lua în rând bisericile, piețele, podurile și mușcoiul de Riva-degli Schiavoni privea lung la razele de soare, scăldate piezis în apa mării, premenită noaptea și curățită de alge, de către vânturi ușoare. Intra în biserica S-tu Marcu, îngenunchia în fața altarului, binecuvânta pe Dogele Contarini și pe Domenico Selvo, Dogii cari se gândiseră, acum o mie de ani, să construiască asemenea operă măreață pe piațeta unde se săvârșise miracole și crime. Lua apoi vaporașul, sbura cu el peste canal Grande, se oprea la muzăul de acolo trecea peste căi și canale la biserica Sf. Maria dei Frari, admira monumentul dogelui Nicolo, făcut de Antonio Rizzo, a lui Canova. Să întorcea la vaporaș cu care umbla mai toată ziua, nemai putându-se sătura privind la palatele: Grimani, Bernardo, Gozner, Spinelli, Foscari, Pisani, Con-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932
Sarini, Dario și Ca D'oro, această minunată clădire îndantelată de marmoră poleită cu aur și imitată după palatul Dogilor.

Oricât ar fi o pană de măiastră, n'ar putea descrie dibăcia penelor și a dalteloř, cari au lăsat aici urmele lor, în această cetate ce va să fie studiată, nu numai în temple și palate, ci și în monumente și sarcofagii, în împrejurimile de la porți și de la ferestre, de la uși, balcoane și învelitori, de la poduri și dela fântânile din piețe lângă cari zilnic sta Ruxandra. Privia cu drag ceasuri întregi la frăgezimea, gingășia și delicatețea popolanelor. Toate aceste tinere fete, păreau zâne din povești, domnițe din Bizanț. Dar porțile Campanilului, porți ca ale Paradisu? Le studia cu deamănuntul. Îngeraşi și statui, armuri și coifuri, alegorii și minuni, nedomirindu-se ce cap a fost acela în care încăpuse atâta fantezie. Să uita când la Campanil, când la Palat, când biserica S-tu Marcu, când la turnul orologiului și'și oprea privirea la *Porta della Carta*, numită astfel, fie pentrucă d'aicea se împărțeau decretele publice, fie că se vindea hârtica, scumpă și p'atunci. Se găseau tot acolo grămaticii capabili de a copia actele și deliberările Republicei. În ce timpuri trăia dânsa cu gândul!...

Dantelele fine, pi'astrii, capitelele, stâlpii, de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gele Marino Faliero, îngenuchiat, leul care ține în ghiară paragrafele dreptății, o lingă ore întregi, în fața acestor capo d'opere, fără să ia seama că alături de ea stau sute de călători, uimiți de frăgezimea marmurei dela această poartă, tezaur de artă și de speranță a sculptorilor de azi, cari întorși la vetrele lor, imitează, compilează, scot ce pot, dar nici unul n'ajunge la perfecțiunea acestei porți a raiului, răsărită par'că aici ca prin minune. Triumful artei venețiane, nu știu cine l'ar ajunge astăzi. In calle cel din palatul Ducal și Biserica S-ta Maria iesite de sub penelul lui Paulo Veronse, tot ar fi mai sugestiv, gândea ea, de cât orice s'ar face actualmente de către oricare pictor din lumea întreagă.

Sala Senatului, sala Consiliului, Galeriile și intrările Palatului Ducal, cum și scara Gigantilor și fântâna, unice în lumea întreagă, se impun prin simplicitatea lor, ca și toate lucrările din palate și pinacoteci, tot ca și tripticile lui Vivarini, ale lui Giovanni Bellini din catedrala Frari și tavanele lui Tiepolo din biserica Scalzi și arhondăria mânăstirei din insula Armenilor. Pe Tiziano, Tintoretto, Palma și Veroneze Mantegna și Tiepolo, atât îi admirase încât ajunsese să știe drumul, cu ochii închiși, înspre tablourile și icoanele pictate de acești

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

coloși ai vremurilor, cari parcă atitudinii și ținute, culori și cosume, subiecte și inspirațiile trăsese din suflete de arhangheli, suflete mari, candidate și înviorate de speranțe și de senzații divine.

Azi alți oameni, alte talente, gândea dânsa.

Cât istete aici, Ruxandra, legă prietenie cu scriitori și scriitoare distinși, cu profesoare și artiste mari, trăi într'un ambient de care nu se îndura a se mai despărți.

De ce cunoștea Veneția, de aceia mai mult o iubea și îi părea rău după trecutul ei sublim, trecut în care nu mai spera, cum să se mai întoarcă el cu asemenea vremuri pitice, vremuri de minciuni, de trândăvie și de egoism.

Recitea cartea lui Rinaldo asupra acestei cetăți de umbre și lumini glorioase și întunecoase fapte și o găsea prea slabă, prea redusă, asupra capitolelor de artă și istorie, de iubiri și de serenate, de sticlării și dantele, de mărgelării și coraliu, de ciselături și filigrănării, de mătăsării și hârtieturi, țesute, tipărite, imprimate, în acest oraș de visuri și de poezie, de dor și de sentimente alese, de linii și chenaruri rare, de pace și de trecută, de cântece și de lacrămi, de amintiri și de uitare.

Seara aștepta până când încetau pe canal Grande serenadele, maurii după turla

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

orologiului, cu mâinele lor de bronz, băteau ora zece și apoi, în hotelul din apropiere, Ruxandra, se închidea cu diferite cărți și nota impresiile, plângea un timp în care bunătatea luptând cu tirania aceasta din urmă rămâsese învinsă și arta se făcuse regina lagunelor. Dela Rinaldo primia mereu scrisori în care-i spunea că departe într'un orășel uitat o așteaptă cu mult dor, spre a o face cunoscută mamei și surorilor sale și apoi atunci poate că se va hotări la alt pas ce'i cere să facă spre fericire, la căsătorie.

Toate scrisorile erau pline de nestrămutată iubire și de vorbe frumoase și ademenitoare. Câte odată ea ar fi voit să zboare spre dânsul să-i întindă mâna, să-i zică:

Aide, lumea asta plină de farmecul iubirei și al fericirei, trebue să fie un moment și a noastră.

Alte ori își simțea sufletul ca fiind prins într'un ghimpe, care n'o lăsa să facă nici cea mai slabă mișcare. In călătorii și'n scris își găsea doar toată mângâierea. O îngrozea de multe ori singurătatea și depărtarea și parcă ar fi dorit, alăturea cu ea, să aibă un dovarăș, dar când s'amintea cât de scump plătise această fericire, în viața ei, nu se putea hotărî la nimic și vremea trecea repede și dungi d'adâncă suferință peste fruntea ei începuseră a s'așterne. Totuși, avea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trăsături fine, nobile și frumoase, iar în ochi i se oglindea gentileța-i puternică și seninătatea sufletului său mrae.

Părăsise cu părere de rău Veneția, între un tren și altul se repezise la Padova, ca să revadă biserica monumentală și făcătoare de minuni a sfântului Antonio, palatul vechiu, frescurile lui Giotto, vestita cafenea Pedrochio, unde Mazzini, Garibaldi și Victor Emanuel, puseseră la cale făurirea regatului Italiei. Mai cu seamă ținea să salute pe familiile celor doi prieteni profesori universitari pe cari îi cunoscuse la congresul învățatilor, ce avusese loc în țara sa cu ocazia expoziției din 1906.

Ca Ahasverus fugi înainte. Toate rugăciunile prietenilor nu răușiră a o împiedica din mers. Și totuși n'avea nici-o țintă. N'o grăbia nimeni!..

Rinaldo?

Câte odată parcă, citind scrisorile lui înfocate, îi venea cu cel dintâi tren să zboare către dânsul. Alteori suferința ei era atât de mare, încât peste cuget și simțire ar fi voit să-și aștearnă zăbranicul uitării. Nu știa cum să-și omoare timpul pe care-l găsea totdeauna prea leneș. Umbla mult mai încet ca gândurile ei. I se părea că pe lume există de veacuri și ultimul termen n'are să-i sosească niciodată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intre operile de artă se simţea doar mulţumită, căci acolo trăia din zilele acelor oameni iluştri ale căror opere îi conduseseră pe calea gloriei eterne.

Ar fi vrut şi ea să dobândească nimbul nemuririi, măcar după moarte să stea între aleşi, dar cum să facă?

Ceiace scria dânsa, deşi îi asigurase un loc printre scriitorii de seamă tot n'o satisfăcea! Ar fi dorit să scrie ceva nou, ceva frumos, ceva înălţător şi mai altfel decât tot ceiace făcuse, să creiase, să scrisese şi se inventase până atunci... In dimineaţa următoare cu cel dintâi tren plecă din Padova, se opri un ceas la Vicenza şi vizită Domul, primăria şi piaţa, apoi se îndreptă spre Verona, unde o aştepta la gară, alesul său prieten Angelo del Occa Bianca, vestitul pictor, care o conduse să viziteze misterioasa cetate a lui Sf. Zeno, Arena, casa Julietei, plină încă parcă şi acum de suspinele fecioarei înamorată de Romeo, care, pe sărci de mătase, urca să asculte, ieşind din gura ei, murmurul şoaptelor de iubire sub farmecul razelor de lună. Merse apoi în atelierul artistului, acolo cu toate că era încă sub impresia tablourilor vechi avu ce să admire. Atât subiectele cât şi tratarea lor, erau fără nici un cusur! Arta e cu ade-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vărat nemuritoare, dacă știe să făurească atâta viață!

La Milano se întâlni cu mai mulți compatrioți, cu cari merse, iar la vestitul Dom, la Palatul Sforza, la Galeria Umberto, iar să ia prânzul la Savini, cu scriitorii și scriitoarele Italiene, cu cari făcuse cunoștință în alți ani, când vziitase orașul Milano. De la ei află cu mare părere de rău, despre moartea poetului Arturo Colautti din Dalmazia și a mărei și neuitatei Alexandrina Ravizza, inițiatoarea multor opere filantropice, a Universității Populare, a Soc. Umanitaria, aici unde cultura și milostenia sunt la înălțime. Vorbi cu Marinetti asupra Futurismului, cu Pasquale de Luca despre mișcarea culturală și artistică din acest oraș, creerul și pulsul Italiei. Vizită pe Gemma Ferruggia și pe Ada Negri, scriitoare celebre, femei alese, dela cari se învioră și luă curaj, ca să purceadă la luptă culturală, când se întorcea în țara sa, țară de admirație mutuală și de slăviri reciproce, cari zămislesc în artă, ca și în litere și științe, opere de moravuri ușoare, opere în genere, lipsite de avânturi sufletești.

La *Genova*, luând pe rând cele două tramvaie, cel de pe lângă mare și cel de pe lângă munte, se îmbătă de parfumul myrtului și-al mimozei, al gliciniilor și al dafi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nilor, al rodiilor și al florilor de portocal și de gardenii, apoi, când din grădina Negro, când din Casteletto, ori de lângă minunatul far, ascultă cântecul valului, fluieratul ascuțit al sirenelor din portul grandios, unde sosesc giganticele vapoare din lumea întreagă, unde mișună oameni de toate culorile: negri, galbeni, măslinii, unde se vorbesc toate limbile de te crezi în Turnul lui Babel... Ascultă răgușitul șuer din sutele de turnuri ale fabrici, unde se întărește puterea, tot mereu crescândă a industriei, în această blagoslovită țară, unde s'au făurit trei civilizații, unde patriotismul împinge pe toți la muncă!

Cu Flavia, Steno, ziarista spirituală și cultă, care o însoțise în pelerinagiile ei la faimosul cimitir Staglieno, la teatre, la biserici, Ruxandra vorbea bucuros de multe și devenea expansivă și hazlie, cum fusese odinioară caracterul ei. — Ce nostim sunt înșirați caii de la camioane, trei, patru, cinci, la rând, cu zurgălăi și gâteli, observă dânsa râzând. In loc de saci cu nisip tras din greu pe dealuri, în orașul ăsta curios, mi-ar plăcea să văd, în care, câte-o nuntă, ca la noi la țară... Ce n'ar da flăcăii să aibă astfel de arcuri de argint cu ciucuri și clopoței cu pompoane și panglici roșii de pus la cai!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ori mai apoi, vorbind de nunți, se mira de mirarea scriitoarei, că nu știa că la noi te poți mărita de trei, de patru, de cinci ori!

— „Va să zică la acelaș car, ca la ăstă, se pot înșira bărbații, și jugul se sanctifică de lege, fără văduvie prin moarte, întrebă râzând scriitoarea, care nu înțelege instituția divorțului și care, în revista ei *La Chiosa* susținuse înflăcărate discuții asupra acestui argument!.

Luni ar fi stat Ruxandra în acest oraș divin, dar trebuia să plece. Se întorcea în țară.

* * *

Dar înainte de a părăsi Italia se mai opri la Spezia și apoi la Lerici unde o ajunse vestea morței lui moș Kivu. Cât stete la Lerici, Ruxandra, vizită toate colinile împădurite de măslini, se rugă zilnic în biserica de acolo pentru sufletul lui Kivu, respiră în singurătatea golfului adânc, înflorit și plin de șoptiri misterioase, de râsete metalice și dulci, de cântece duioase, golful de atlas în care s'a înecat marele poet englez Schelley.

Tentată de valuri liniștite și călăi, de aerul îmbălsămat și ușor, de acorduri de mandolină, a luat vaporul și-a vizitat Sf. Terenzio, localitate unde au trăit Lord By-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ron. Palatul Pisani cu temniţele lui negre, în cari fuseseră închişi Francesc I-iu şi Dogii Genovei; la urechi valul parcă-i aducea răsunetul armonios al lirei lui Petrarca, poetul sonetelor neîntrecute scrise se zice, în acest palat. Se ştie că aici Scheley, voind să treacă marea înnot până la Lerici, s'a înnecat. Amicul său căutându-i cadavrul, i l'a găsit abia la Viareggio, aruncat de valuri pe plaje. Byron îl arse şi asupra acestei morţi scrise imnuri de pietate. Cine ar mai face aşa astăzi, în aceste vremuri de indiferentism?

La aceste spuse o făcu pe Ruxandra să verse lacrămi şi să dea paznicului tot mărunţişul din pungă. Până la Spezia, un lăutar orb pe vapor, suspina pe coardele mandolinei, însoţit în cor de toţi călătorii. Ruxandra îi zise: Cântă înainte, tu trebue să ştii pune pe coarde jalea lespezilor dărâmate, a grinzilor putrede, a foamei, a decăderi, a poemei jalnice, scrise pe zidurile ruinate din palatul Pisanilor de mâinele uriaşilor ale timpului. Cântă, cântă, trubadur nenorocit, şi dacă ştii, spune ceva şi despre durerea mea! Până la oraş el zise mereu pe mandolină romanţele marinarilor din splendidul golf, al Spezziei, oraş aşezat ca o floare regească de crin pe sânul Italiei.

In grădina publică din str. Massini, in-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trând, după ce debarcă, se așează pe o bancă și citi le rime di Stecchetti și mai cu râvnă poeziile marelui poet Pascoli. Ce versuri simple, curgătoare și expresive la unul, profunde și sublime la cel l-alt! Se gândea și le compara cu ale poeților din țara ei. Cât de slabi îi păreau aceștia ca inspirație!

— Ambientul, cultura vastă, orizonturile largi, pot hrăni talentele și da avânturi mari sufletești, pe când meschinătatea traiului învârtit între îngustimi de viața seacă și banală, cum e la noi, gândea ea, nu poate produce cântăreți de seamă. Citi că la 1845 se născuse acest gingaș poet în sătulețul Fumana la poalele Apeninilor dar, se inspirase de la sublima natură. Talentul și-l cultivase în toate orașele mari ale Italiei.

In sonete cântase iubirea! Pascoli profesor la Universitatea din Bologna, unde urmase la catedra celebrului poet Carducci cântase natura și pasiunile omenești cu o profundă și nobilă filosofie...

De sub uriașii palmieri, din marginea mării, Ruxandra, vedea în fața ei, Arsenalul, căci Spezia e port militar, dealurile cu crestetele misterioase, ascunse în păduri de chiparoși, coastele golfului, pline de orășele din cari se înălțau turnuri și turnulețe, campanile și ruine, dar și câmpuri și ogoare admirabile cultivate, grădini de poame

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bogate, vii pline de ciorchini cu bobul cât oul de porumbel. Când privea toate acestea, îi veneau în minte atâtea aprecieri slabe și ridicole, atâtea calificative superficiale, create din ignoranța celor ce judecă o țară după cinci, șease zile petrecute prin otele a multora dintre noi, la adresa acestui popor, care a știut face din orice colțișor al acestui rai, care e Italia, o comoară, artă pe orice petic de pânză, minuni din orice bloc de marmoră.

Dintre oleandri, curmali și mandarini, înfloriți, se vedea înălțându-se falnica statue lui Garibaldi. Figura lui îi aducea aminte, pe Tudor Vladimirescu, eroul redeșteptărei naționale din țara ei. Câtă deosebire!

In Italia văzuse că nu era oraș în care făuritorul Italiei să n'aibă monument, pe când bietul Tudor, zăcea în uitare, fără cruce, fără floare, fără lacrimi la mormânt. Jură să ia și dânsa inițiativa, la întoarcere, ca să-i facă un semn creștinesc pe locul unde mișelește fusese ucis. Cum ar fi voit o renaștere, o prefacere din temelie a neamului său!

Neam inteligent, bun la suflet, plin de calități, dar înveninat de streinism și luat numai de curentul modei, al politicei venale și mercenare, și al egoismului.

Se sărbătorise tocmai atunci aici al șease-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lea centenar al lui Boccacio, acel geniu al Italiei și al lumii, care râzând, biciui, în *Decamerone*, moravurile, șterse lacrămile acelora cari plângeau pe cei duși dintre ei, secerați fiind, în acele vremuri, de teribilul flagel al ciumii, care bântuia acolo tocmai în anul când *Dante* scrise: *Divina-Comedie*. Timpul era schimbat. Citind aceste opere, cărora criticii veacurilor n'au putut să le clintească nimic din valoarea lor umană, i se părea că acești oameni n'au zugrăvit tiparele din 1400 ci păcatele păcătoșilor și al păcătoaselor din zilele de astăzi!

Unul se înalță și cântă ca'n paradis, altul râde și 'ntonează chitara-i ca trubaduri, ziua și noaptea și amândoi cu pana, pun în scenă pe cei cari atunci s'ascundeau după perdea, pe cei de cari, până la dânșii, nimeni nu cutezase să s'apropie, necum să-i atace și să-i arate neînvinși și târâtori ca șerpii cum erau.

Cine să dea pe față toate păcatele amare și grele sub care trupul lor gemea apăsat? Pe-alunși ei imputau, judecau, condamnau, ucideau, fără să cugete la putregaiul dintre ei și pe care sta sprijinită toată mărirea îngâmfată, toată gloria rece, goală, păfată, și însângerată. Au mai venit d'atunci molimi și patimi, triumfuri și căderi, glorii și înfrângeri, dar nimeni, ca acești coloși, n'au

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai fost în stare să fixeze așa de bine un veac, în care să se oglindească fiecare om, care se credea mai de seamă, cu măririle și și cu mișeliile lui, cu dulceața și veninul din care a trăit s'a îndulcit, sau înveninat pe alții.

Din câte citise ca despre ai săi, intrigi, cleveteli, minciuni și adevăruri, virtuți și vicii, să întreba acum, care scriitor spusese ceva măcar ceiace știa despre cercul în care se învârtise el, din durerile și simțurile sale, în mod sincer și crud, banal sau trivial, așa tocmai cum fusese viața și împrejurările prin care trecuse? Nimeni!... Gloria lui Dante și'a lui Boccacio e sinceritatea pusă de geniul lor în serviciul adevărului! Numele lor este cunoscut și trâmbițat, operile lor comentate în mii și mii de volume în lumea întreagă și în toate limbile, însă omenirea și moravurile, gândea ea, s'or fi schimbat? De când călătoria prin această țară de artă, de visuri și de poesie, avusese ocazie să asiste la celebrarea multor centenare a poeților, filosofilor, muzicanților, sculptorilor, pictorilor și'a oamenilor politici, însă și ei, văzând că omenirea tot nu e regenerată, ieșită din păcate, îi venea să strige ca futuristul Marinetti:

Jos cu centenare, cu slăviri și osanale,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înainte cu electricitatea, cu puterea vaporilor și a pumnului! Înainte!

Și amintirile acestea or fi frumoase, cugeta dânsa, după ce citise și închise ziarul; drept că ele dau dovezi d'un trecut măreț, dar gustul alaiurilor, al discursurilor și al banchetelor s'a prea întins în toate țările! Ei îi era dor de vremurile din *o mie patru sute*, atunci când Dante cu Malaspina, se plimbau pe țărmul Magrei și poetul scria în tăcere, fără gând de reclamă, versuri sublime.

Vântul spulbera foile oleandilor, ale ficușilor și ale muselor din frumosul parc din fața mării. Trecuse ora mesei de mult, dar cine să cugete la mâncare?

La lumina felinarului Ruxandra redeschise opera nemuritoare a lui Stechetti și citi:

Ho detto al cuore, al mio povero cuore
Perché questo languor, questo sconforto?
Ed egli mi ha risposto:
E morto amore!

Ho detto al mio povero cuore
Perché dunque sperar se amore e morto?
Egli mi ha risposto:
Qui non spera, muore!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In ce să mai sper eu, zise dânsa, în gândul său, închizând cartea, ridicându-se şi îndreptându-se înspre hotel.

Acolo găsi mai multe scrisori din ţară şi o carte poştală de la Rinaldo.

Inima mea scumpă,

Aştept cu tot sufletul ceasul în care cu tine alături, să pot străbate iar căile splendidului oraş Neapole, dar de data aceasta nu prin ruinele de la *Pompei*, ci pe *Chiaia* şi la *Capri*, în *Grotta Azzura*. Sub luminile ei azurii, să dau femeei mele, (auzi, femeei mele, căci vei fi a mea, sau de unde nu mor), cea mai dulce sărutare. Aşa e că, în curând, pot spera această fericire de la tine?

Al tău pentru totdeauna
Rinaldo

Sub pritext că are să-şi regulieze nişte afaceri familiare, odată cu Ruxandra, Rinaldo părăsi ţara, însă dela *Fiume*, el o luă pe linia litoralului răsăritean, dându-i speranţa că se vor găsi la Neapole; în fond însă altul era cuiul din inima lui, altele erau nevoile ce-l sileau să contracteze repede o căsătorie de afaceri c'o femee dupe alte tărâmuri. Dacă ar fi cercetat Ruxandra la Neapole, ar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fi aflat în orice birou de avocatură, că Rinaldo era un aventurier, un uşuratec, om care îi plăcea petrecerile şi d'aceia venise şi în România. Cine însă să gândească, la aceasta?

Inima câte odată este ghicitoare şi prevestitoare mare, ca îţi spune, de mai înainte, îţi prevesteşte ceeace are să îi se întâmple.

La scrisori calde, la declaraţiuni de dragoste învăpăiată, la planuri de visuri şi de gingaşe poezie, pentr'un viitor înfăpluit în raze aurii de către Rinaldo, Ruxandru rămânea foarte rece. Adeseaori se hotăra să pună capăt acestei vieţi de stea călătoare, de sihastră rătăcitoare pe căi străine, a stinge din pieptul ei o suferinţă amară, a face un om fericit, însă hotărârea ei o vedea mereu împiedicată d'un ce pe care nu ştia cum să-l numească, un ce care-i sta stăvilar în inimă.

Să aştepta ca în loc de fericire, să-i vie de la Fifin o lovitură şi mai crudă decât toate acele ce le îndurase în viaţa ei, tristă şi goală. Împinsă de soartă mergea mereu către el. Cu cât se gândea la revederea şi apropierea între ei, la legătura pentru viaţă, la căsătorie, cu atâta îi cădea greu, îi era teamă, i se topea inima, de ce, nici ea nu ştia!

Citi şi scrisoarea de la Margărita, în care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

acoasta îi povestea despre suferințele generalului, bolnavul ei din Sanatorul Antonin, care nu se mai lăsa îngrijit decât de dânsa. Ea făcea pe infirmiera cu drag, căci deși bătrân mai înainte de vreme și cu trăsăturile brăzdate de boală, care făcea progrese, totuși uneori când avea chef de vorbă, era foarte plăcut.

Câteodată e blând ca un miel, scria dânsa, alte ori zbiară ca o fiară. Pe mamă-sa o urăște din toată inima, se bucură, doar când vine la el un vechiu prieten Colonel Murgu și Bică.

Și ăla!... Când mă vede lângă general e bucuros și zice mereu: *Sângele apă nu se face!* Eu îl întreb de ce spune astfel de povești. Bică atunci râde și zice că știe multe și într'o zi are el să mi le povestească, dacă îi vei da voie d-ta. Îi zic să vorbească acum, că până vei veni, de acolo e mult, bolnavul nostru e slab, pierit, aproape mort. Cine știe ce mai pățim cu el, că zice, când e furios, că are să se omoare că și el e omorâtor, că a ucis pe *căpitanul* și pe mine. Cine o fi căpitanul ăla nu știu, că ăla e toată groaza lui. Cazul ăsta de nebunie mă pasionează mult, uite mi-e milă de omul ăsta.

Și Bică e un subiect bun, ași putea spune curios, de a-i fi aicea ți-ar servi de studiu. Cu el generalul a fost foarte aspru, așa spu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ne și maică-sa, care și ea n'a fost mai bună, totași, ca un câine credincios, vechiu soldat veghiază zile și nopți întregi, ca și mine, lângă patul generalului.

Bolnavul îl pălmuește, îi smucește brațele, îi zburlge părul, și el suferă ca un martir, tot așa pățește și maică-sa. Mie, curios, nu-mi face nimic, din contră, când mă vede se bucură, râde și zice îngânând că nu mai poate vorbi deslușit:

— Uite vine păsărica mea, vine motățica, vine fata, vine fata!!... Și p'asta am onorât-o eu, tot eu!...

Închide pleoapele și din ochi îi curg lacrămi. Eu i le șterg, stau cu el, de multe ori îl veghiez până se deșteaptă ca să-i dau doctoriile. Somnul lui e liniștit ca de copil. Cine ar crede că ăsta a comandat regimente și a fost fala armatei?

Mamă, să-l vezi, e mort de viu, a rămas o mână de pământ și câte chinuri, câtă amărăciune pe el! Ale cui păcate le-o fi trăgând omul ăsta? Când zic așa, cucoana Angela, plânge de udă pământul și răspunde: Ale mele, nenorocita de mine, ale mele!

— Sărmana mi-e milă de ea. Zice că în lumea asta nu mai are pe nimeni, că o rudă ce-a avut a murit și ăla, averea lăsând-o unei străine. A făcut tocmai ca moș Kivu, fie-i țărâna ușoară!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ei dar ce ştrici d-ta să-ţi scriu cu numai prăpăstii d'astea? Pe mâine alte rânduri mai vesele, dela cine te sărută cu mult dor

Mărgărita.

* * *

Când sufletul ţi-e încărcat de amaruri, Mângâere cauţi să găseşti fie în sufletul sublimei naturi, fie în călătorii pe uscat, ori pe mare; aceasta, când nu vrei inima ta să ţi-o deschizi la prieteni, cari, când te au în mână cu vr'un secret, ţi-l speculează la vreme cum pot mai bine. Ruxandra ştia aceasta şi de aceia era mulţumită, că chinurile sale sufleteşti putea să le spuie la drumuri, la răspântii, la cele patru vânturi... Blestemase, se înţelege, dar bună cum era tot simţea milă de Radu, care acum ştia bine că fusese în mâinele maicăsei o unealtă slabă din care pricină ei îi zdrobise viaţa întreagă. Grije mare avea de Mărgărita pe care o ştia fragedă la inimă; ca n'ar fi vrut ca fata să afle mizeriile ce îndurase de la acest om, care acum să pătimească atâta, şi ispăşea greu toate păcatele. Nici ea nu era mai fericită, dar în suflet tot îi mai licărea o rază de speranţă: Rinaldo... O va face fericită, i-a făgăduit de atâtea ori! Vă petrece cu el ultimii ani ai vieţii ei, lângă un om harnic, deştept şi cinstit. Va prăni, va că-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lători. Acum putea să-şi plătească luxul ăsta mai în larg căci, pentru pretenţiunile ei modeste, moş Kivu îi lăsase destulă avere.

Va vedea de nepoţii ce-i va dărui D-zeu, va beneficia de munca şi de banii câştigaţi. Ce are face naţionalitatea şi depărtarea? Italia nu este a doua patrie a ei? Soţul ei nu este de aceiaşi rasă? In bisericile din Roma, din Veneţia şi din Neapole, nu se-rugase ea singură de atâtea ori? Se va ruga acum îngemuchiată, alături de el şi rugăciunea lor, unită în cor, se va ridica mai repede înaintea altarului sfânt. Nu se putea, în lumea asta să nu aibă părticica ei de fericire? Nu văzuse ea lumina numai pentru chinuri, căci suferinţă fusese până să-şi ia titlul de profesoară, durere când îşi îngropase părinţii, disperare când născuse pe Mărgărita şi Radu o părăsise, ură şi nebunie, când trăise cu Dordea, remuşcare teribilă când îl pierduse. Ea d'atunci nu mai văzuse zi senină, nu-şi mai găsise pace pe nicăeri. Rinaldo, mai ales după ce Mărgărita se dusese la casa ei, încântă pe Ruxandra cu tot felul de vorbe frumoase. Plecând în ţara lui d'acasă, îi scria scrisorile cele mai înfocate, îi făcea planurile cele mai nimerite, cari se potriveau cu gusturile ei, îi apoteoza atâta traiul ce avea să ducă împreună cu el, încât, cât era ea de serioasă şi de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

încrezătoare în bărbați, ajunse să nu-și găsească astâmpăr în ziua când nu primea scrisori de la dânsul, sau, în ele, nu era vorba de strălucitul, poeticul și trandafiriul lor viitor. Se uita în oglindă și se vedea frumoasă și tânără. Vârsta, ce are face? Când e iubire la mijloc, nu se cunoaște. Femeia are totdeauna anii cari îi arată, ea este încântătoare, când se știe iubită. Cu parigoriile acestea, uitase că ea apropiase vârsta renunțărei 40 de ani, nu mai erau departe. Planurile ei, ca și ale lui, erau mari, erau încântătoare și fericirea tot ar fi fost nuit douăzeci și cinci de ani, un sfert de veac, dacă și ei ar fi trăit vârsta părinților lor, cari toți muriseră ecoliți de bătrâni. De muncă ar fi putut să se lase amândoi, dacă în adevăr Rinaldo avea stare și mai mare decât ea, precum în atâtea rânduri, îi spusese.

Nu te iau decât pentru tine, scumpa mea. Stare am și eu, castele în țara mea, numai păcat, nu voiești să vii să trăești cu mine acolo.

— Fac și sacrificiul ăsta, voi veni și voiu trăi cu în țara ta, numai ca să-ți fiu pe plac. Abandonez bunuri, mamă, surori, serviciul strălucit, acolo unde moșii mei au avut palate, comori de artă și tatăl meu moșii și castele, vii și păduri...

— Și cine le are acuma? Cine le îngri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

jește, când tu rătăcești p'aicea, îi zicea câteodată Ruxandra, cine?

— Servitorii mei, oamenii curții noastre, surorile toate ajunse mari doamne și mama mea.

— Dar bine, zicea-i parcă mai deunăzi că ele sunt măritate aiurea și mama d-tale e bătrână, neputincioasă.

— Ei pentru bunurile noastre ca are putere, face totul cu bună voie știind că e pentru mine, care sunt sufletul ei. Sărmana! Mă voiu duce s'o văd, s'o asigur că voiu fi amândoi cari voiu fi mângâierea și sprijinul bătrâneților sale.

— Mai e timp, răspundea dânsul, mai este timp, însă mă voiu duce mai întâi eu, ca să fac actele, apoi la întoarcere ne voiu căsători, voiu merge împreună.

Se făcuseră toate planurile, se deseră toate făgăduelile și s'ajunseseră din orice găsindu-se tot potrivit și bun pentru o căsătorie durabilă și fericită.

Ruxandra, care, în țara ei, avea cunoștințe și trecere multă ca Rinaldo să nu se plictisească, îi găsise o ocupație.

Da lecții de limba italiană într'un institut și scria articole despre politica externă la ziarul la care scria și dânsa.

El zicea că lucrează de plăcere ca să nu se plictisească. Ea credea și-l ajuta din toate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

puterile ca să uite asprimile iernei, să nu ia seama la ambientul îngust unde-l duseșe soarta ca să trăiască! În sfârșit Ruxandra își dă toate silințele ca să compenseze cu ceva sacrificiul cel mare pe care-l făcuse Rinaldo să părăsească tot pentru dânsa.

Dar cum era adevărul, Doamne! Doamne!...

Pretexta zilnic când nu da pe acasă că era foarte ocupat cu serviciile pe cari dânsa îl ajulase să le găsească și trebuia să le țină pe amândouă, căci la cămin cine era să știe că maică-sa pierea de foame?

De tradus articolele sale nu mai voia s'o turbure pe ea atât de ocupată... Găsise un prieten, care-i făcea acest serviciu cu multă plăcere! Ascundea el ceva de care ea nu-și da seama...

Câteodată, venind dela prieten, mirosea a vin și a tutun, el care mai înainte nici nu bea, nici nu fuma.

De la o vreme umbla foarte cochet, parfumat, era preocupat, distrat, rece cu Ruxandra, săria, striga, îi da răspunsuri aspre de multe ori plecând fără s'o salute, fără să mai revină asupra proectului de căsătorie.

Fire nervoasă, a lucrat mult, așa sunt oamenii toți din nația asta, își zicea ca și-l ierta pe el care plângea ca un copil și'n ge-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

multe îi cerea iertare pentru grosolăniile ce îi făcea Ruxandrei și cari începuseră, de la o vreme, a se repeta destul de des.

Răriseră vizitele, sub pretext că nu vrea să fie cu dânsa violent, însă în fond acum apucase alte căi la cari Ruxandra, cu cugetul ei nobil, nici nu cugetase...

De-ar ști femeile cu câtă suferință se plătește cel mai mic moment de plăcere și ce gol îți lasă în suflet patima iubirei stinse, despărțirea de cine ți-a fost drag, n'ar mai asculta nici una simfonia dulce a șoaptelor de iubire. Ca de cea mai crudă și molipsitoare boală s'ar feri și, prin această viață, ar trece reci, cum trec stelele călătoare pe bolta cerească și fără urmă dispar în infinit.

In Italia plecase din nou având a studia organizația școalelor. Rinaldo făgăduise s'o întâlnească la Neapoli. Din când în când până să sosească el, Ruxandra scotea din săculețul ei de mână câte-o scrisoare de demult a iubitului ei și-o citea și-o recitea.

Slăbiciunea femeiască e mare!

Cât era ea de serioasă și de coaptă la minte acum, tot se simțea foarte măgulită de rândurile scrise d'acel om, care își bătuse capul atâta timp și după ea se ținuse ca umbra după om!

La vorbele lui frumoase, la făgăduelile din orice moment, când se găsea împreună,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la jurăminte, la lacrămile vărsate la genuchii ei. O, toate acestea, nu puteau să fie prefăcătoria, nu puteau să fie minciuni! Stăruinţele lui puse pentru a o lua în căsătorie, nu veneau decât dintr'o dragoste caldă şi adâncă.

Acum, când începuse a căuta spre apusul vieţii, va avea un tovarăş, om al lui Dumnezeu, care să-i recunoască meritele ei, s'o prefuiască pentru ele, să-i dea respectul ce merită. Tovarăşul acesta va fi sincer şi iubitor; cu purtarea lui îi va alunga din suflet toată drojdia suferinţei, zilele ce i-au mai rămas de trăit, vor fi senine şi calde ca razele soarelui de Italia.

In săculeţ îi căzu ochii pe două scrisori, vârâte în plicuri fine mauve, culoarea ei favorită; miroseau a violetă de Parma. Toate atenţiile, toate delicateţele, toate semnele unei educaţiuni alese i le dăse până la o vreme Rinaldo şi ea numai pentru acestea se hotărîse să-i cedeze. Altfel nici odată nu s'ar mai fi gândit să facă pasul acesta, mai ales că acum îşi făcuse un nume frumos şi o situaţiune independentă.

Când venea vorba despre talentul şi de a scris despre uşurinţa inspiraţiei şi facilitatea cu care vorbea în public el o ridica în slăvile cerului, când însă se dau în pomeneală despre interese, el se făcea atât de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

puțin interesat încât Ruxandra începuse să-l creadă când aproape milionar, când om care nu are nevoie decât de picătura de dragoste ce cerea dela Ruxandra pentruca, cu ea să-și susție existența. Ea era hrănit, substanța ce l'ar fi hrănit, lumina ce l'ar fi încălzit, aerul ce l'ar fi respirat, căldura ce l'ar fi însuflețit și i-ar fi dat viață! Viața nouă și senină, viața fără griji, viața plină de farmec și de poezie. Când era la Roma întâia oară s'aflase că pleacă în țară, el îi scrisese:

Scumpa mea mititică,

Așa dar, este adevărat că tu mă lași și pleci chiar sâmbăta asta. Această ideie, de ascară îmi sta înfiptă, ca o țeapă ascuțită, în inimă și în creer.

O, nu scumpa mea, nu pleca atât de repede. Eu nu ți-am vorbit încă destul, tu n'ai înțeles încă nimic.

Ti-ai plecat auzul la zgomotul laudelor, al gentilețelor, al admirațiunilor și așa n'ai acordat nici un singur moment atenție cuvintelor solemne pe cari ți le spunea acel care-ți scrie acum. O nu, nu, fii drăguță, fii bună, fii generoasă și nu pleca! Sâmbătă mai ales sâmbătă. Rămâi, scumpa mea, găsește orice pretext, chiar pe acela d'a rămâne pentru altcineva, dar rămâi, căci și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

așa cu tot așĭ fi fericit să te mai pot vedea încă două trei zile, să te mai pot asculta, să mă mai pot oglindi în ochii tăi fermecători, cari reflectează și bunătatea și nobleța inimei tale. Cu toată masca scepticismului, a indiferenței pe care ți-ai impus-o, tu ești o inimă simțitoare și caldă, o inimă plină de entuziasm și de credință în iubire. Eu vreau să dau la lumină toate aceste simțiri. Fie-ți milă de mine. Nu pleca. Cu plecarea ta, scumpa mea iubită, ai îndurera, pentru vecie, o inimă care bate puternic și sincer pentru tine.

Al tău Rinaldo.

Ș'aducea bine aminte despre toate aceste dovezi de iubire și ele încetul cu încetul avuseseră puterea să-i scoată din suflet îndoiala. Mergea la sigur. Ca el nobil, delicat și sincer, mai ales sincer, nu putea să fie nici un bărbat. Ș'apoi dacă n'ar fi iubit-o de ce ar fi insistat atâta, de ce ar fi sacrificat atâta timp? Pe hârtie nimeni nu-l silise să aștearnă atâtea lucruri pe cari nu le-ar fi brodit așa bine nici cea mai maestră pană, dacă n'ar fi fost călăuzită de cea mai aleasă minte, de cea mai caldă simțire.

Cum să cugete ea că cineva gândește una și scrie alta? Ea știa că ceeace compusese,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

privitor la sentimentele ei patriotice și lirice, era tras din sufletul ei cinstit și nu se îndoia că și sufletul lui Rinaldo nu e tot așa. Aducându-și aminte de trecut se gândea și la unele schimbări în atitudinea lui Rinaldo în ultimul timp.

Cunoscuse un prieten, Piticescu, care avea două fete urâte foc.

Rămânea de multe ori, acolo la masă și când se întorcea, nu făcea alt, decât să critice, atât certurile dintre cele două ursitori cum le numea el, cât și neunirea dintre prietenul său cu soția sa, o femeie pătimașă, bolnavă, care nu știu pentru ce nu o lua Dumnezeu să scape de ea Piticescu, care era un stricat, da banii la cărți și la femei, fugea d'acasă de urâtul familiei sale. Totuși în așa ambient Aldo se ducea mereu și sub diferite motive comice, găsea prilejul a petrece zile întregi în casa ălluia. A face cu el vizite, a pune la cale organizări și leg despre cari Ruxandra n'avea cunoștință, dar însă spusele lui cum să nu le creadă?

O prietenă a familiei, cusătoreasă, veni într'o zi la Ruxandra și-i spuse că fata mare a lui Piticescu e topită de dragoste după d-l de Novi și că dacă tatăl său nu stăruește de acesta ca s'o ia de soție, ea să omoară.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ei și Rinaldo se'nvoește? întrebă ea liniștită?

— Aceasta nu știu eu, aceasta vezi de află d-ta.

Ruxandra se topi de râs, căci cunoștea gusturile iubitului său; iar cusătoresei îi răspunse: Sluta aceia, spaima lumei, mama pădurei, ha! ha! ha! Și săracă lipită Aldo al ei nu face d'alde astea.

— Nu, bine, apoi de ce șeade toată ziua la ei, glumește, râde, povestește, se plimbă la braț cu ăia marea și vine acolo, la tot ceasul, ca la el acasă?

— Ce spui? așa face?

— Vezi bine.

— Nu e nici un pericol, mi-a jurat că viața lui mie îmi este închinată și atâta mi-ajunge. Eu sunt de vină că nu m'am hotărât până acum la nimic, el e sincer, om de cuvânt. Mi-a jurat cum știi pe mormântul părinților, pe...

— Jurămintele bărbaților!... vorbe scrise pe nisip, pe foi de roze, sboară... Eu îți zic: la seama să nu te fi făcut de vorbă zadarnic... la seama!...

* * *

De când murise Kivu și Radu era bolnav în sanator, Angela nu mai avea nici o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

grijă. Se ușurase cu totul de munca din casă și sufletul ei șubred se consolase foarte repede.

Bine ar fi fost, să'nțelege, dacă, pe lângă leafa generalului pe care o lua ca întreagă, că lui nu-i trebuia nici de tutun și doar la sanator plătea din ea ceeace era obligată, în colo nu să prăpădea cu nimic. Se obicinuise cu toate furiile generalului. De frică ărareori se ducea pe la el. Sub pretext că-i provoacă supărare, se turbură, când o vede și ca să nu-l mai apuce nervii, nu mai da p'acolo, decât când venea Murgu, sau Bică s'o ia și s'o ducă la acela care se pătimea rău se sbătea între moarte și viață. De ciudă și de urât, se lasă la băutură, zilnic s'aduna cu fel de fel de lume proastă, de lume compromisă în tovărășiea cărora se plăcea foarte mult și'n asemenea societate începea să istorisească succesele ei din tinerețe de pe vremea când era la Viena și la Paris. Câte unii, cari știau ce poamă fusese, îi mai făceau câte o aluzie, câte o mustrare, dar ea găsea tuturora ce să le răspundă, căci cu toată vârsta înaintată la care se găsea acum, avea încă o minte ageră și de n'ar fi căzut la patima beției, necazurile n'ar fi învins'o căci nu punea nimic la inimă.

Ciocan pe capul ei rămăsese doar Bică. El o sucluia mereu și cerea de la dânsa să-și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aducă aminte că este mama stăpânului său, să nu-l mai facă și ea de rușine, după atâta nenorocire, care căzuse pe capul lui. Câte odată parcă îl asculta și se pocăia. Alte ori îl insulta, îl lua de mâini și-l da afară. Bietul om, rezista la toate cu cea mai mare răbdare. I se părea că era dator ca cel mai credincios câine să păzească el casa fostului său căpitan. In mahalaua lor, era dat de exemplu de către unii, alții însă începuseră să-i scoată fel de fel de ponoase.

— Nu să poate să vină el la baba așa de geaba, ziceau p'acolo vecinii; îl plătește că femeia asta vițioasă și aici a ajuns. La ea, cine să se uite decât un fost vistavoi?

D'ar fi fost femee serioasă ținea casă cu Spulberescu, fecior de boier, nu-i mânca lui capul că apoi după ce fusese doamnă mare să ajungă să ia pe Panait cârciumarul. Ș'a tras la teapă, ziceau alții, dela bun început s'a văzut că, neamul lui Arghiriadis, nu era de nasul Spulbereștilor.

— Copilul ăsta i l'a dat D-zeu drept pedeapsă.

— Ce pedeapsă, pedeapsă e că l'a crescut ea așa, dar fi început pe mâini bune ce mai om ar fi eșit Radu lui Panait.

— Păi acum nu e om, ditai generalul?

— General, general, cu creerul mâncat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de boale, păzească D-zeu. Mai bine-l făcea negustor, să stea lângă tarabă, să ia fată de seama lui şi să ţină casă, să facă şi el copilaşic'aşa e rostul lumii, dar cine să ducă greul casei, secătura asta, care a năucit o lume întreagă şi l'a nenorocit şi pe fiu-său?

— Băiatu mamii, băiatu mamii, să se sature, bine zicea bietul jupân Kivu! Hei, hei, d'ar mai fi trăit el, n'ar fi ajuns omul aşa, nici baba nu s'ar fi dat la suptoarea asta.

— Ieri Bică a găsit-o căzută jos în pivniţă lângă butoiu la cana. Brânza şi pâinea i le mâncase din mâini şoarecii.

— Chiţcanii era bine s'o mănânce şi pe ea, zise Tecşan, singurul meserias, care mai trăia dintre toţi cei care puneau la cale toate afacerile la Acvila Românieî, în cârciuma lui Kristache Arghiriadis, tatăl Angelei, Mare pacoste a fost femeia asta, mare, a purtat nenoroc tutulor.

— O desmetică. Apucase pe D-zeu d'un picior. Socotea să ajungă soacră de domniţă. Pe prinţesa spera s'o facă noră, aşa să'nfumureseră. Nimeni nu mai le da pe la nas cu stramturariţa.

— Mândria prostului, a parvenitului, să te ferească sfântul de ea. Noroc că nu ţine mult. Trufia e totdeauna sfărâmată de Domnul. Hei, hei, cel ce se'nalţă pe sine se va smeri, bine zise pravila, adaose Tecşan, care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi el, ca şi ceilalţi vecini, mai venea prin casa lor. Acum, de când era singură Angela, curtea îi ajunsese vraişte, locul de întâlnire al tuturor femeilor, cari aveau vreme de pierdut, chef de vorbe şi de critică.

Toată ţeafa fiu-său mergea la cârciumă, la băcănie şi la tutungerie. Socoteala banilor Angela nu făcuse niciodată. Risipă nu mai făcea, dar când simţea c'a ajuns de fundul pungii, atunci să împrumuta la toate cunoştinţele.

Plătea la unii, le făgăduia suma la alţii, vindea câte ceva, când n'o credita nimeni aşa, încetul cu încetul, ajunsese cu casa toacă, ajunsese de râsul neguţătorilor şi al tuturor cunoştinţelor, cari apucaseră belşugul lui Arghiriadis şi rostul din gospodăria cucoanei Zamfiriţa.

La sanator generalul era sarcină grea tuturor. Crizele se succedau zilnic. Ţipa de se înfiorau servitorii şi infirmierele, îşi sfâşia tot de pe dânsul. Refuza mâncarea, sau mânca de credeai că e lup. Când îl întrebau ce face, spunea că face planuri de războiu. Când veniră la el doctorii militari, ca să-i constate boala, încremeniţi rămaseră de starea în care-l găsiră.

Indicat mai bine decât oricine era el care fusese atâta vreme la Statul major, să facă şi să conducă planul de războiul, care se declarase şi'n loc de aceasta, *dosise* hârtiile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și înebunise. Când îi văzu, începu să cânte cântece obscene, să se despoaie și să le propună, să meargă, la curse cu el. Sosind și Murgu se căsni să-l îmbrace să-l aducă la cunoștință și să-i descrie entusiasmul care era în țară. După ce plecară ei, sus pe terasă, merseră cu el Mărgărita și Murgu.

— Fie, zise ea, mai bine nu mai porneau Românii la războiu, că o să ni se prăpădească țara și voinicii.

— Cum vă vine să vorbiți astfel? Ori nu cunoașteți istoria țării și testamentul nostru sacru pe care o mie și mai bine de ani dușmanii noștri l'au ținut sub obroc?

Nu știți că o mie, și mai bine de ani, ne-au chinuit, ne-au înjosit, ne-au furat pământul, limba și credința, ca doar, doar orbiți și muți, noi să renunțăm la drepturile noastre și frați buni d'aceiași mamă, să nu ne mai iubim și să nu ne mai cunoaștem? O mie și mai bine de ani ne-am silit să aducem pe impilatori la conștiența sentimentelor blajine, pe cari le meritau sărmanii noștri frați; dar prietenul jandarmului ungur pe beregățile jurgisiților români din Ardeal, din zi în zi și mai cu furie apăsa. Noi înțelegând am plâns amar și am suferit atâtea veacuri. Peste trunchiurile făgetului și brazilor din Carpați în pădurile Transilvaniei, pe zidurile bisericilor de la Cluj, dela Blaj, Abrud,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Alba-Iulia, dela Sibiu și dela Turda, am ciilt mereu paragraful din testamentul sacru, tălmăcit de Horia, Cloșca și Crișan, de Avram Iancu și de Șaguna, de Gheorghe Lazăr și de Mureșianu; făcând cruce a lucrat pentru punerea în posesie a moștenirei!

Moșii și strămoșii noștri, dibuind în noapte, au cântat-o mereu; ritorii, prelații și și învățătorii neamului, au dat testamentul sacru, pe înțelesul tutulor; iar mamele române cu fii lor de mână, urcând Carpații le-a zis: E al nostru pământul acesta și sau voi recuceriți moștenirea rămasă dela strămoși, sau acolo va să muriți cu toții!...

Mărgărita ascultând pe Murgu, care vorbea cu atâta patimă, începuse să plângă. Generalul se enervase își trăgea mereu chipiul pe cap și mișca din genuchi piciorul. Pe fruntea lui lată se zugrăvea durerea neputinței d'a fi între șoimii, cari zburaseră dincolo peste munți.

Când văzu pe Mărgărita plângând, își șterse și el o lacrimă poate cea mai sinceră pe care o vărsase în viața sa.

Văzându-l așa dânsa, temându-se de vr'o criză, făcu semn lui Murgu să tacă, dar acesta, care avea un suflet mare și ardea de dorința să plece și el cât mai iute pe front, urmă: Ca frunza și ca iarba s'au răsculat voinicii și aducându-și aminte de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

graiul sfânt al strămoșilor, care chiar când și-au dat sufletul, pe patul de moarte, au rostit tot crezul lor, clipirea din urmă le-a fost tot acolo. Ați văzut cum au plecat?

În seara când trâmbițașii pe la răspântii vestiră mobilizarea, mii de flăcăi strigară: Ura! Ura! În întuneric trompete vestitoare, și mai solemn făcea momentul plecării ostașilor pe câmpul de războiu. Ura, ura îngânau feciorii, femei și fete în cor cântând toți: *La arme!*...

În negurile nopței clopotele tuluror bisericilor sunând și mai impunător făcea ceasul despărțirii. O ce momente sublime! Dacă rolul meu nu era aici la ministerul de Război, cum aș fi pornit și eu odată cu dânșii!

Să fi văzut, camarade, și doamne, lacrimi și sărutări, sărutări și lacrămi, surâsuri, bucurie și flori. Flori la arme, la sânuri, la capele și la flinte și la cingători!...

Iaca așa a fost momentul pasului voinicesc, îndreptat de ostașii noștrii, spre tărîmurile unde trebuia să se deschidă zăvorul porței, care se numește: *Libertatea fraților*, zăvor de care trăgeau aicea toți, dela Vlădică la opincă și nu se poate plăcea fericită poartă, triumfători, curând, curând, să nu intrăm.

— Să te audă D-zeu zise Mărgărita! Dar dacă n'om isbuti?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— S'ar putea? Dreptatea învinge totdeauna!

Furnicau în toate părţile, dând semnalul plecărei armatei noastre, cercetaşii. O drăguţii de ei! Acum îşi luau răspunderea grea a pazei oraşului, a serviciilor, în birouri, şi spitalele răniţilor... căci vom avea şi de aceştia d-nă!

— Şi eu m'am înscris printre surorile de caritate şi mă voiu face demnă de rolul ce mi se va încredinţa, dar aş fi vrut să n'avem răniţi, nu. Generalul aprobă şi îngânat, cum vorbea acuma zise:

— E buună, buună doamna... buu...

— Să n'avem răniţi? O, aceasta nu se poate aţi auzit mai multe, suntem discrete admirabile totuşi, fără jertfe de vieţi, jertfe de sânge, cucerirea drepturilor noastre, nu să poate face.

— Vă rog a ne spune şi nouă ştirile ce aveţi, că noi din ziare nu cunoaştem mult, poate aţi auzit mai multe, suntem discrete aici. El urmă:

— Cu vulturul dreptăţei în fruntea regimentelor, viteaza armată română a păşti înainte voinicește, a intrat de ieri în inima Ardealului. Sufletele străbunilor, plutind în aer i-a primit desigur cu tresăriri de bucurie Mormintele glorioase ale martirilor trebue să fi auzit ca un freamăt buciumele văz-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

duhului, răsunând a isbândă. Armata și frații au strigat: Cu Dumnezeu înainte! Semnalul marșului îl da din Turda umbra măreață a lui Mihai.

Șoimii noștri ascultându-l pășeau cu bărbăție și încredere înainte!

— Durerile noastre sunt seculare, ora răfuelilor a sunat, acum lupta e pe moarte, ori pe viață!...

— Nu știam că sunteți așa de mare patriot domnule colonel, zise Mărgărita, care acum, în capul ei, răscolea toate paginile Istoriei învățate în școală. D'ar fi toți ca d-v. desigur că țara aceasta, în curând va sta din nou așezată pe culmea înălțată de glorie, unde o așezase Mihaiu, dar...

— Dar sunt și oameni de nimic, oameni care-și vând conștiința, își trădează Patria!

La aceste vorbe generalul începuse să plângă, să suspine înecat și s'alerge la colțul terasei, gata, gata să se arunce peste grilajul de fier destul de înalt, ca să înlăture asemenea primejdii, dar pe care el se suise și sta acum agățat cu mâinele încleștate de zăbrelele lui. Doi servitori, cari din întâmplare erau acolo și cu Murgu, abia îl putură coborî jos, căci furios striga:

— Nu sunt bun de nimic, lăsați-mă, lăsați-mă, vreau să mor! Intorcându-se către Murgu zise: Du-te la copii tăi, du-te, hai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

scăpat pentru fericirea lor și pe tine... A și pe tine, am vrut să te omor cu, tot eu, tot !...

Către seară se liniști și cu toții începură să-i vorbească ca și cum nimic nu i s'ar fi întâmplat. Din acea zi Bică și cu Mărgărita, veghiară mereu la capul lui ș'amândoi tăcuți înțelegeau că vindecarea lui nu va mai sosi.

* * *

In tren, când porni spre Neapoli, Ruxandra scoase iar o scrisoare d'a lui Aldo, de pe vremurile, când el o ruga cu lacrimi să aibă milă de el și să-și întoarcă privirile spre o inimă iubitoare; dar ea, urmând calea ce apucase, în spre artă și literatură, și având teamă să mai facă vre-o legătură, n'ascultase nimic și acum citi:

Adorata mea.

Când inima a plâns toate lacrămile, a utilizat toate cuvintele, mai găsește încă o singură expresie: strigătul. Atunci nu condeiul este în stare să reproducă gemetele unei inimi sfâșiate. Dacă eu aș putea să-ți scriu înnuindu-mi pana în lacrămile de sânge plânse de inima mea, desigur c'ai putea atunci înțelege ceeace a rămas din mine, după

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plecarea ta, însă aceste lacrămi, cari sunt cele mai dureroase, sunt şi cele mai tăcute. Aceasta este ora, când tu vei lăsa pământul Italiei. Dă-mi voie ca eu să fac mai mult decât tie, mie însu-mi, o urare în care trăesc pentru mine, d'aici înainte, cu toate speranţele viitorului meu, să fie aproape ziua în care tu să te reîntorci ca florile primăvăratice ale frumoasei Italii şi să regăseşti în pieptul acestui om, custodele a unei mai înfloritoare primăveri de credinţă, de idealuri şi de iubire, în schimbul tutulor luminilor, tuturor parfumurilor.

Aldo, al tău, nu va mai avea soare decât când va sosi acea sublimă zi. Şi dacă e scris că acea zi să nu mai sosească, eu voi sfărâma această viaţă stearpă, tocmai cum această plecare mi-a sfărâmat inima, tocmai cum voiu sfărâma această pană, cari scrisese aşa de amari cuvinte. Gândul meu, cu toate acestea, te urmăreşte, o suflet al meu, te înconjoară, te mângâie, te adoră.

Şi buzele mele închid pe ale tale, pecetluind, noul păcat al iubirei depărtate, dar sincere, hotărâtă, inviolabilă, infinită!...

Rinaldo

Ce sentimente mari şi frumoase, gândea Ruxandra, când citea scrisorile lui. Dece-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

oare n'a voit Dumnezeu ca eu să fi întâlnit acest om mai înainte d'a fi avut nenorocirea să cunosc pe Radu Panait? Să fi fost el tatăl Mărgăritei, să fi fost el dela început, balsamul vieții mele, să fi fost el tovarășul pe care să mă bizui și toate operile scrise de mine să le fi lucrat alături d'acest maestru al condeiului. Să m'ajute ca să scriu lucruri sublime, capo d'opere uimitoare!

Ce suflet divin! Socotesc că iubirea lui e mai adevărată ca a apostolilor pentru biserica lui Isus.

Aide femee îndărătnică și rea, haide hotărăște odată, ce mai aștepți?

Vremea ți-a mers înainte. In curând pe tâmplele tale se vor așterne șuvițe albite de-de crivățul vremei. Cine o să te mai iubească și să te mai roage atâta? Pe cine socotești c'ai să mai inspiri ca să te cânte așa cum n'a mai fost cântată și iubită în lume nici-o femee?

Tu, la sufletul tău, nu te-ai gândit lui nu i-ai dat nici-o satisfacere! Aide, trăiește un minut și pentru tine că destul te-ai jertfit numai pentru alții.

La Neapoli o aștepta Rinaldo cum îi făgăduise, cu el se duse de vizită insula Capri și Grota Azzura. In tot timpul însă îl văzu schimbat și rece cu ea.

Sub feericele bolte ale Grotei se aștepta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să i vorbească cum îi vorbea odinioară, când se găsea în localităţile poetice din ţara lui, sau din ţara ei; de astădată însă nu-i vorbi decât de profunzimea apei, care acolo era nu ştiu de câţi metri, de lungimea peşterei, care era de 130 metri, de valuri... Incolo nimic. La masă n'o întrebă ce ia, n'o servi, nu-i oferi ca de obiceiu, mănunchiul de gardenii şi de ciclameni. La ora vaporului se grăbi să plece ca şi cum într'aceste locuri venise pentru afaceri.

O prezintă, întorşi la Neapoli, mai multor scriitori, apoi îi spuse că până în oraşul său la maică-sa se duce numai el, ca să nu se mai obosească până acolo.

In zadar protesta Ruxandra şi îi exprima dorinţa ce avea de a-i cunoaşte şi ea familia, îl rugă, îl suplică, s'o ia şi pe dânsa, el o refuză categoric şi plecă singur, adăogând că, dacă va întârzia, să se întoarcă şi ea singură în ţară, că dânsul va face drumul pe coasta cealaltă a Italiei pe unde şi venise...

Purtarea lui i se păru stranie, dar ce putea ea să facă?

In frumosul oraş al Neapolului făcea zilnic plimbările ei favorite, pe Chiaia şi la castel dell Ovo ca şi la St. Lucia, asculta cântece napolitane, pline de armonie, admira în fiecare seară Vesuviul ce pe creştet purta coa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

me de lavă, de fum și cenușe!... Făcuse de-câteva ori ascensiunea lui, îi văzuse focul ce-i ardea îi ascultase gemetele și tânguirea, care acum se potrivea bine cu ceiace se petrecea în pieptul ei. La Nuova Pompei, sta adesea de vorbă cu contele Bartolo Longo și cu nobila sa soție, citea memoriul crimelor părinților acestor nenorociți copii, fiii criminalilor, strânși din toată Italia, pe cari acești oameni miloși îi adunase aici într'o școală și le da cea mai aleasă creștere.

Multe crime erau comise mai ales din dragoste și din gelozie. Ruxandra nu înțelegea nici de fel unele porniri sufletești, săvârșite în momente ca acestea. Un om iubise o femee căreia îi dase toate făgăduelile c'o va lua de soție și n'o luase. Aceasta, care avusese cu el și un copil, în momentul când el trecea la cununie cu alta, în pragul bisericii l'a înjunghiat. Ce grozăvie, gândea ea și nu-i venea să creadă că pot fi femei, care să-și facă singure dreptate.

Vorbise cu copilașul acesteia înțelegând că el nu știa nimic și plânse pentru dânsul și pentru păcatul părinților lui! La plecare lasă o sumă de bani lui Nino spunându-i că orice îi va trebui, ea va avea în viitor grije de el. Copilașul nevinovat nu înțelegea nimic din tot acéia ce-i spunea Ruxandra doar jucându-se cu lanțul ceasoricului ei îi zise: *Per-*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

chè piangi signora? Vi ho fatto male giuocando colle vestre perline? Pentru orice răspuns ea îl sărută şi plecă, după ce salutase cu cel mai profund respect pe contele şi pe contesa, cari înlocuiau, în modul cel mai creştinesc pe părinţii acestor desmoşteniţi.

Pe drum, până la Neapoli, i se desfăşură în minte toată viaţa ei, retrăi ultimele evenimente. Când Nino o întrebă: *perchè piangi signora?* i se păru c'aude glasul gondolierului, care o întrebase astfel în lagunele Veneţiei, când pornea spre ţară cu Mărgărita'n braţe. Ea n'avusese tăria aceasta pe care ar trebui poate s'o aibă toate fetele cu adevărat înşelate, ci suferise toate greutăţile şi toată ruşinea, îndurase toate chinurile, dar nu cugetase să-şi facă singură dreptate. În sfârşit! A sosit timpul să se termine tot, să pun capăt tuturor nenorocirilor. Aldo mă va face să uit trecutul şi să sper într'o viaţă nouă, viaţă făurită din visuri rozalbe, din armonie, din dragoste fără sfârşit!...

* * *

Cele dintâi frunze ale toamnei începuseră să se spulbere. În Septembrie, Neapoli, fusese vizitat de mulţi călători, s'acum şi mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mulți se îngrămădeau în oteluri. La fiecare sosire de pasageri din părțile locurilor unde se dusese Aldo, Ruxandra era curioasă. Aşteptase, l'aşteptase nerăbdătoare şi dornică de cuvintele şi de mângâerile lui, ca niciodată. Îngrijorată era şi că nu-i scrisese nici un rând dela plecarea lui. De mai multe ori îi venise în gând să se ducă după dânsul dar nu voi să-i calce cuvântul.

In ziua aceia n'avea astâmpăr; în sufletul ei se petrecea ceva necunoscut, tremura, îi era frică, parcă avea presimțiri negre. Să'mbrăcă repede şi să duse la insula Capri lăsând răspuns să-i trimeată acolo corespondența. Ocoli grădinile îmbălsămate de mimosă şi iasomie şi coborându-se spre mare între stâncile ce se reflectă în apa de un albastru de nedescris, rămase mult timp cu ochii țintă şi cu mâinele împreunate pe genunchi.

Soarele, al cărui disc rezemat pe un nour părea o tipsie uriaşe de aur, ca în zi de sărbătoare aprinsese toate făcliile îmbinând reflexele cele mai orbitoare, nuanțele cele mai variate într'un nimb de lumină strălucitoare!

Barcagii cântau la micuța capelă Santa Maria del Socorso protectoarea marinarilor; din vârful stâncei, sihastrul călugăr trăgea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

clopotele ce în depărtare, trimeteau glasul lor trist ca suspinele celor înecați în valurile vieței și ale mărei perfide...

Ruxandra își scria numele în condica ce-i prezentase schimnicul, când băiatul dela otel veni și-i aduse două scrisori. Se bucură că văzu că una era dela Mărgărita. Pe cealaltă nu-i cunoștea scrisul.

Începuse *sirocco*, aerul era arzător. Se scuturau din pomi rodiile și smochinele. De pe coardele de viță agățate, ciorchinele se scuturau de boabe și sute de păsărele ciugulindu-le săltau pe muchiile pietruite ale drumului sgrunțuros, care conducea sus, sus până la Saltul lui Tiberiu de unde fiorasului împărat îi plăcuse să arunce în mare mii de condamnați și unde valul plânge d'atunci, atâtea suflete!...

Rămase trăsnită când văzu că nici acuma poșta nu-i adusese nimic dela Rinaldo. S'amintea de răceala cu care se purtase el cu dânsa cum și de cuvintele croitoresei, care îi atrăsese atenția asupra vizitelor ce făcea mereu în casa lui Piticescu, care vrea să-și căpătuiască fata cu orice preț. Fusese lume care-i spusese că bărbatul iartă, dar nu uită, nici cea mai mică indiferență, nici cea mai mică asprime și că de multe ori fusese aspră și indiferentă...

— A murit Aldo sau..., ce să fie asta? cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

geță ca, așezându-se pe-o lespede de piatră, sub un pin umbros, și deschizând scrisoarea dela Mărgărita citi:

Mamă dragă,

Bine că'n viața d-tale ai fost ferită, cât ai umblat de mult, să vezi așa grozăvie cum am avut nenorocirea să văd eu eri la sanator, unde știi c'am rămas și stau de când a plecat Stelian, despre care cred că este prizonier, altfel aș avea știri. Am asistat la următoarea scenă:

Sunase clopotul pentru vizita de seară a doctorului și eu, ca de obiceiu, îl urmam alături cu celelalte surori de caritate. Venind în dreptul camerei generălului Panait toți voiră să treacă înainte, eu susținui să mergem și la dânsul, ca fiind cel mai bolnav din toți. Când am deschis ușa, un miros teribil ne-a sufocat de-a trebuit să ne retragem înapoi. Sub scaunele sfărâmate și sub un mormân de lână scoasă din saltea, plin de sânge, zăcea mort generalul, care-și pusese capăt vieții zdrobindu-și țeasta de țimentul odăei.

Cât crezi d-ta că am plâns eu și Bioă de sfârșitul așa de trist al unui om ca acesta, care putea încă să fie de folos țărei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sale! Mamă, mamă, înmormântat a fost sărmanul ca cel din urmă om; iarna îngrea, trăsuri nu se găseau, maică-sa era beată lopită și doar noi și Murgu i-am făcut cele sufletești, căci, spuneau ei, că el fiind dat judecății și țara în foc, nu i se poate da onorurile militare.

Vrei să știi cine l'a plâns în mod sincer? Numai Bică și cu. Ce suflet mare Bică ăsta! Și spusese de mai multe ori, că și-ar da viața, numai ca să-și scape stăpânul din așa crudă nenorocire.

Am ajuns să cred d'atunci că sentimentele mari și nobile, trăesc numai în asemenea ființe din popor. Și Murgu se zice că nu era de neam mare, dar și el ce om al lui D-zeu! De n'am fi fost noi ăștia trei, Băiatul mamii era îngropat ca un câine! Sunt tristă și îngrijată de soarta bietului Stelian, care nu știu ce s'a făcut, este prizonier sau a murit?

Când te întorci ca să te sărute cu dor și cu drag cum te așteaptă și te dorește

Mărgărita.

—Ruxandra nu putuse rosti un cuvânt, formula un gând sau o părere. Rămăsese mută și înfiorată fără să gândească ce face. deschise și scrisoarea cealaltă și citi:

Rinaldo de Nouvi și *Maria Piticescu*
căsătoriți

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Croitoreasa avusese grijă să-i trimeată prin poştă această ştire. Ruxandra se uită ţintă la stâncile colţuroase şi ameninţătoare, la marea care se împreună cu cerul într'un haos nesfârşit de albastru-vânăt pe care se ivise mii de creste albe de spumă. Innumără ca în vis şeapte bărcuţe negre, jucării pe valuri, — şapte — câţi fuseseră anii lui de dragoste; iar când simţi că i se împăcjenesc ochii, ce mângâiau departe o pasăre cenuşie rătăcită de furtună se ridică de pe scaun. Amândouă scrisorile îi căzură din mâini, lângă ele alunecară haina, umbrela, punga şi pălăria. Fără să mai ştie ce face porni repede în sus pe munte, apucând drumul spre saltul lui Tiberiu!...

Vântul spulbera foile late de smochin, de viţă şi de castan; rândunelele ciripind jucau în aer hore fantastice. Apa mării, clocotind în josul prăpastiei, făcu câteva cute apoi valurile nu întârziară a scoate la suprafaţă corpul unei necunoscute, care ţinea în mâini un mănunchi de ciclameni!...

Bucureşti, 5 August 1917.

SMARA.